

Archeologienota Gent Sint-Jansvest 18

Verslag van Resultaten

Bert ACKE en Maarten BRACKE

25-8-2018

Titel: Archeologienota Gent Sint-Jansvest 18

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke en Maarten Bracke

Kaartmateriaal opgemaakt door Archeopunt gcv; Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18020 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2018C273

Intern projectnummer: 2018.044

Locatiegegevens: Gent Sint-Jansvest 18

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied X: 104996,34 en Y: 193457,50; X: 105013,49 en Y: 193486,91

Kadastergegevens: Gent, afdeling 3, sectie C, perceel 759D (zie figuur 9)

Topografische kaart: zie figuur 7 en 8

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog) en Sonja Dumolyn (contactpersonen initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 25/08/2018

© Acke & Bracke bvba, Damstraat 206A, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	12
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	14
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	14
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	16
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	19
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	19
2.4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE SITUERING	22
3. SYNTHESE	33
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	33
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	33
3.3. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	34
4. SAMENVATTING	36
5. BIBLIOGRAFIE	38
6. BIJLAGES	39

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Gent Sint-Jansvest 18 (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen een archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen 100m² of meer bedragen, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Ook werd een terreinbezoek uitgevoerd. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Geert Vermeiren (Stadsarcheologie Gent) reikte nuttige info aan betreffende recent archeologisch onderzoek op een nabijgelegen perceel..

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

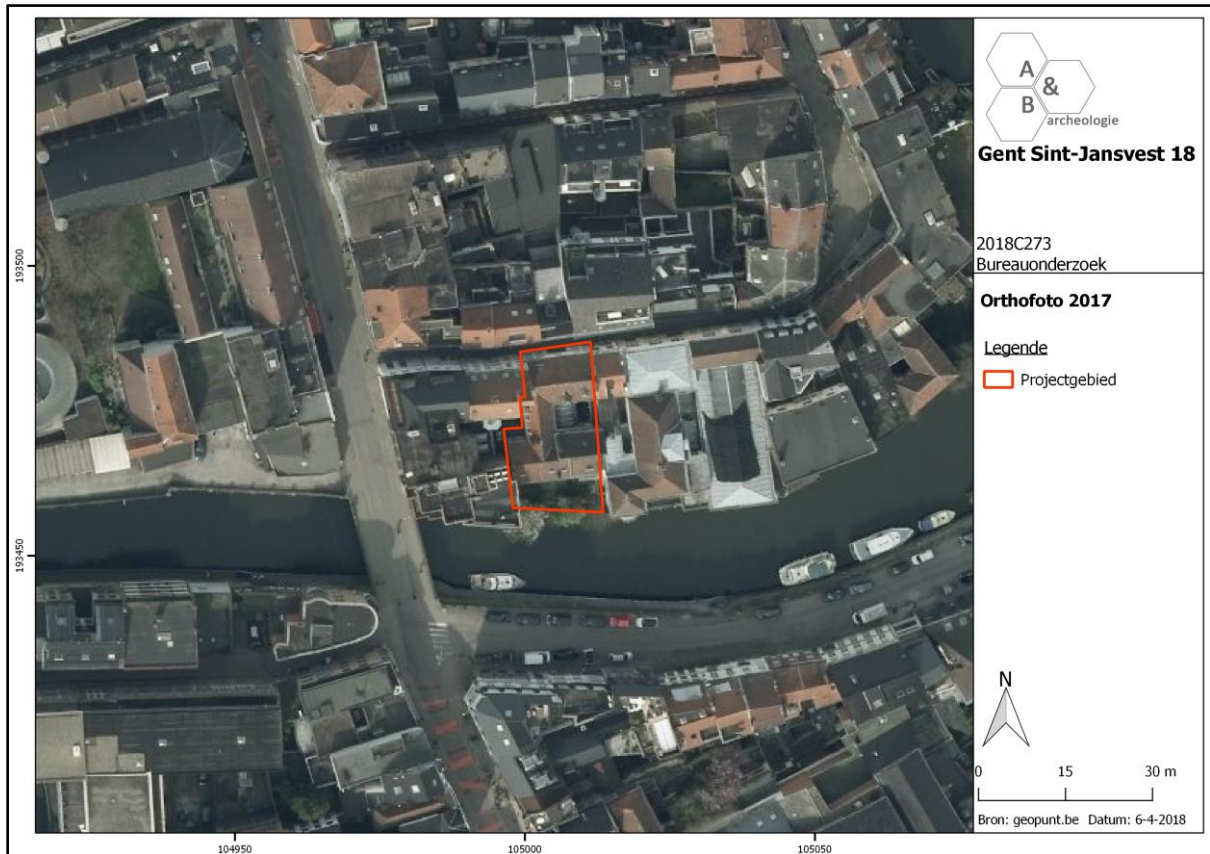
2.1. Huidige toestand

Het plangebied is 397m² groot en is gelegen aan de zuidzijde van de Sint-Jansvest, iets ten zuidoosten van de stadskern van Gent. Het perceel grenst in het zuiden aan de Ketelvest; deze waterloop werd in de volle middeleeuwen gegraven als verbinding tussen de Leie en de Schelde. Het onderzoeksgebied betreft de woning Sint-Jansvest 18-20, een gebouw uit de tweede helft van de 18de eeuw dat is vastgesteld als bouwkundig erfgoed, met een achterliggende kleine tuinzone aan de Ketelvest. Het huis wordt omschreven als een *“Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen, afgedekt met schilddak (nok loodrecht op de straat, Vlaamse pannen), uit tweede helft 18de eeuw. Bepleisterde lijstgevel met overschilderde natuurstenen plint, rechts voorzien van twee keldergaten. Uitspringende, brede middentravee gemarkeerd door korfboogpoort met brede hollijst op imposten, ingeschreven in rechthoekige omlijsting bekroond met rechte kroonlijst. Begane grond afgelijnd door puilijst. Rechthoekige vensters. Hoofdgestel met gelede architraaf, onversierde fries en boven middentravee gekorniste kroonlijst.”*⁶ De woning is grotendeels onderkelderd. Het maaiveld in de tuinzone achteraan bevindt zich op het niveau van de vloer in de achterste kelder.

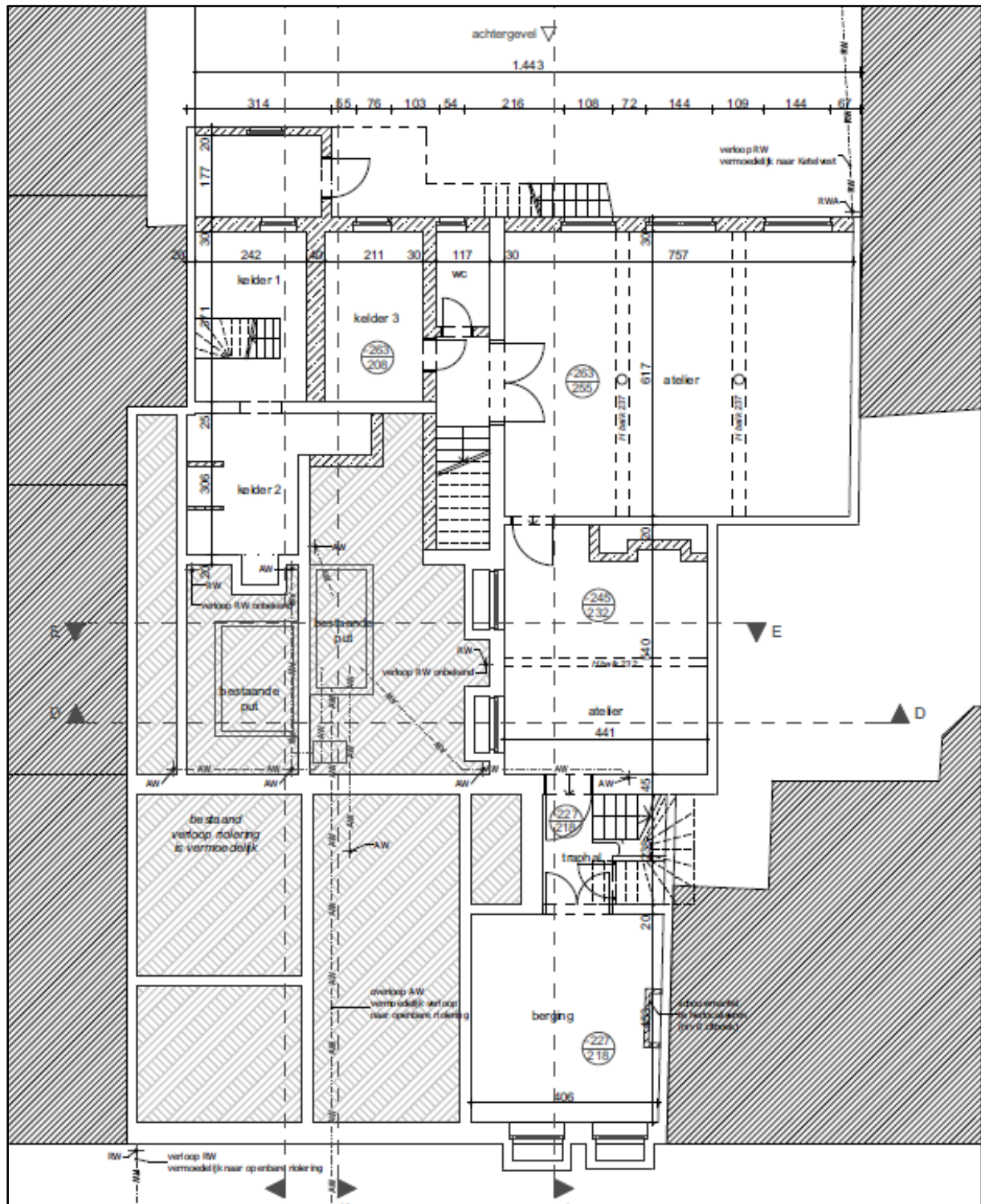
Bij een plaatsbezoek uitgevoerd op 20/06/2018 kon duidelijk vastgesteld worden dat de kelders in de westelijke vleugel recenter waren dan deze in de oostelijke vleugel. De westelijke kelders bestaan uit in elkaar overlopende ruimtes (zgn. berging aan de straatzijde, atelier centraal en atelier achteraan, zie figuur 2 voor situering). Tussen de diverse ruimtes is een trapsgewijs niveauverschil aanwezig: de keldervloer in het noorden bevindt zich op 2,27m onder het gelijkvloerse niveau, centraal is dat 2,45m en in het zuiden 2,63m (dus telkens een trapje van 18cm). De vloeren in deze westelijke kelders bestaan uit industriële, regelmatige tegels, soms decoratief, en zijn duidelijk 20ste-eeuws (vermoedelijk jaren 1920-1930). De vloer in de oostelijke kelders (3 ruimtes) bestond uit plaveien van diverse afmetingen, in Doornikse kalksteen. De muren van deze kelders bestaan uit bepleisterde baksteen. Kelder 3 heeft een tongewelf. Deze oostelijke kelders en de bijhorende vloer gaan vermoedelijk terug tot de 18de eeuw. In noordelijke wand van kelder 3 (zie figuur 2 voor situering) kon de dichtgemaakte oorspronkelijk keldertrap worden vastgesteld.

De plannen bestaande toestand en de doorsneden zijn te vinden in bijlage, een detail wordt weergegeven op figuur 2.

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Herenhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25794> (geraadpleegd op 19 april 2018).

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2017 (bron: geopunt.be).

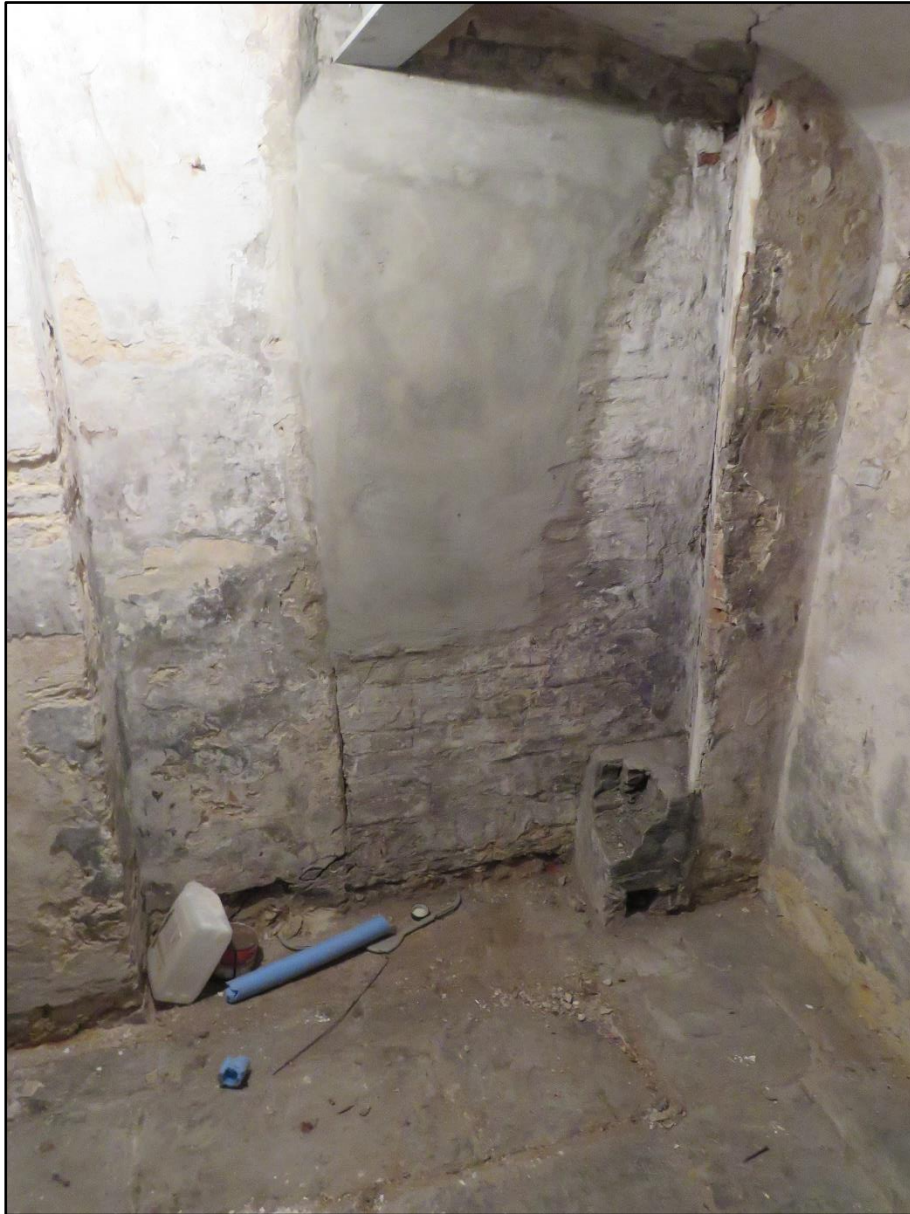
Figuur 2 Plan bestaande toestand, kelderniveau (bron: initiatiefnemer).

Figuur 3 Zicht op het 'atelier' achteraan, de kelder in het zuidwesten (eigen foto, genomen op 20/06/2018).

Figuur 4 Zicht op het 'atelier' centraal, de centrale kelder in de westelijke vleugel (eigen foto, genomen op 20/06/2018).

Figuur 5 Zicht op de noordelijke wand van kelder, met beeld op de vloer uit Doornikse kalksteen en het dichtgemaakte trapgat (eigen foto, genomen op 20/06/2018).

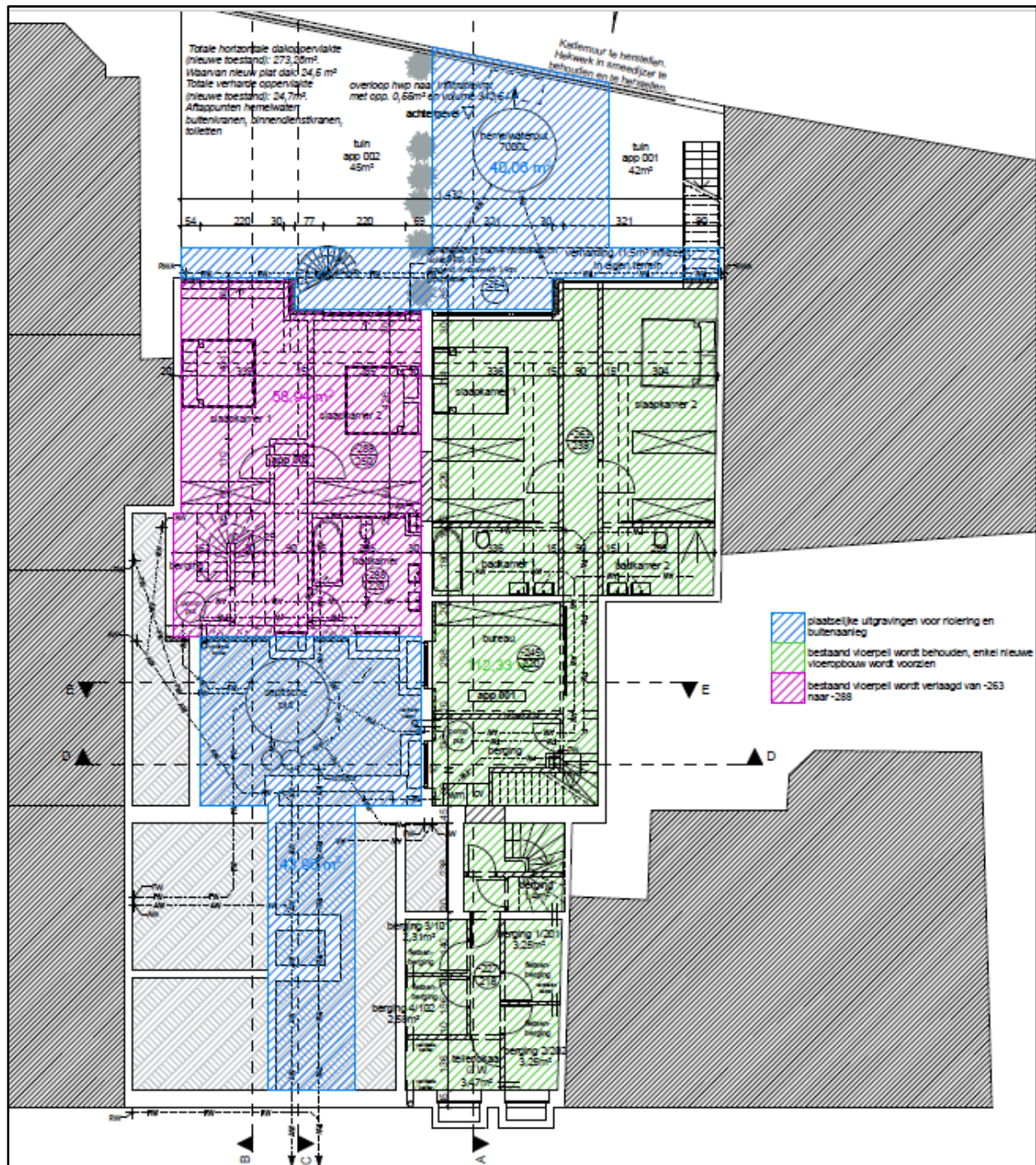
2.2. Geplande werken

De bestaande woning wordt gerenoveerd en heringericht, zie hiervoor de plannen in bijlage. Hierbij vinden een aantal bodemingrepen plaats, op figuur 6 worden deze schematisch voorgesteld (originele plan is ook in bijlage opgenomen).

- Westelijke vleugel: de bestaande keldervloer wordt uitgebroken en er wordt een nieuwe vloer aangelegd, het bestaande vloerpeil blijft behouden. Voor de nieuwe vloeropbouw wordt er tot 35cm onder het vloerpeil uitgegraven (groen op figuur 9; 112,33m²). Daarnaast worden de bestaande kelderkamers aan de achterzijde van de woning ca. 1 tot 2m naar achter uitgebreid, over een breedte van 7,62m (blauw op figuur 9).
- Oostelijke vleugel: de bestaande keldervloer wordt uitgebroken en er wordt een nieuwe vloer aangelegd. Het bestaande vloerpeil blijft niet behouden: het wordt verlaagd met 25cm, van -2,63m naar -2,88m. Voor de nieuwe vloeropbouw wordt er tot 35cm onder het nieuwe vloerpeil uitgegraven (rood op figuur 9; 58,94m²). Dit betekent in deze zone een uitgravingsdiepte tot -60cm. Daarnaast worden de bestaande kelderkamers aan de achterzijde van de woning ca. 1 tot 2m naar achter uitgebreid, over een breedte van 6,70m (blauw op figuur 9). Kelder 2 wordt ook iets uitgebreid naar het westen; een deel van deze uitbreiding is reeds verstoord omdat daar zich de op heden toegemetselde keldertrap naar kelder 3 bevindt.
- In de blauw gekleurde zones op figuur 9 worden – naast de verlenging van de kelders aan de achterzijde van de woning - plaatselijke uitgravingen voorzien voor riolering (in smalle sleuven), een hemelwater- en septische put (beide met een diameter ca. 1,5m; de septische put wordt aangelegd op de plek waar zich momenteel reeds 2 putten en een fundering bevinden) en buitenaanleg. Aan de achterzijde van het gebouw behelst dit een zone van 40,60m² waar plaatselijk uitgravingen zullen gebeuren, aan de voorzijde van het gebouw vinden de plaatselijke uitgravingen plaats in een zone van 43,96m².

Alles samen genomen, zijn de werken eerder beperkt in diepte en/of omvang, of liggen verspreid van elkaar:

- Groene zone: 112,33m² uitgraving tot 35cm onder het bestaande vloerniveau
- Rode zone: 58,94m² uitgraving tot 60cm onder het bestaande vloerniveau. Hiervan is er ca. 6m² nieuwe kelderruimte (uitbreiding kelder 2).
- Blauwe zone
 - ➔ 21m² uitgraving tot -35 à 60cm onder het maaiveld van de tuin voor de uitbreiding van de kelders
 - ➔ hemelwaterput in de tuinzone: uitgraving tot ca. 2m diep, met een oppervlakte van ca. 2,5m²
 - ➔ septische put: zo goed als geen bijkomende verstoring, hier zijn reeds 2 putten aanwezig
 - ➔ uitgraving van een aantal smalle sleuven in de tuinzone voor nutsleidingen voor aanvoer en afvoer van de hemelwaterput.
 - ➔ uitgraving van een aantal smalle sleuven onder de vloeren van het niet-onderkelderde deel in de noordoosthoek van de woning voor nutsleidingen, onder meer voor aanvoer en afvoer van de septische put.

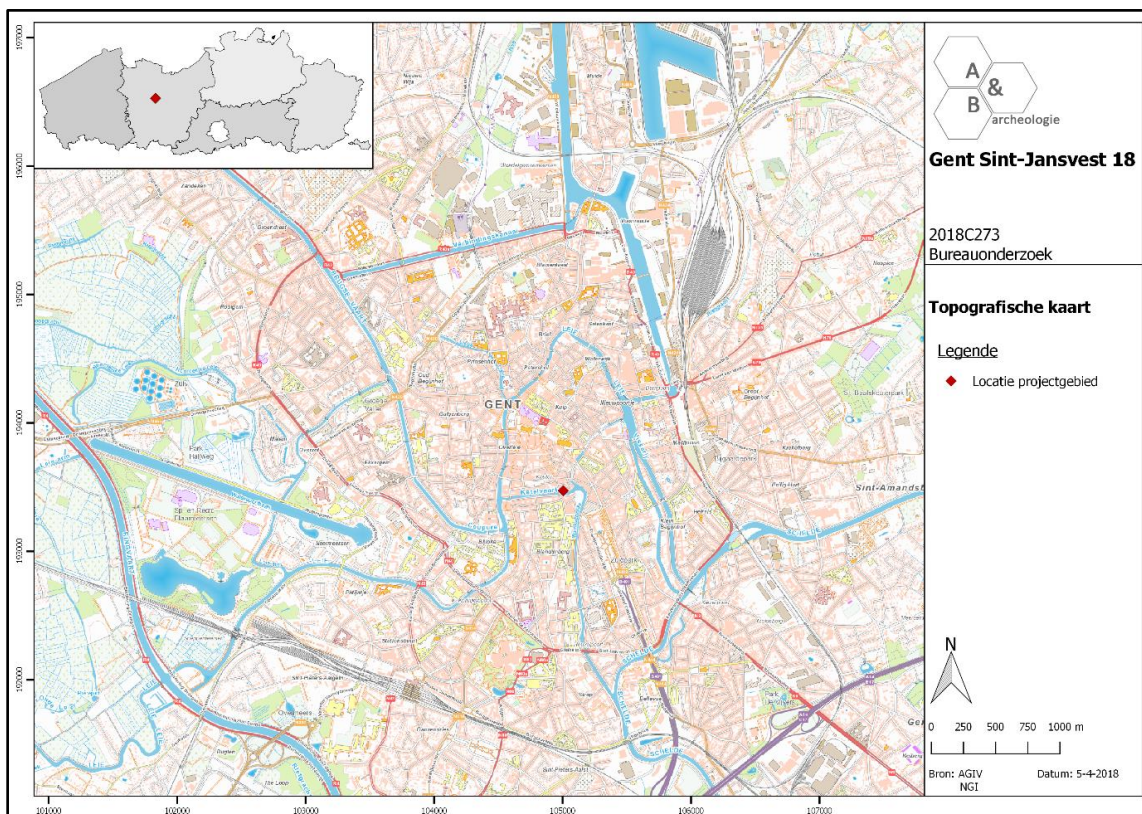
Figuur 6 Aanduiding van de geplande uitgravingen op kelderniveau (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

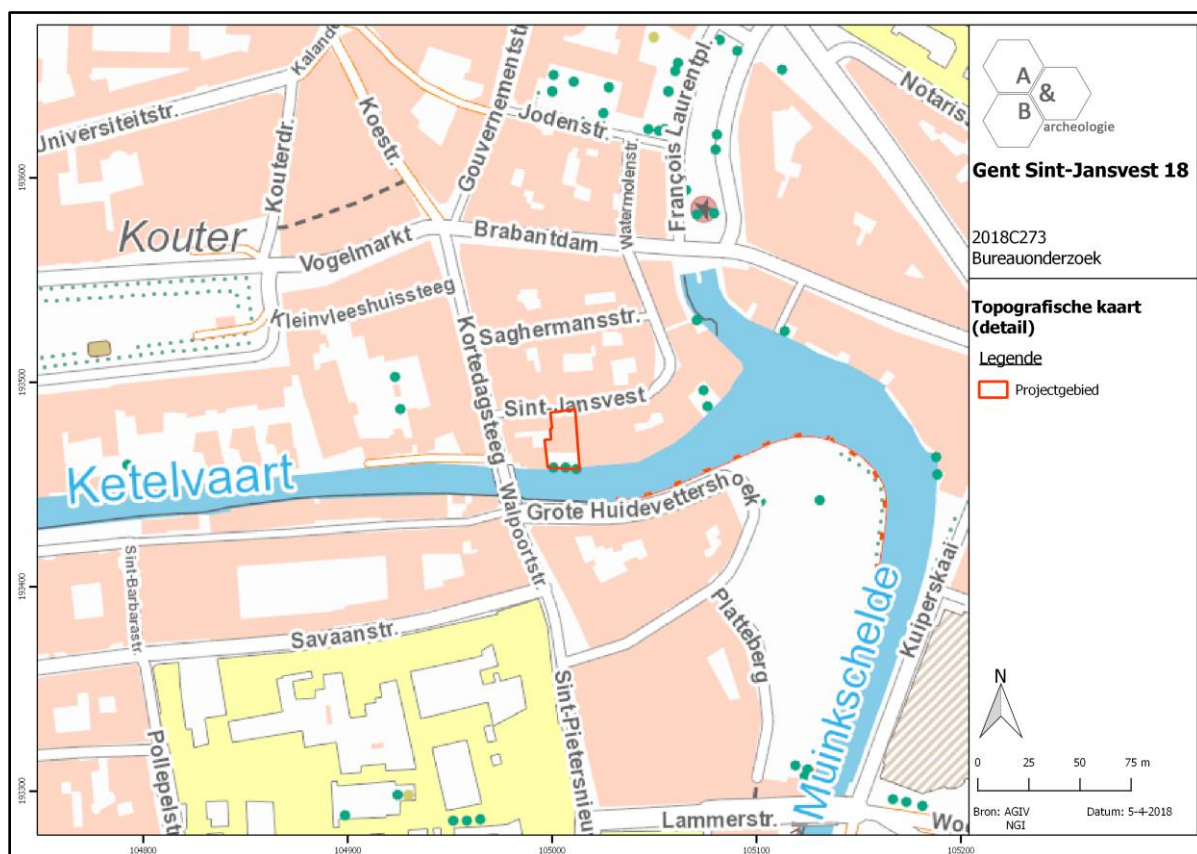
2.3.1. Topografische situering

Het projectgebied bevindt zich in de stadskern van Gent, zo'n 450m ten zuidoosten van het belfort. Gent is de hoofdstad van de provincie Oost-Vlaanderen en bevindt zich centraal in de provincie. Het plangebied grenst in het zuiden aan de Ketelvest; deze waterloop werd in de volle middeleeuwen gegraven als verbinding tussen de Leie en de Schelde. Deze Schelde is iets minder dan 100m ten oosten van het plangebied gelegen. Zo'n 30m ten westen is de noordzuid georiënteerde Kortedagsteeg gelegen, die deel uitmaakt van een langere verbindingas tussen het belfort in het noorden en het Sint-Pietersplein en de Overpoort in het zuiden. De Sint-Jansvest is een oostelijke zijstraat van de Kortedagsteeg. Het plangebied wordt ten oosten en westen begrensd door andere gebouwen langs de Sint-Jansvest.

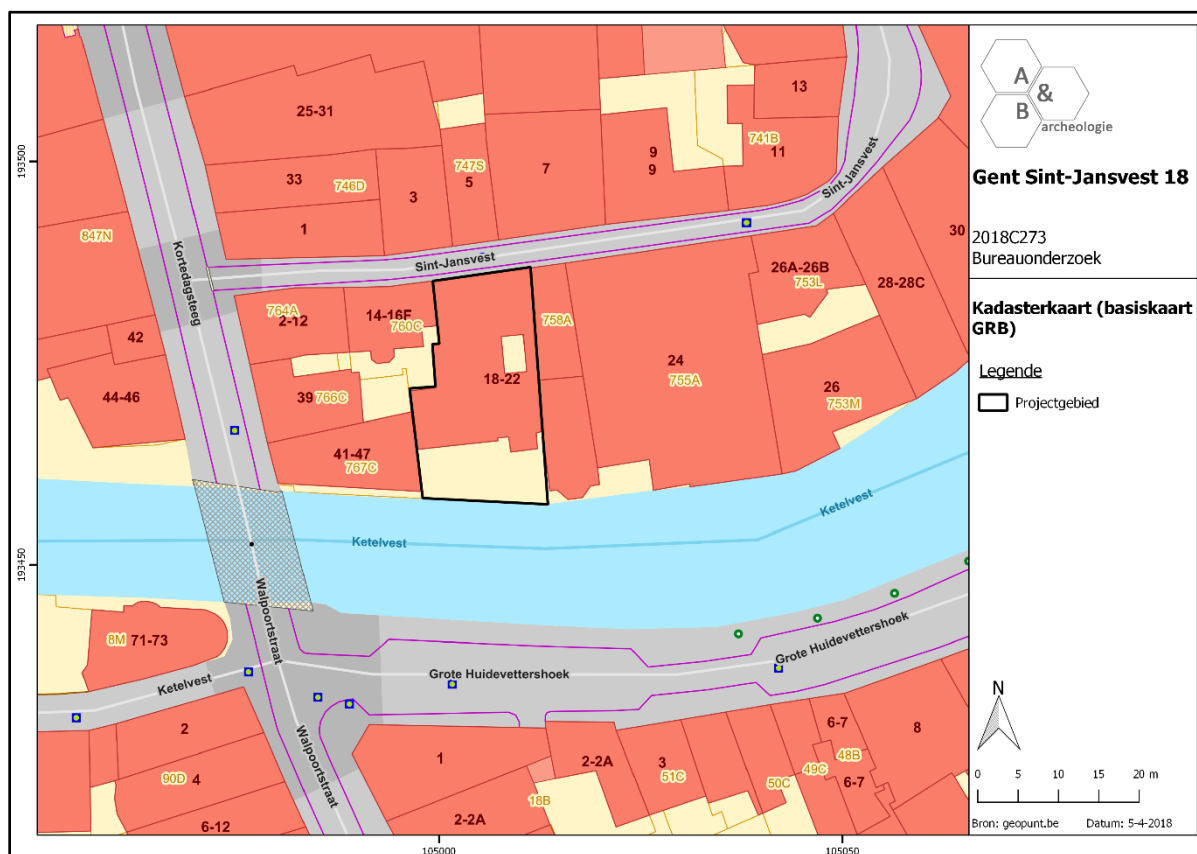
Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied gekarteerd als 'Kernstadbebouwing', wat overeenkomt met het huidige gebruik.

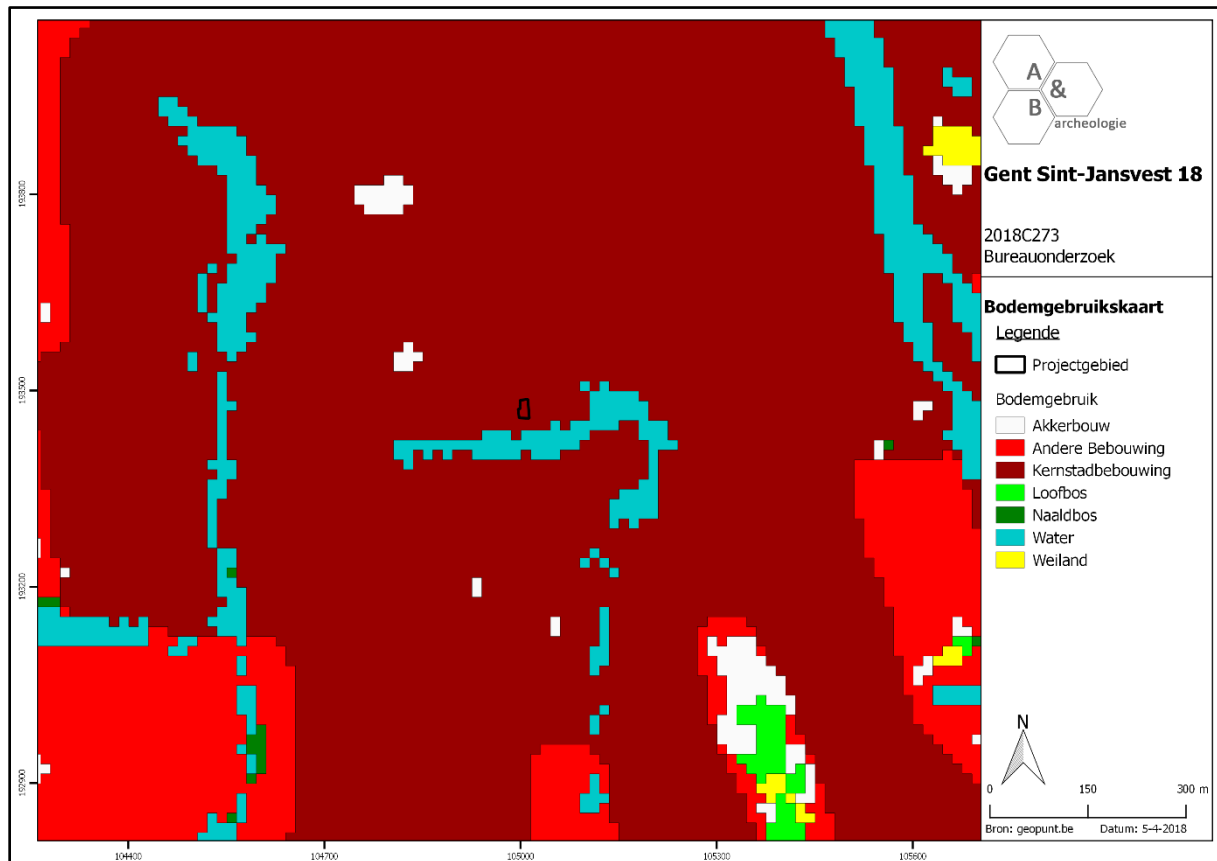
Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 9 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

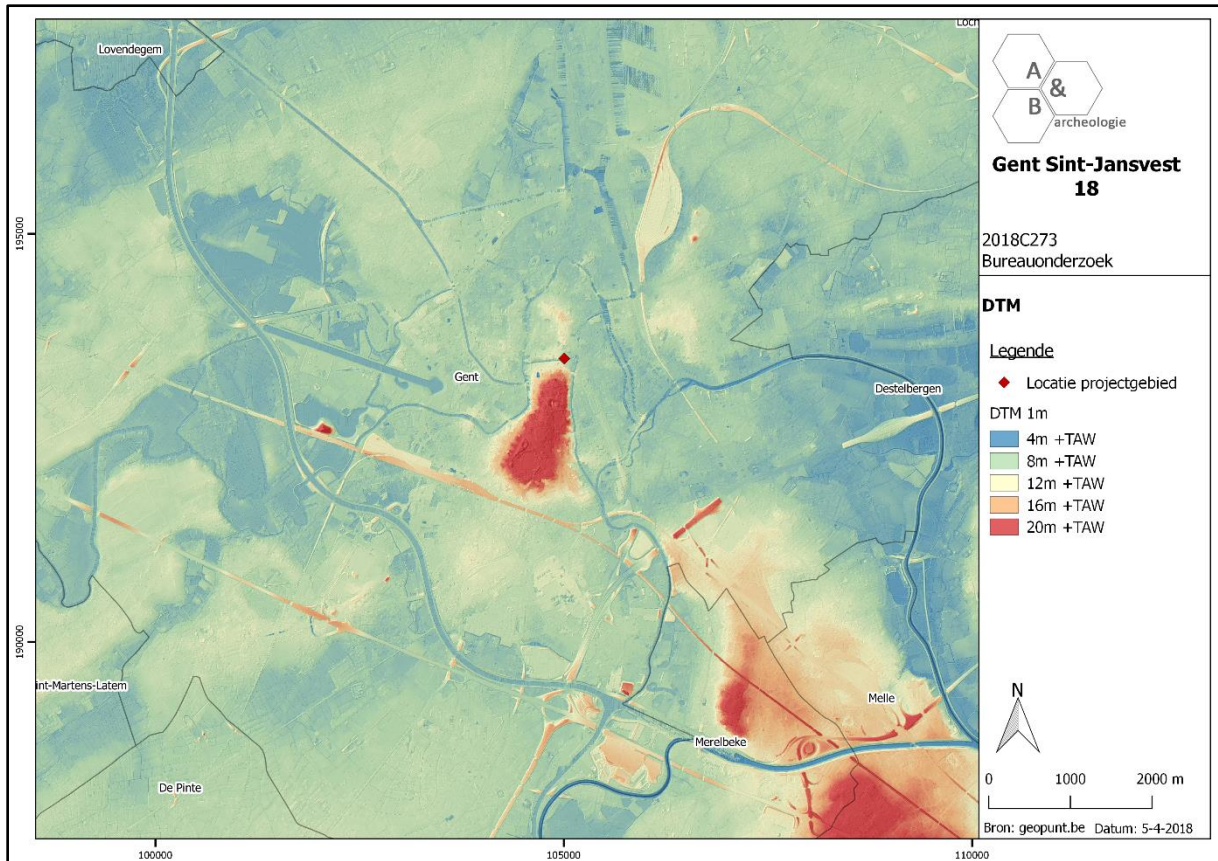
Figuur 10 Zicht op de bodemgebruikskartaal met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

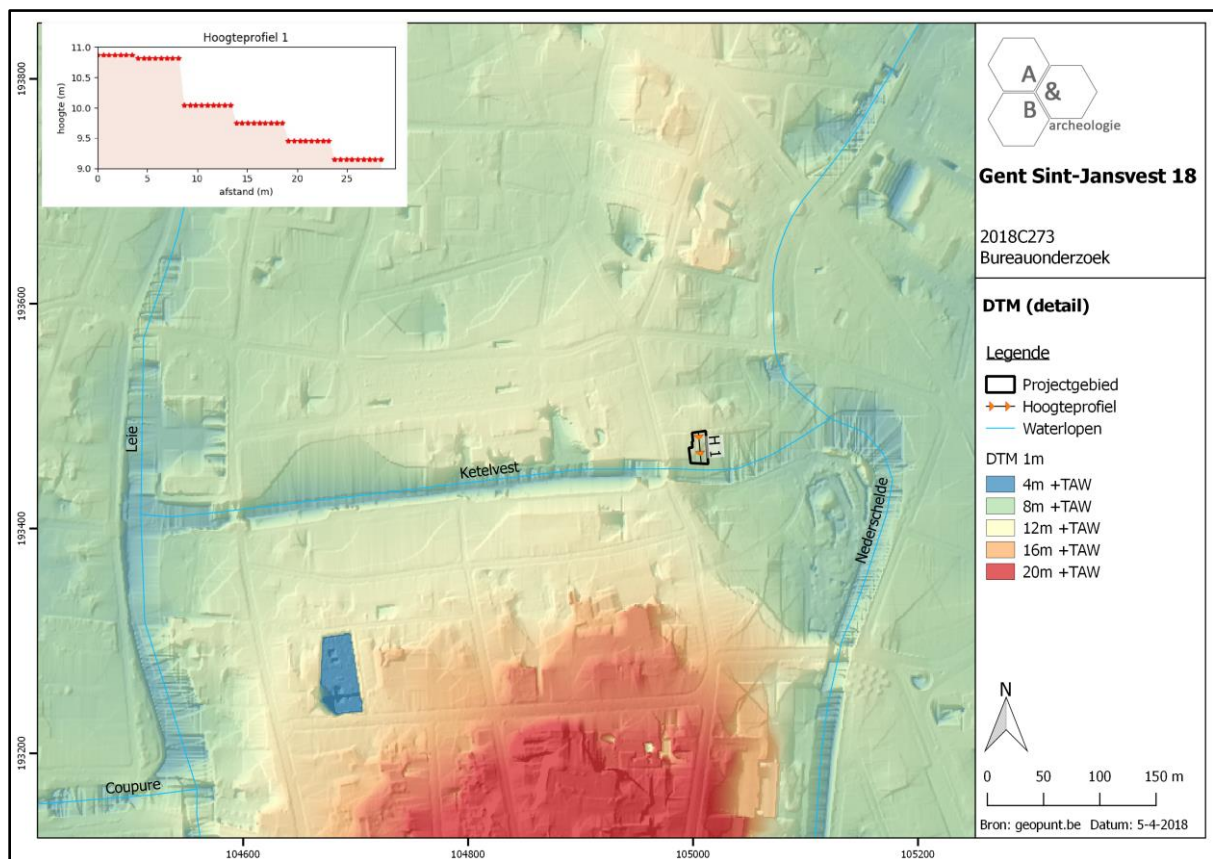
Gent bevindt zich in de noordelijke laagvlakte van België; deze vlakte vertoont lichte golvingen die nergens hoger dan 50m reiken. De stad dankt zijn ontstaan aan de uitgelezen ligging bij de samenvloeiing van Leie en Schelde, zo'n 750m ten noordoosten van het projectgebied. Daarnaast wordt het landschap van Gent bepaald door de droge Blandijnberg (tot ca. -29m TAW) in het zuiden en vochtige moerassige dalbodem errond. De Blandijnberg is een langwerpige heuvel die aan de west- en oostzijde wordt omgeven door meanders van Leie en Schelde. De dalbodem ten noorden van de Blandijnheuvel heeft sinds het ontstaan van de stad veel wijzigingen ondergaan: vroeger werd dit gebied, meer dan nu, gekenmerkt door het grote aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden bovendien aangevuld met kunstmatig gegraven grachten, zoals de Ketelvest. In de dalbodem zijn ook een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven, waarvan de belangrijkste de heuvelrug is die begint aan de Kouter en loopt over de Kalandenberg naar de Zandberg, waar ze haar hoogste punt (+13,84m TAW) bereikt, waarna deze zich verder uitstrekt over de Hoogpoort om langzaam neer te dalen naar de Leie-oever. Op het Digitaal Hoogtemodel is de Blandijnberg duidelijk op te merken als een rode vlek in het zuiden van de stad, alsook de heuvelrug van de Zandberg. Het plangebied bevindt zich net tussen beide heuvelruggen in, en waarschijnlijk net buiten de natuurlijke

Scheldevallei. Het maaiveld toont een daling van ca. +10,90m aan straatzijde naar ca. +9,10m aan de zijde van Ketelvest.

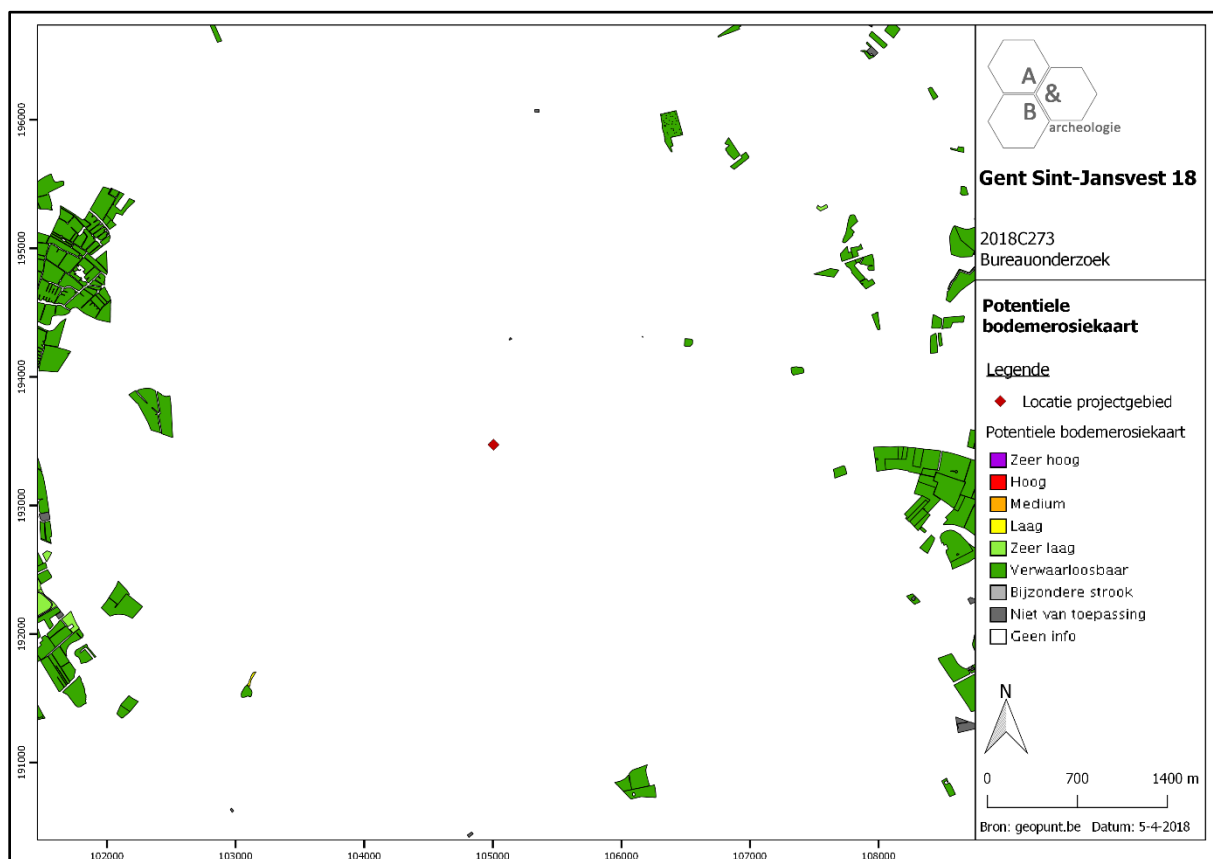
De potentiële bodemerosiekaart toont, gezien de ligging in stadscontext, dat er geen informatie beschikbaar is voor het projectgebied.

Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

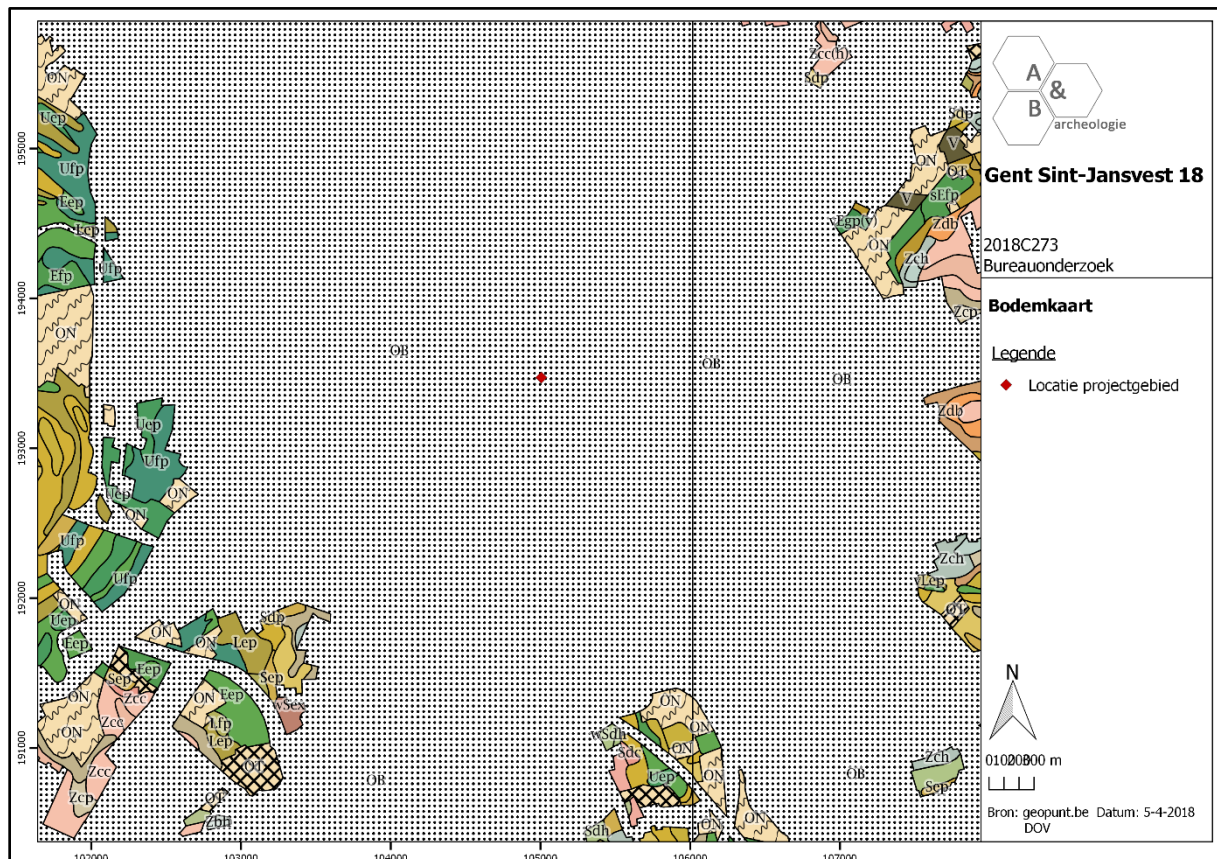
Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

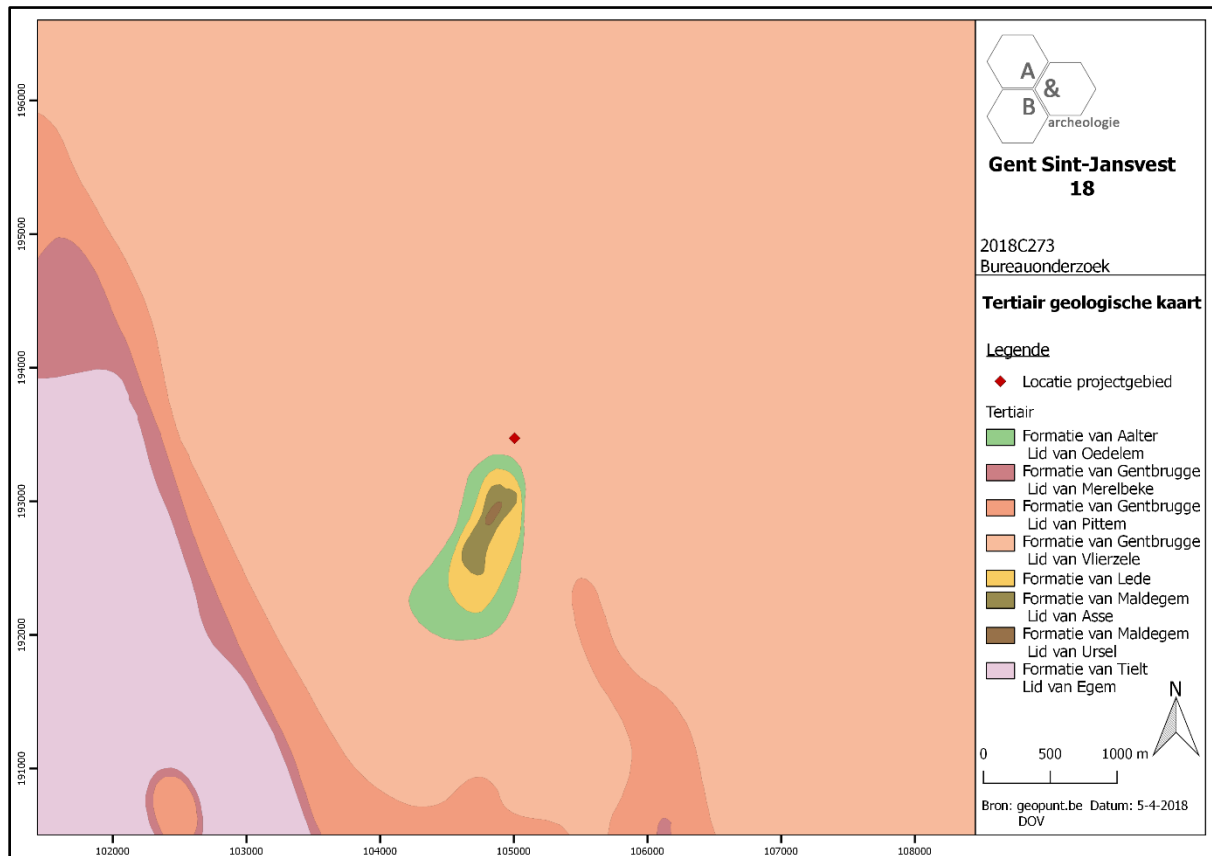
Het plangebied wordt gekarteerd als OB. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van. Geplaatst in een ruimer perspectief wordt een zand- of zandleembodem verwacht op de site.

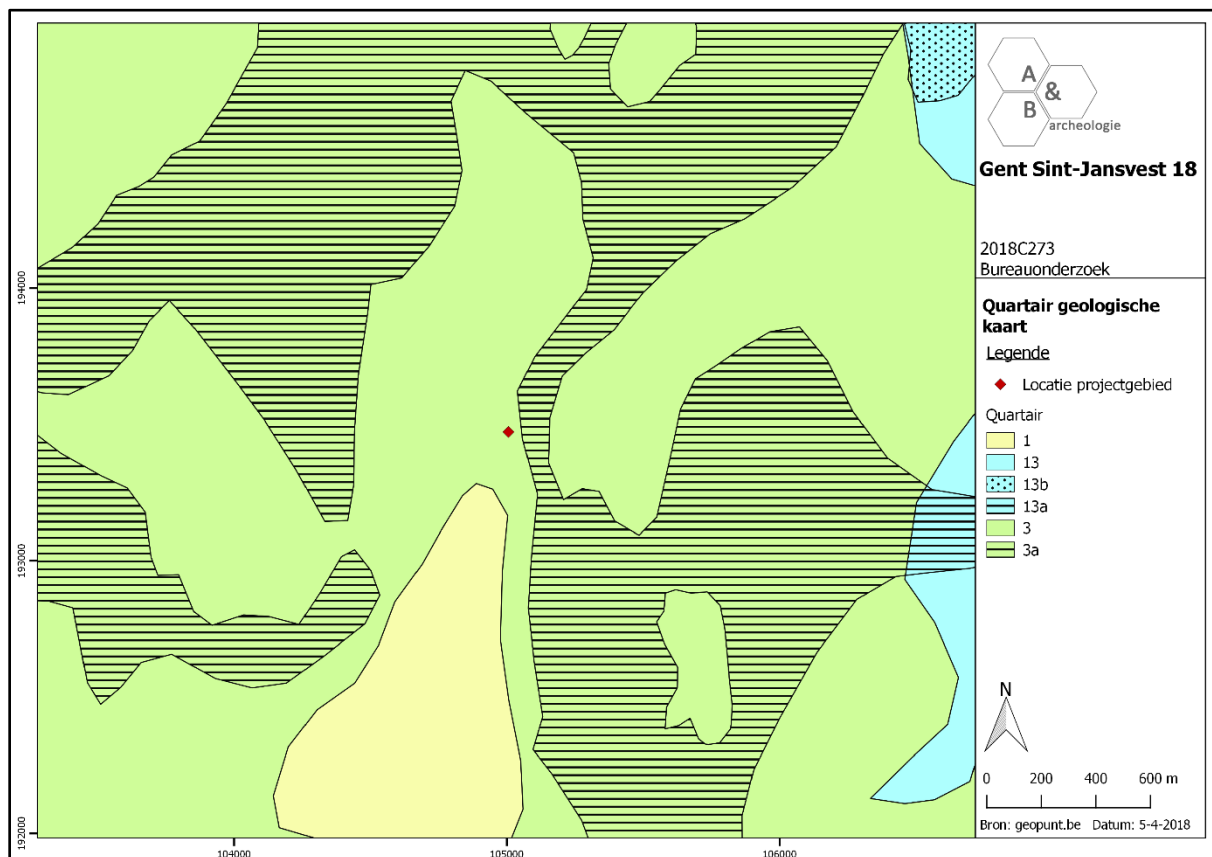
Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

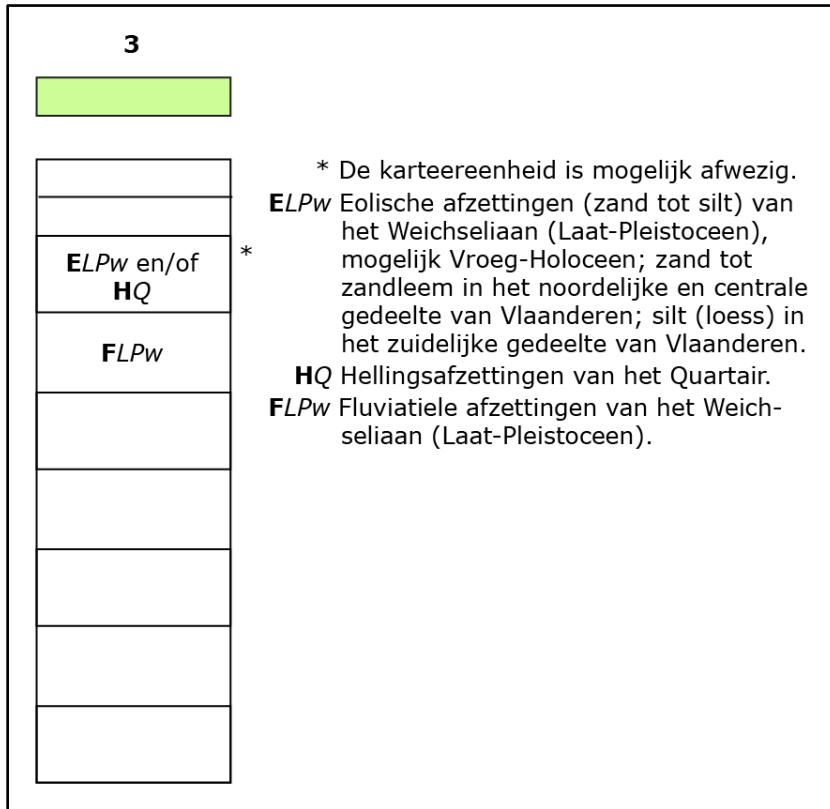
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele: groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend met plaatselijk dunne zandsteenbankjes, overwegend glauconiet- en glimmerhoudend. De Quartair geologische kaart geeft aan dat de ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit het type 3: geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische en archeologische situering

- Algemeen⁷

De ontwikkeling van de middeleeuwse stad Gent gaat terug tot midden 7de eeuw, toen Amandus op de plek van de samenvloeiing van Leie en Schelde de Sint-Baafsabdij stichtte. Kort na 650 werd een tweede klooster gesticht, de latere Sint-Pietersabdij op de Blandijnberg. Rond die periode ontstond er op de hoger gelegen Zandberg, buiten en onafhankelijk van deze kloosterstichtingen, een agrarische nederzetting. In het tweede kwart van de 9de eeuw was deze nederzetting op de linkeroever van de Schelde uitgegroeid tot een *portus* met handelskarakter. De invallen van de Noormannen in de 9de eeuw betekenden een onderbreking in de verdere ontwikkeling van de bewoonde kernen. Wanneer de Noormannen weggetrokken waren, werd op het einde van de 9de of begin 10de eeuw een grafelijk *castrum* opgericht op de plaats waar zich nu het Gravensteen bevindt: tussen de Leie en enkele zijtakken van deze rivier, op ongeveer 1 kilometer afstand van de samenvloeiing met de Schelde. Rond deze versterking ontwikkelde zich ook een bewoningskern, die in 10de eeuw samensmolt met de oude *portus*. Rond de abdijen, die in de 10de eeuw werden heropgebouwd, zullen zich nadien dorpen vormen, die oorspronkelijk geen deel uitmaakten van de stedelijke *portus*. Rond 1100 werd de stad omgeven door een watergordel, die haar grondgebied scheidde van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersdorpen en het omliggende platteland. Deze gordel bestond deels uit natuurlijke waterlopen, deels uit gegraven grachten. Zo werd het Gentse gebied in de vorm van een kuip van 80 hectare groot, omgeven door de Reep (Schelde) ten oosten, door de Ottogracht ten noordoosten, de Leie ten noordwesten, de gegraven Houtlei ten westen en de gegraven Ketelgracht ten zuiden; het plangebied bevond zich dus net binnen deze afbakening. De economische bloei van Gent, die vooral gebaseerd was op de lakennijverheid en de graanhandel, ging gepaard met een toename van de bevolking. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. Hoewel het grootste deel van de gewone huizen in hout opgetrokken waren, verrezen sinds de 12de eeuw de eerste stenen patriciërswohnungen en stapelhuizen, gebouwd in donkergrijze Doornikse kalksteen. Ook de meeste kerken werden in de 12de eeuw in steen herbouwd. In de loop van de 13de eeuw groeide de agglomeratie buiten haar eerste omheining en werd de stad uitgebreid. Zo werden ondermeer de zogenaamd waterwijk (ten noorden van de Ottogracht), de Muide en Marialand geannexeerd. Gent groeide zo uit tot een enorme stad met een oppervlakte van 644 hectare, waarvan echter grote gebieden nog onbewoond bleven. De buitengrenzen van de stad werden bijkomend versterkt, maar de vestingen zelf vormden in feite geen aaneengesloten omheining. Men rekende immers op de moerassige gronden rond de stad die door de bouw van sluizen bij eventuele aanvallen onder water konden gezet worden.

In de loop van de 16de eeuw wijzigde de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig. De privileges van de ambachten, die verstarring in de hand werkten, werden opgeheven. De bouw van een dwangburcht, het Spanjaardkasteel, werd bevolen op de plaats waar de Sint-Baafsabdij lag, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daarrond verdween. De tweede helft van de 16de eeuw werd gekenmerkt door de godsdienstoorlogen,

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Gent - middeleeuwse stadskern* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 23 augustus 2018).

waarin Gent een belangrijke rol zou spelen. De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572 maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de tweede omheining maar in het oosten kwam men dichterbij de stad en nam men de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel op in de versterking. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm, die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de 18de eeuw. Het bevolkingscijfer was tegen het einde van de 16de eeuw sterk gedaald tot 30 000 inwoners, onder meer te verklaren door het grote aantal uitwijkelingen om religieuze en economische redenen.

In de 17de eeuw kende Gent een langzame heropleving, die duidelijk weerspiegeld wordt in het stijgende bevolkingscijfer dat in 1690 terug tot 52 000 geklommen was. Vele kloosters vestigden zich in de stad, kerken en openbare gebouwen werden hersteld en opgericht. Daardoor ontwikkelde zich een intensieve bouwbedrijvigheid, die aangewakkerd werd door het beleid van de aartshertogen Albrecht en Isabella. In deze periode werd het versteningsproces van de woonhuizen, dat reeds sinds de 16de eeuw door toelagen gestimuleerd werd, intensief doorgevoerd. Het begin van de 18de eeuw betekende eerst een achteruitgang door de nasleep van de oorlogen tegen Lodewijk XIV, doch kort erna volgde weer een tijdperk van betrekkelijke bloei onder het Oostenrijks bewind (1714-1792). Onder het centraliserende beleid van Maria Theresia werden handel en nijverheid gestimuleerd. De eerste fabrieken werden opgericht, en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Op het einde van de 18de eeuw werden door verschillende verordeningen van Jozef II een aantal kerkelijke instellingen afgeschaft en werd ook een aanvang gemaakt met de ontmanteling van de stadsomheining. In 1786 werden bij een volkstelling 48 409 inwoners geteld.

In 1789 brak de Franse revolutie uit en in 1794 kwamen geheel de Zuidelijke Nederlanden tot 1814 onder Frans gezag te staan. Dit betekende een grondige wijziging van maatschappij en instellingen. Gent werd de hoofdstad van het Scheldedepartement, een van de negen Franse departementen die in 1795 in de Zuidelijke Nederlanden opgericht werden. De eerste periode van deze overheersing was vrij brutaal en gericht tegen de katholieke clerus en adellijke grondbezitters. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt. Op de vrijgekomen gronden verrezen later nieuwe, burgerlijke gebouwen. Onder Napoleon I werd de stad verder ontmanteld. De katoennijverheid met Lieven Bauwens als promotor kende een snelle ontwikkeling. De constante toename van de bevolking had een vermeerdering van de bebouwde oppervlakte tot gevolg. Het Hollands bewind onder koning Willem I (1814-1830) was vrij gunstig voor Gent. Door de stichting van de rijksuniversiteit in 1816 werd Gent een nieuw element rijker, dat niet alleen op geestelijk en intellectueel, maar ook op bouwkundig gebied een sterke stempel op deze stad zou drukken. Tevens werd de economie sterk gestimuleerd waardoor de hogere burgerij zich orangistisch opstelde en verzet bood tijdens de Belgische Omwenteling. Na de aanvankelijke moeilijkheden bij de stichting van België, veroorzaakt door de sluiting van de Schelde en het kanaal van Terneuzen en het verlies van overzeese afzetgebieden, gaat de onstuitbare groei van Gent verder. Door de uitbreiding van katoen- en vlasnijverheid wordt Gent één van de leidende textielcentra van Europa. De bevolking kende een snelle aanwas en verdubbelde haar aantal inwoners op 60 jaar tijd (155 000 in 1890). Arbeiderswijken en fabrieken werden op de nog onbebouwde ruimten opgericht terwijl de stad zich verder ging uitbreiden tot de randgemeenten.

Het stadscentrum onderging op het einde van de 19de eeuw een aantal wijzigingen. Stadswijken werden afgebroken, nieuwe wegen werden aangelegd en talrijke historische waterwegen en wallen werden gedempt. Tevens werden in het vooruitzicht van de wereldtentoonstelling van 1913 een aantal restauraties van belangrijke monumenten doorgevoerd.

- **Siteniveau: archeologisch, cartografisch, historisch**

Recent archeologisch onderzoek uitgevoerd aan de Sint-Jansvest 32-38 (nog niet opgenomen in de CAI), ten oosten van het plangebied op de plek waar de Ketelvest in de Schelde loopt, laat toe om een goed beeld te schetsen van de ontstaansgeschiedenis van deze Ketelvest en de gronden ten noorden ervan, inclusief de Sint-Jansvest. Dit onderzoek wordt in de loop van 2018 gepubliceerd, hieronder wordt een deel van een voorlopige versie van de bespreking van de resultaten, die uitermate relevant zijn voor het plangebied, quasi integraal weergegeven.⁸

“De Ketelvest is in oorsprong een kunstmatig gegraven kanaal, met de bedoeling om de Leie met de Schelde te verbinden en zo de watergordel, waarvan ook de voormalige Houtlei deel uitmaakte, rond de toenmalige stad Gent te sluiten. De Ketelvest is het enige onderdeel van deze stadsomwalling, dat nog steeds als dusdanig herkenbaar is. Bij de uitgraving van de Ketelvest werd de uitgegraven grond gebruikt om aan de stadszijde een aarden wal op te werpen. Vermoedelijk bestond er tussen de aarden wal en de Ketelvest een open of ‘dode’ strook om te vermijden dat de wal door erosie in de Ketelvest zou afglijden. Uit archeologisch onderzoek in de Kleine Vleeshuissteeg in 2007 werd voor het eerst informatie ingewonnen over de fase vóór het graven van de Ketelvest. Aan de hand van drie haaks op het water staande proefsleuven werd de zone langs de Ketelvest archeologisch afgetast. Hierbij werd boven de moederbodem een homogene, donkerbruine, zandige laag aangetroffen. De dikte van deze laag varieerde tussen 70 en 95cm. Deze laag kon over een afstand van 34m vastgesteld worden en leek aan de noordzijde begrensd door een oost-west lopende greppel. Het materiaal afkomstig uit deze cultuurlaag dateert ten vroegste uit de tweede helft van de 12de eeuw. Ook tijdens het onderzoek op de Brabantdam, waarbij een aantal coupes waren uitgezet in het deel Brabantdam tussen Vogelmarkt en François Laurentplein, werd een gelijkaardige cultuurlaag aangetroffen. Deze laag was gelijkaardig aan de oorspronkelijke bodemopbouw die eveneens tijdens het BraVoKo-project in 2015 aan de Vogelmarkt, kant Kouter, werd vastgesteld. Bodemkundige analyse leerde toen dat het om een middeleeuwse landbouwlager ging. Er kan met zekerheid gesteld worden dat deze aangetroffen cultuurlaag een momentopname is van de periode vóór de uitgraving van de Ketelvest en de opwerping van de wal. Het algemene beeld is dus dat deze volledige zone gaande van de Kouter tot en met de Brabantdam, vóór de 12de eeuw grotendeels in gebruik was als land- of tuinbouwgrond. Sporen van middeleeuwse bewoning uit dezelfde periode werden in deze zone nog niet aangetroffen. Algemeen kan gesteld worden dat, op basis van de archeologische gegevens, de uitgraving van de Ketelvest en de opwerping van de aarden wal aan de stadszijde, plaatsvond in de tweede helft van de 12de eeuw. Door de uitbreiding van de stad en de aanleg van een nieuwe stadsomwalling in de loop van de 14de eeuw, verloor de oude wal zijn functie en werd hij

⁸ VERMEIREN G. & BRU M.-A., Sint-Jansvest 32-38 – Brabantdam: een archeologisch zicht op de 12de-eeuwse stadsomwalling, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2018*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 8), Gent, 2018, in druk. Met dank aan Geert Vermeiren voor het aanleveren van dit artikel.

genivelleerd tot op het niveau van het laatmiddeleeuwse loopvlak aan stadszijde. Zowel uit de bevindingen van het onderzoek in de Kleine Vleeshuissteeg als uit het onderzoek aan de Sint-Jansvest bleek dat op deze cultuurlaag de uitgegraven grond van de Ketelvest, aan de stadszijde, was opgeworpen. Ter hoogte van de Kleine Vleeshuissteeg was duidelijk dat deze cultuurlaag door diverse diagonale lagen werd afgedekt. Deze laatste waren onderdeel van de basis van het wallichaam. De meeste lagen bleken opgebouwd uit versmeten moederbodem. Ook ter hoogte van de Sint-Jansvest werd deze opgeworpen grond van het wallichaam in drie dieptesonderingen vastgesteld. De maximaal bewaarde hoogte bevond zich op ca. 5,90 T.A.W.⁹ Deze opgeworpen grond deed zich voor als een zandig pakket met fijn kwartszand, glauconiet, kalkfragmenten en sporadisch houtskool. De aanwezigheid van wortelsporen duidt tevens op een zwakke bodemvorming. In dit pakket was geen gelaagdheid zichtbaar. In tegenstelling tot de gelaagdheid ter hoogte van de Kleine Vleeshuissteeg wijst alles ter hoogte van de Sint-Jansvest er op dat het opgooien van de wal hier in één fase is gebeurd. De totale oppervlakte die deze wal in beslag nam alsook zijn hoogte kon tijdens het onderzoek niet achterhaald worden.”

Bij verbouwingswerken in de huizen Sint-Jansvest 14-16 werd bij een werfcontrole in 1986 op vrij grote diepte boven de moederbodem een donkere, bruine laag waargenomen, waaruit slechts een scherfje aardewerk, verschaald met schelpengruis, kon gered worden (CAI Locatie 333472).¹⁰ Deze donkere bruine laag komt ongetwijfeld overeen met de landbouwgrond van vóór de 12de eeuw.

Naast bovenstaande gegevens is nog heel wat archeologisch onderzoek gebeurd in de buurt van het plangebied, echter geen van deze onderzoeken is eigenlijk relevant voor het plangebied. Recent werd aan de overzijde van de Ketelvest een grote leerlooierssite opgegraven, aan de Krook.

Op basis van deze gegevens, en na overleg met Geert Vermeiren, kan besloten worden dat de situatie ter hoogte van het plangebied hieraan identiek moet zijn geweest: in gebruik als landbouwgrond vóór de 12de eeuw, opwerpen op de landbouwgrond van een aarden wal met de uitgegraven grond van de Ketelvest in de tweede helft van de 12de eeuw, vanaf de 14de eeuw nivellering van deze wal en ontstaan van de Sint-Jansvest als straat met aan weerszijden bebouwing. Uit de 14de en 15de eeuw zijn er geen bronnen gekend die staven dat er op het plangebied bebouwing aanwezig was. Op het Panoramisch Plan van Gent uit 1534, een gedetailleerd schilderij van het toenmalige Gent, is er bebouwing aangegeven langsheen de Sint-Jansvest en vermoedelijk ook op het plangebied, en een open ruimte achter de gebouwen naar de Ketelvest toe. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze bebouwing teruggaat tot de 14de eeuw. Op de cartografische bronnen na 1534 wordt steeds bebouwing weergegeven op het plangebied. Op het plan van Van Deventer uit 1559 wordt het gehele gebied tussen de Sint-Jansvest en de Ketelvest als bebouwd aangeduid; op het plan uit 1576 van Braun en Hogenberg is echter een duidelijke opdeling tussen een

⁹ Het maaiveld op het plangebied bevindt zich tussen +10,90m TAW aan straatzijde en +9,10m aan de Ketelvest. Dit betekent dat de maximaal bewaarde hoogte van de wal bij het onderzoek aan de Sint-Jansvest 32-38 zich meer dan 3,20m onder het laagste maaiveldniveau van het huidige plangebied bevond. Aangezien de geplande werken enkel zeer plaatselijk (ca. 2,5m²) tot 2m diep gaan (enkel ter hoogte van de hemelwaterput in de tuin), is de kans dan ook heel klein dat er bij dit project lagen van het wallichaam zullen aangesneden/verstoord worden.

¹⁰ RAVESCHOT P., Vondstmeldingen, 7. Sint-Jansvest 14-16, in: *Stadsarcheologie Gent*, 1986, jg. 10, nr. 3, pp. 41-42.

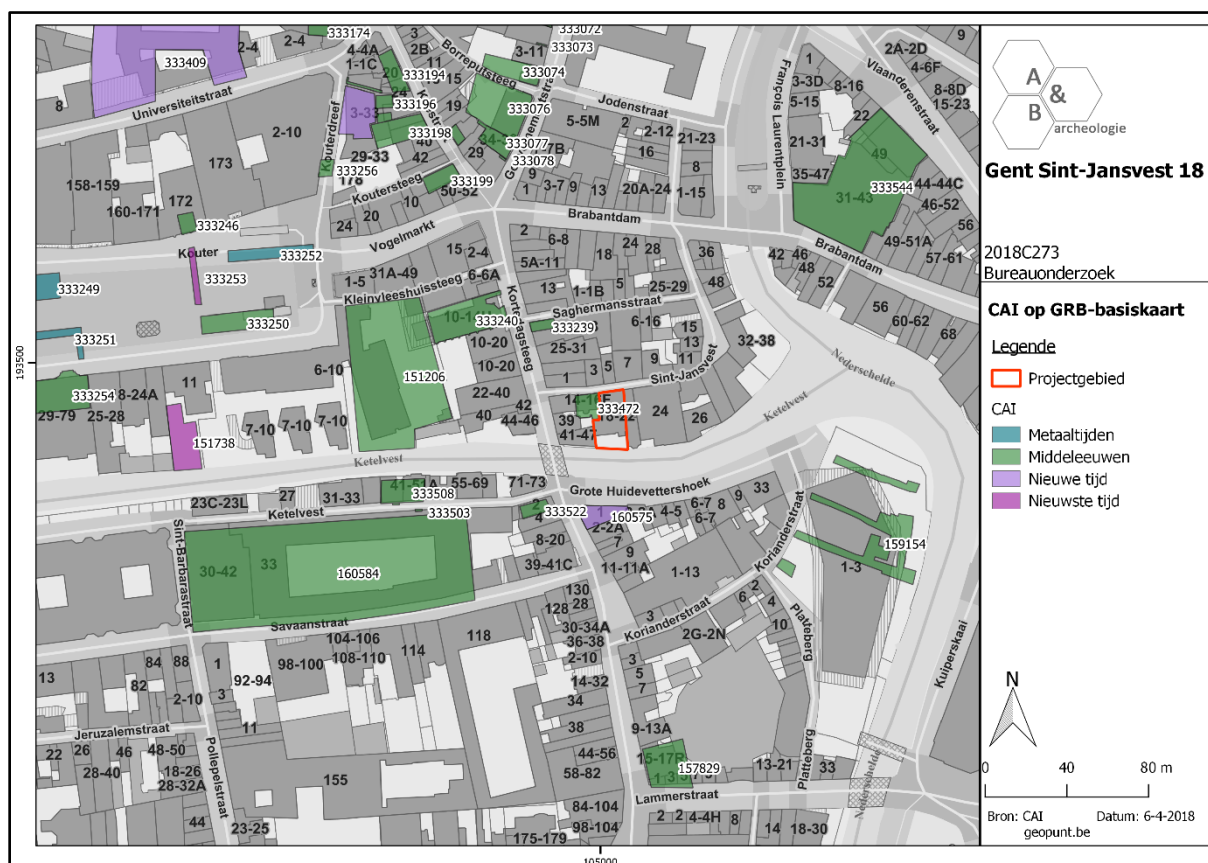
gebouwenzone aan straatzijde en een achterliggende tuinzone aan de Ketelvest goed te zien. Op de kaart van Blaeu uit 1649 worden kleine huisjes aangegeven langsheen de Sint-Jansvest en een onbebouwde zone aan de Ketelvest. Op 18de- en 19de-eeuwse kaarten wordt steeds bebouwing aangegeven op het plangebied, wat gezien de 18de-eeuwse oorsprong van het huidige gebouw naar verwachting is. Meer detail over de aard van deze bebouwing tonen de cartografische bronnen echter niet.

De Sint-Jansvest wordt in de Inventaris van Onroerend Erfgoed als volgt omschreven: *Smalle straat leidende van de Kortedagsteeg naar de Brabantdam en de bocht volgend van de Schelde en de Ketelvest die circa 1100 tussen de Schelde aldaar en de Leie gegraven werd. Aanvankelijk niet bebouwd aan de waterkant maar voorzien van verdedigingswerken. Ook gekend als Corte Veste, Wandelvestje (vermoedelijk naar het Wandelaertskasteel, een kasteel of versterking aan de bocht van de Schelde) en Achter de Pale: benaming van het westgedeelte van de Sint-Jansvest, naar brouwerij "de Pale" die zich bevond op de hoek met de Brabantdam, voorheen Brabantstraat. Thans aan beide straatkanten bebouwd met voornamelijk 18de- en 19de-eeuwse lijstgevels.*¹¹

De Kortedagsteeg, waarvan de Sint-Jansvest een zijstraat is, wordt als volgt omschreven: *Voorheen ook "Bij 't Wevershuis" genoemd naar het godshuis met kapel van de wolwevers, die de meeste gronden tot aan de Walpoort bezaten. De straat leidde van het centrum naar de Walpoort, een van de grenspoorten van de stadskuip, gelegen bij de Ketelvest. Eind 18de eeuw werd het godshuis verbeurd verklaard en werden talrijke huizen op de gronden gebouwd. Het straattracé bij de Vogelmarkt werd begin 19de eeuw rechtgetrokken, het Klein Vleeshuis afgebroken en een gevel opgetrokken voor de Wolweverskapel. Heden vrij drukke winkelstraat met nog homogeen gehouden bebouwing uit eind 18de of uit 19de eeuw doch met aangepaste recente winkelpuien.*¹²

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Sint-Jansvest* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/103016> (geraadpleegd op 23 augustus 2018).

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Kortedagsteeg* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102969> (geraadpleegd op 23 augustus 2018).

Figuur 18 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

Figuur 19 Benaderende ligging van het plangebied op het Panoramisch Plan van Gent, 1534. De wal is dan niet meer aanwezig, de Sint-Jansvest is aan beide zijden bebouwd. Het grote gebouw boven het plangebied is de Walpoort, gelegen aan de brug over de Ketelvest. De kerk rechtsboven het plangebied is de Wolweverskapel in de Kortedagsteeg (bron: <http://www.lukasweb.be/en/photo/panoramisch-plan-van-gent-1534>).

Figuur 13 Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer (1559), met in de rode cirkel de benaderende ligging van het projectgebied (bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jacob_van_Deventer).

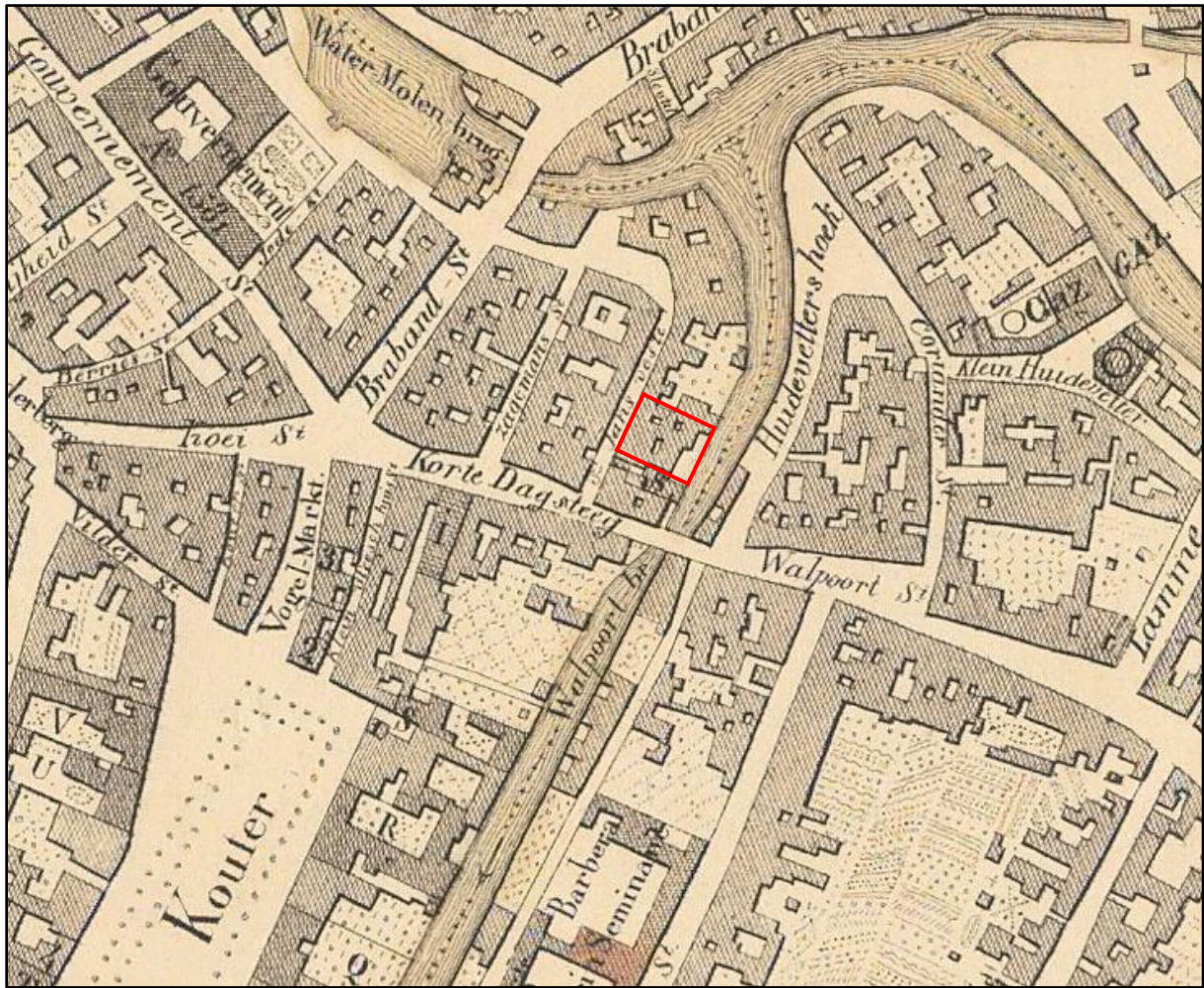
Figuur 20 Benaderende ligging van het plangebied op het Plan van Gent uit "Civitates orbis terrarum" door G. Braun en Hogenberg (1576). Langsheen de Sint-Jansvest is aangesloten bebouwing aanwezig. Aan de zijde van het plangebied bevinden er zich kleine woningen aan straatzijde, met een grotere tuinzone richting de Ketelvest (bron: <https://lib.ugent.be/nl/viewer/archive.ugent.be>).

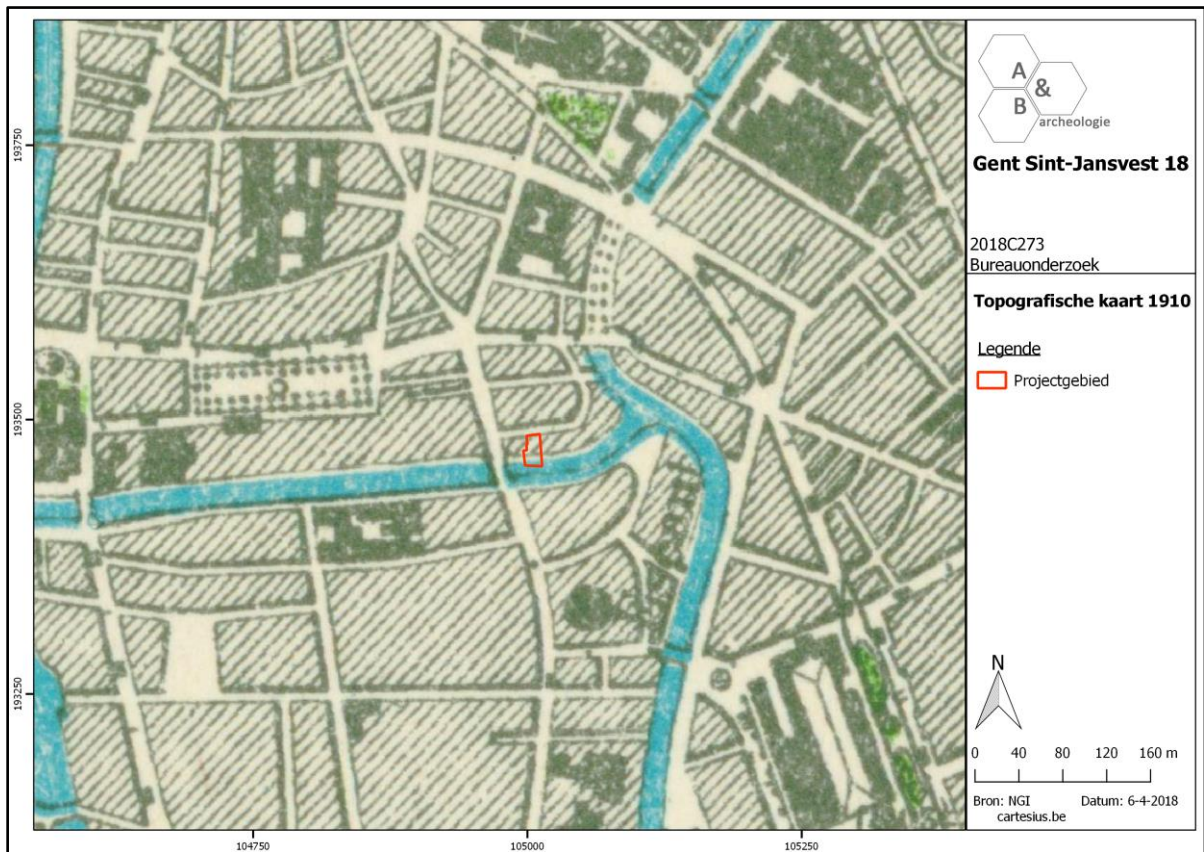
Figuur 15 Uitsnede uit de kaart van Blaeu (1649), met in de rode cirkel de benaderende ligging van het projectgebied (bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jan_Blaeu#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg).

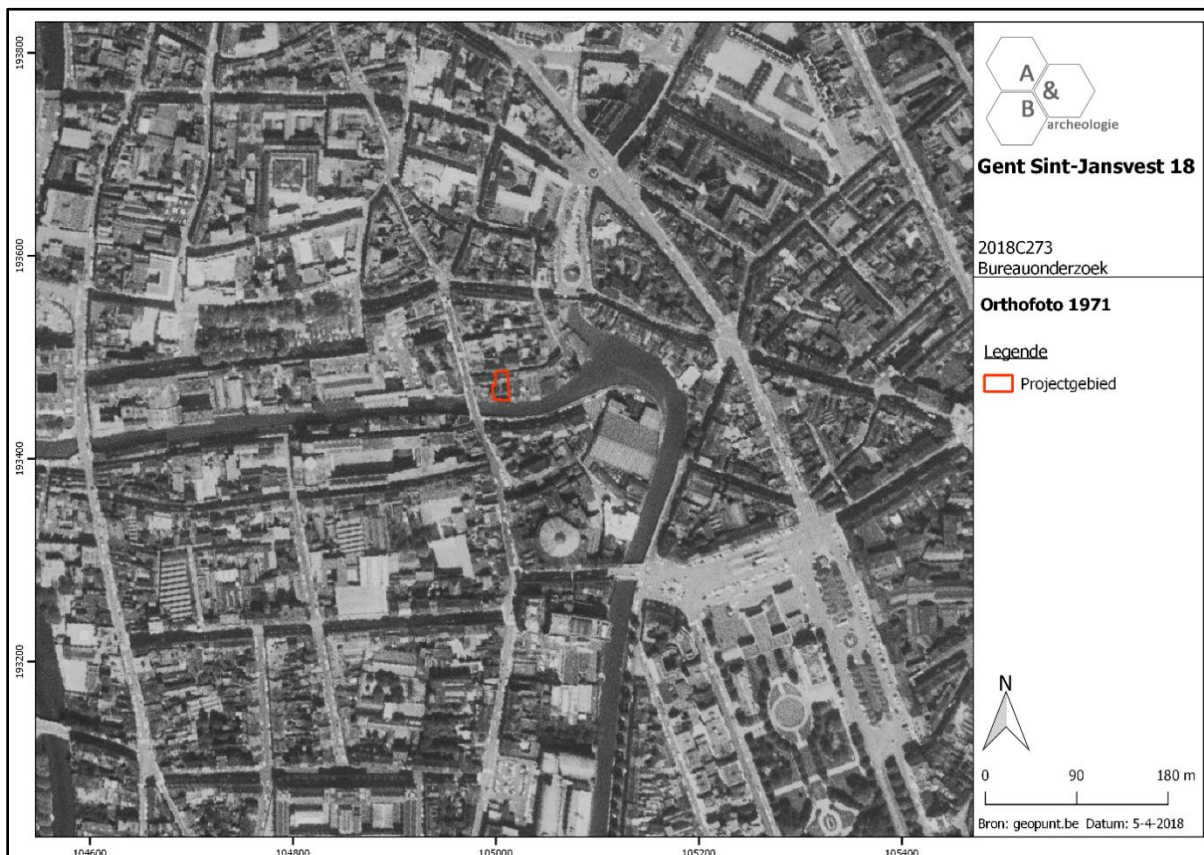
Figuur 17 Aanduiding van de site op de Ferrariskaart (projectie moet wat naar het noorden opschuiven) (bron: geopunt.be).

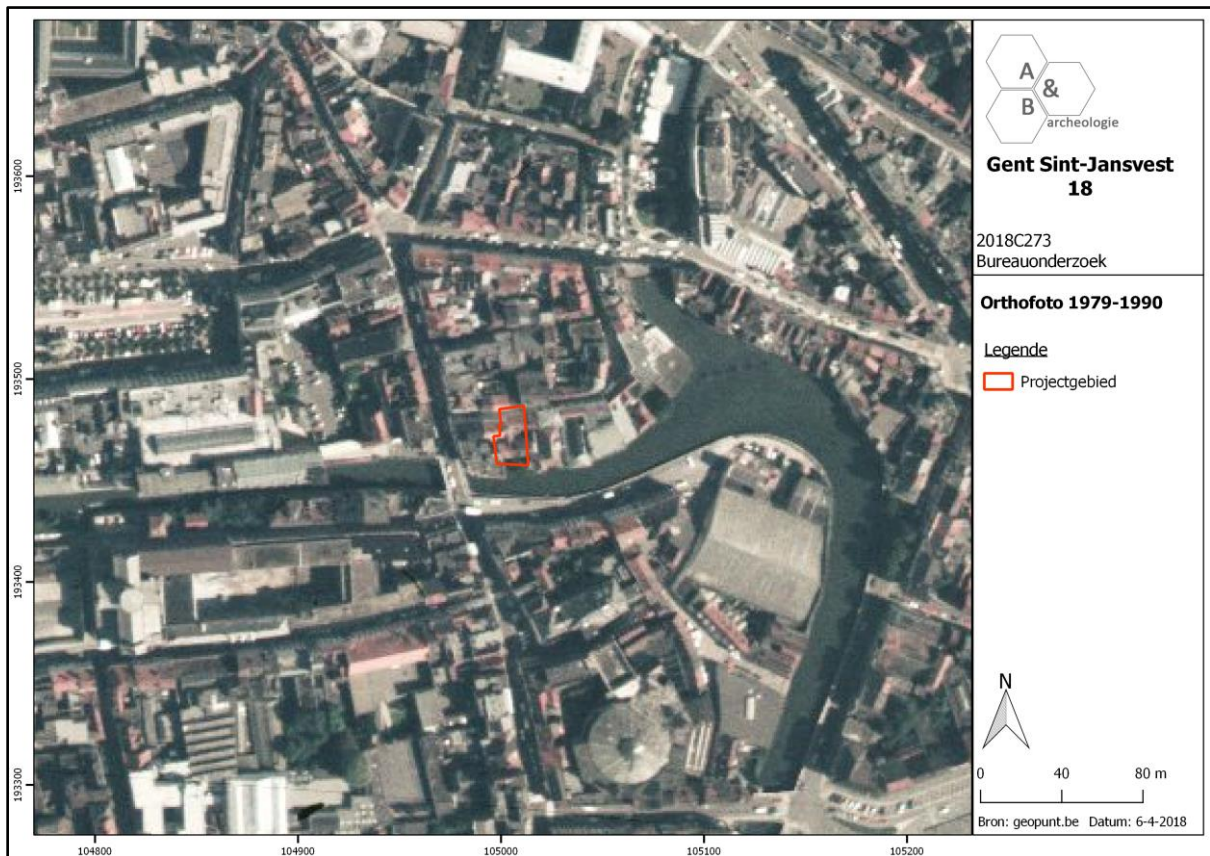
Figuur 21 Benaderende ligging van het plangebied op de kaart van Saurel (1841) (bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/High_res_map_of_Ghent_by_Saurel.jpg).

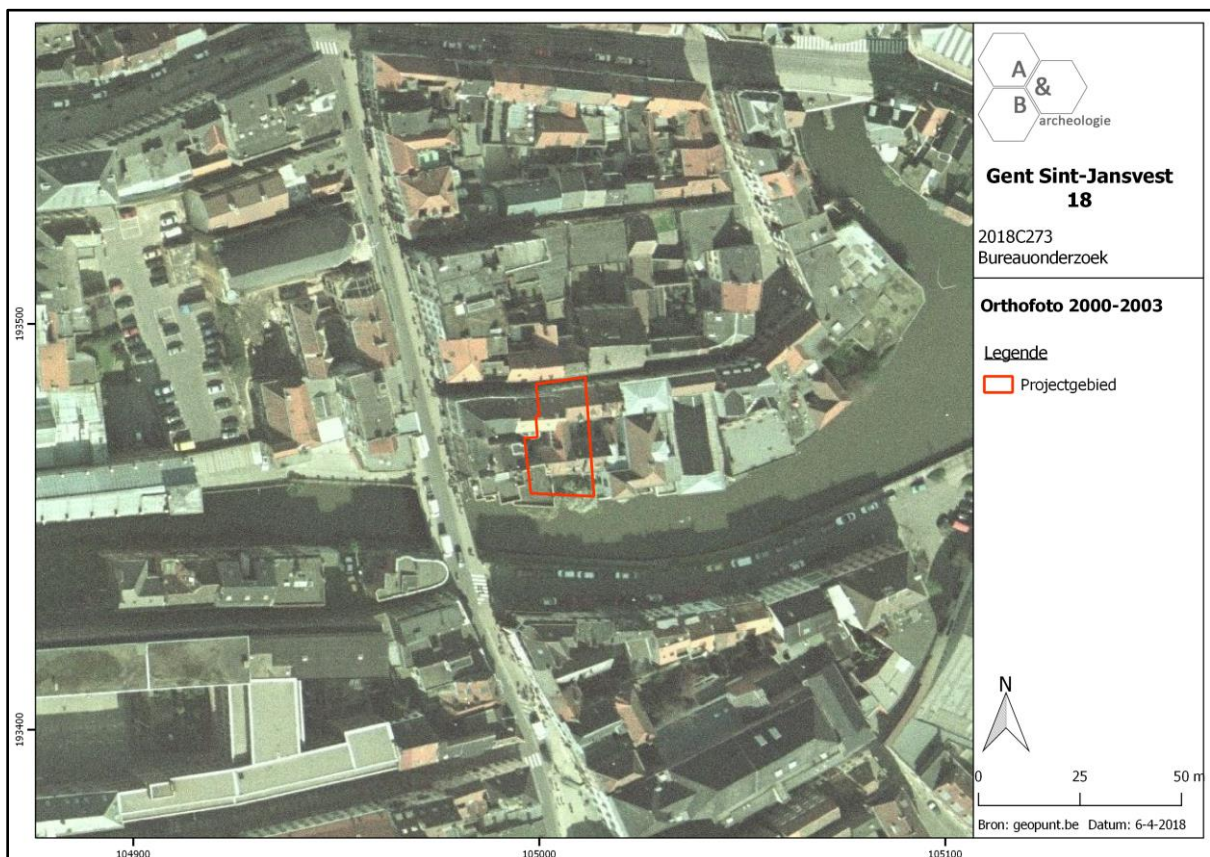
Figuur 22 Aanduiding van het plangebied op de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van gekende archeologische en historische gegevens kan een verwachtingspatroon opgesteld worden. Het plangebied was vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond vóór de 12de eeuw. Op deze landbouwgrond werd in de tweede helft van de 12de eeuw een aarden wal met de uitgegraven grond van de Ketelvest opgeworpen. Vanaf de 14de eeuw wordt deze wal genivelleerd en ontstaat de Sint-Jansvest als straat met aan weerszijden bebouwing. Minstens sinds 1534 is er bebouwing aanwezig op het plangebied, vermoedelijk bestaande uit een gebouw(en) aan straatzijde en een tuinzone erachter langsheen de Ketelvest. Het huidige gebouw gaat terug tot de 18de eeuw. Het plangebied kent dus een lange geschiedenis die meerdere archeologische sporen in de grond kan hebben achtergelaten. Er kan aan het terrein een hoge archeologische verwachting worden gegeven voor wat betreft sites uit de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijden. Daarnaast is het niet onmogelijk dat er ook sporen uit de vroege middeleeuwen, de Romeinse periode of oudere archeologische periodes aanwezig zijn. Er moet rekening gehouden worden met een complexe stratigrafie. De aanwezigheid van de huidige kelders betekent niet dat sporen van oudere bewoning of activiteit reeds zijn weggegraven. Gezien de lange bewoningsgeschiedenis valt het te verwachten dat er diverse ophogingslagen aanwezig zijn op het terrein, waardoor het maaiveld gedurende de eeuwen hoger is te komen liggen en het uitgraven van de kelders mogelijk maar een beperkte invloed heeft gehad op oudere archeologische lagen. De kans bestaat dat er direct onder het huidige vloerniveau in de kelder archeologische sporen en vondsten aanwezig zijn die kunnen teruggaan tot de volle en late middeleeuwen. Aan straatzijde kunnen diverse archeologische niveaus verwacht worden die te maken hebben met de opeenvolgende bewoning op deze locatie (bvb. meerdere vloerniveaus, haardplaatsen, funderingen, oude kelders,...). Meer naar achter, naar de Ketelvest op, kunnen sporen aanwezig zijn die te maken hebben met de voormalige functie als tuin en achtererf: waterputten, beerputten, afvalkuilen, resten van bijgebouwen, tuinlagen, perceelsgreppels, sporen van ambachtelijke activiteit, enz. Eventuele restanten van de aarden wal en/of van de landbouwgrond van voor de 12de eeuw kunnen over het volledige plangebied nog bewaard zijn.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

De bestaande woning wordt gerenoveerd en heringericht, hierbij vinden een aantal bodemingrepen plaats. Deze hebben vooral te maken met het uitbreken van de bestaande keldervloer en het aanleggen van een nieuwe vloer, het beperkt uitbreiden van de kelders en het aanleggen van enkele nutsleidingen en -voorzieningen. De werken zijn beperkt in diepte en/of omvang, of liggen verspreid van elkaar. De westelijke kelder wordt uitgegraven tot 35cm onder het bestaande vloerniveau, de oostelijke tot 60cm onder het bestaande vloerniveau. In de huidige tuinzone wordt 21m² uitgegraven tot -35 à 60cm onder het maaiveld voor de uitbreiding van de kelders. Daarnaast wordt in het gebouw ca. 6m² nieuwe kelderruimte voorzien, een hemelwaterput in de tuinzone (uitgraving tot ca. 2m diep, met een oppervlakte van ca. 2,5m²), een septische put in het gebouw (zo goed als geen bijkomende verstoring, hier zijn reeds 2 putten aanwezig), en worden in de tuin en in het niet-

onderkelderde deel in de noordoosthoek van de woning een aantal smalle sleuven gegraven voor nutsleidingen.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting voor wat betreft stedelijke sites vanaf de 12de eeuw tot heden. Het overgrote deel van de werken is eerder beperkt van diepte en vindt plaats in de bestaande kelders, maar aangezien in dergelijke stadscontexten archeologische sporen zich soms heel ondiep onder de huidige vloer, zelfs in een kelder, bevinden, is de kans zeer groot dat er archeologisch erfgoed vernield zal worden bij de werken. In situ behoud van dit erfgoed is niet mogelijk: om de geplande werken uit te voeren en de nieuwbouw conform te maken aan de geldende regelgeving is er bouwtechnisch geen andere oplossing dan de bestaande vloer uit te breken en eronder een pakket uit te graven om een voldoende dikke opbouw te bekomen voor de nieuwe vloeren. Omdat op basis van enkel het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site, en de aard en bewaringstoestand ervan, echter niet precies kan aangetoond worden, is een verder vooronderzoek noodzakelijk. Dit verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de ontwikkeling van de site en de terreinen tussen de Sint-Jansvest en de Ketelvest. De kans dat er restanten van de aarden wal en/of van de landbouwgrond van voor de 12de eeuw worden aangesneden is – gezien de grote diepte waarop deze sporen verwacht kunnen worden – eerder klein, maar niet onbestaande. Het verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, aangezien het plangebied momenteel nog bewoond en in gebruik is.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het voorkomen van puinpakketten, funderingen, vloeren,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Ook gezien de eerder beperkte oppervlakte van het terrein en de werken hoofdzakelijk zullen plaatsvinden in de kelders van een bestaand pand zijn andere onderzoeksmethodes quasi onmogelijk uitvoerbaar. Het doel van het vooronderzoek met proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen. Het puttenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied was vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond vóór de 12de eeuw. Op deze landbouwgrond werd in de tweede helft van de 12de eeuw een aarden wal met de uitgegraven grond van de Ketelvest opgeworpen. Vanaf de 14de eeuw wordt deze wal genivelleerd en ontstaat de Sint-Jansvest als straat met aan weerszijden bebouwing. Minstens sinds 1534 is er bebouwing aanwezig op het plangebied, vermoedelijk bestaande uit een gebouw(en) aan straatzijde en een tuinzone erachter langsheen de Ketelvest. Het huidige gebouw gaat terug tot de 18de eeuw. Het plangebied

kent dus een lange geschiedenis die meerdere archeologische sporen in de grond kan hebben achtergelaten.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

De huidige kelders kunnen een deel van het archeologische bodemarchief verstoord hebben.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De bestaande woning wordt gerenoveerd en heringericht, hierbij vinden een aantal bodemingrepen plaats. Deze hebben vooral te maken met het uitbreken van de bestaande keldervloer en het aanleggen van een nieuwe vloer, het beperkt uitbreiden van de kelders en het aanleggen van enkele nutsleidingen en -voorzieningen. De werken zijn beperkt in diepte en/of omvang, of liggen verspreid van elkaar.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. De kans is echter zeer reëel dat er een site met complexe stratigrafie aanwezig is.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Er dient een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden. Hierbij worden op weloverwogen plaatsen binnen het plangebied putten uitgegraven tot op het eerste archeologische niveau, waarbij lokaal verdiept wordt om het totale aantal archeologische niveaus te proberen vaststellen. Dit onderzoek heeft als doel om het archeologisch potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Hoeveel archeologische niveaus zijn te herkennen? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen, of is er eventueel een behoud in situ mogelijk. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Gent Sint-Jansvest 18 (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen een archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen 100m² of meer bedragen, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is 397m² groot en is gelegen aan de zuidzijde van de Sint-Jansvest, iets ten zuidoosten van de stadskern van Gent. Het perceel grenst in het zuiden aan de Ketelvest; deze waterloop werd in de volle middeleeuwen gegraven als verbinding tussen de Leie en de Schelde. Het onderzoeksgebied betreft de woning Sint-Jansvest 18-20, een gebouw uit de tweede helft van de 18de eeuw dat is vastgesteld als bouwkundig erfgoed, met een achterliggende kleine tuinzone aan de Ketelvest. De woning is grotendeels onderkelderd. Het maaiveld in de tuinzone achteraan bevindt zich op het niveau van de vloer in de achterste kelder.

Het plangebied was vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond vóór de 12de eeuw. Op deze landbouwgrond werd in de tweede helft van de 12de eeuw een aarden wal met de uitgegraven grond van de Ketelvest opgeworpen. Vanaf de 14de eeuw wordt deze wal genivelleerd en ontstaat de Sint-Jansvest als straat met aan weerszijden bebouwing. Minstens sinds 1534 is er bebouwing aanwezig op het plangebied, vermoedelijk bestaande uit een gebouw(en) aan straatzijde en een tuinzone erachter langsheen de Ketelvest. Het huidige gebouw gaat terug tot de 18de eeuw. Het plangebied kent dus een lange geschiedenis die meerdere archeologische sporen in de grond kan hebben achtergelaten. Er kan aan het terrein een hoge archeologische verwachting worden gegeven voor wat betreft sites uit de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijden. Daarnaast is het niet onmogelijk dat er ook sporen uit de vroege middeleeuwen, de Romeinse periode of oudere archeologische periodes aanwezig zijn. Er moet rekening gehouden worden met een complexe stratigrafie. De aanwezigheid van de huidige kelders betekent niet dat sporen van oudere bewoning of activiteit reeds zijn weggegraven. Gezien de lange bewoningsgeschiedenis valt het te verwachten dat er diverse ophogingslagen aanwezig zijn op het terrein, waardoor het maaiveld gedurende de eeuwen hoger is te komen liggen en het uitgraven van de kelders mogelijk maar een beperkte invloed heeft gehad op oudere archeologische lagen. De kans bestaat dat er direct onder het huidige vloerniveau in de kelder archeologische sporen en vondsten aanwezig zijn die kunnen teruggaan tot de volle en late middeleeuwen. Aan straatzijde kunnen diverse archeologische niveaus verwacht worden die te maken hebben met de opeenvolgende bewoning op deze locatie (bvb. meerdere vloerniveaus, hardplaatsen, funderingen, oude kelders,...). Meer naar achter, naar de Ketelvest op, kunnen sporen aanwezig zijn die te maken hebben met de voormalige functie als tuin en achtererf: waterputten, beerputten, afvalkuilen, resten van bijgebouwen, tuinlagen, perceelsgreppels, sporen van ambachtelijke activiteit, enz. Eventuele restanten van de aarden wal en/of van de landbouwgrond van voor de 12de eeuw kunnen over het volledige plangebied nog bewaard zijn.

De bestaande woning wordt gerenoveerd en heringericht, hierbij vinden een aantal bodemingrepen plaats. Deze hebben vooral te maken met het uitbreken van de bestaande keldervloer en het

aanleggen van een nieuwe vloer, het beperkt uitbreiden van de kelders en het aanleggen van enkele nutsleidingen en -voorzieningen. De werken zijn beperkt in diepte en/of omvang, of liggen verspreid van elkaar. De westelijke kelder wordt uitgegraven tot 35cm onder het bestaande vloerniveau, de oostelijke tot 60cm onder het bestaande vloerniveau. In de huidige tuinzone wordt 21m² uitgegraven tot -35 à 60cm onder het maaiveld voor de uitbreiding van de kelders. Daarnaast wordt in het gebouw ca. 6m² nieuwe kelderruimte voorzien, een hemelwaterput in de tuinzone (uitgraving tot ca. 2m diep, met een oppervlakte van ca. 2,5m²), een septische put in het gebouw (zo goed als geen bijkomende verstoring, hier zijn reeds 2 putten aanwezig), en worden in de tuin en in het niet-onderkelderde deel in de noordoosthoek van de woning een aantal smalle sleuven gegraven voor nutsleidingen.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting voor wat betreft stedelijke sites vanaf de 12de eeuw tot heden. Het overgrote deel van de werken is eerder beperkt van diepte en vindt plaats in de bestaande kelders, maar aangezien in dergelijke stadscontexten archeologische sporen zich soms heel ondiep onder de huidige vloer, zelfs in een kelder, bevinden, is de kans zeer groot dat er archeologisch erfgoed vernield zal worden bij de werken. In situ behoud van dit erfgoed is niet mogelijk: om de geplande werken uit te voeren en de nieuwbouw conform te maken aan de geldende regelgeving is er bouwtechnisch geen andere oplossing dan de bestaande vloer uit te breken en eronder een pakket uit te graven om een voldoende dikke opbouw te bekomen voor de nieuwe vloeren. Omdat op basis van enkel het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site, en de aard en bewaringstoestand ervan, echter niet precies kan aangetoond worden, is een verder vooronderzoek noodzakelijk. Dit verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de ontwikkeling van de site en de terreinen tussen de Sint-Jansvest en de Ketelvest. De kans dat er restanten van de aarden wal en/of van de landbouwgrond van voor de 12de eeuw worden aangesneden is – gezien de grote diepte waarop deze sporen verwacht kunnen worden – eerder klein, maar niet onbestaande. Het verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, aangezien het plangebied momenteel nog bewoond en in gebruik is.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het voorkomen van puinpakketten, funderingen, vloeren,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Ook gezien de eerder beperkte oppervlakte van het terrein en de werken hoofdzakelijk zullen plaatsvinden in de kelders van een bestaand pand zijn andere onderzoeksmethodes quasi onmogelijk uitvoerbaar. Het puttenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- <http://www.lukasweb.be/en/photo/panoramisch-plan-van-gent-1534>
- https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jacob_van_Deventer
- <https://lib.ugent.be/nl/viewer/archive.ugent.be>
- https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jan_Blaeu#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/High_res_map_of_Ghent_by_Saurel.jpg
- RAVESCHOT P., Vondstmeldingen, 7. Sint-Jansvest 14-16, in: *Stadsarcheologie Gent*, 1986, jg. 10, nr. 3, pp. 41-42.
- VERMEIREN G. & BRU M.-A., Sint-Jansvest 32-38 – Brabantdam: een archeologisch zicht op de 12de-eeuwse stadsomwalling, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2018*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 8), Gent, 2018, in druk.

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2017 (bron: geopunt.be)..... 8

Figuur 2 Plan bestaande toestand, kelderniveau (bron: initiatiefnemer)..... 9

Figuur 3 Zicht op het ‘atelier’ achteraan, de kelder in het zuidwesten (eigen foto, genomen op 20/06/2018). 10

Figuur 4 Zicht op het ‘atelier’ centraal, de centrale kelder in de westelijke vleugel (eigen foto, genomen op 20/06/2018). 10

Figuur 5 Zicht op de noordelijke wand van kelder, met beeld op de vloer uit Doornikse kalksteen en het dichtgemaakte trapgat (eigen foto, genomen op 20/06/2018). 11

Figuur 6 Aanduiding van de geplande uitgravingen op kelderniveau (bron: initiatiefnemer)..... 13

Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 14

Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 15

Figuur 9 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)..... 15

Figuur 10 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 16

Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be)..... 17

Figuur 12 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be). 18

Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be). 18

Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV). 19

Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be)..... 20

Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be)..... 20

Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 21

Figuur 18 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI). 27

Figuur 19 Benaderende ligging van het plangebied op het Panoramisch Plan van Gent, 1534. De wal is dan niet meer aanwezig, de Sint-Jansvest is aan beide zijden bebouwd. Het grote gebouw boven het plangebied is de Walpoort, gelegen aan de brug over de Ketelvest. De kerk rechtsboven het plangebied is de Wolweverskapel in de Kortedagsteeg (bron: <http://www.lukasweb.be/en/photo/panoramisch-plan-van-gent-1534>). 27

Figuur 20 Benaderende ligging van het plangebied op het Plan van Gent uit "Civitates orbis terrarum" door G. Braun en Hogenberg (1576). Langsheen de Sint-Jansvest is aangesloten bebouwing aanwezig. Aan de zijde van het plangebied bevinden er zich kleine woningen aan straatzijde, met een grotere tuinzone richting de Ketelvest (bron: <https://lib.ugent.be/nl/viewer/archive.ugent.be>). 28

Figuur 21 Benaderende ligging van het plangebied op de kaart van Saurel (1841) (bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/High_res_map_of_Ghent_by_Saurel.jpg). 30

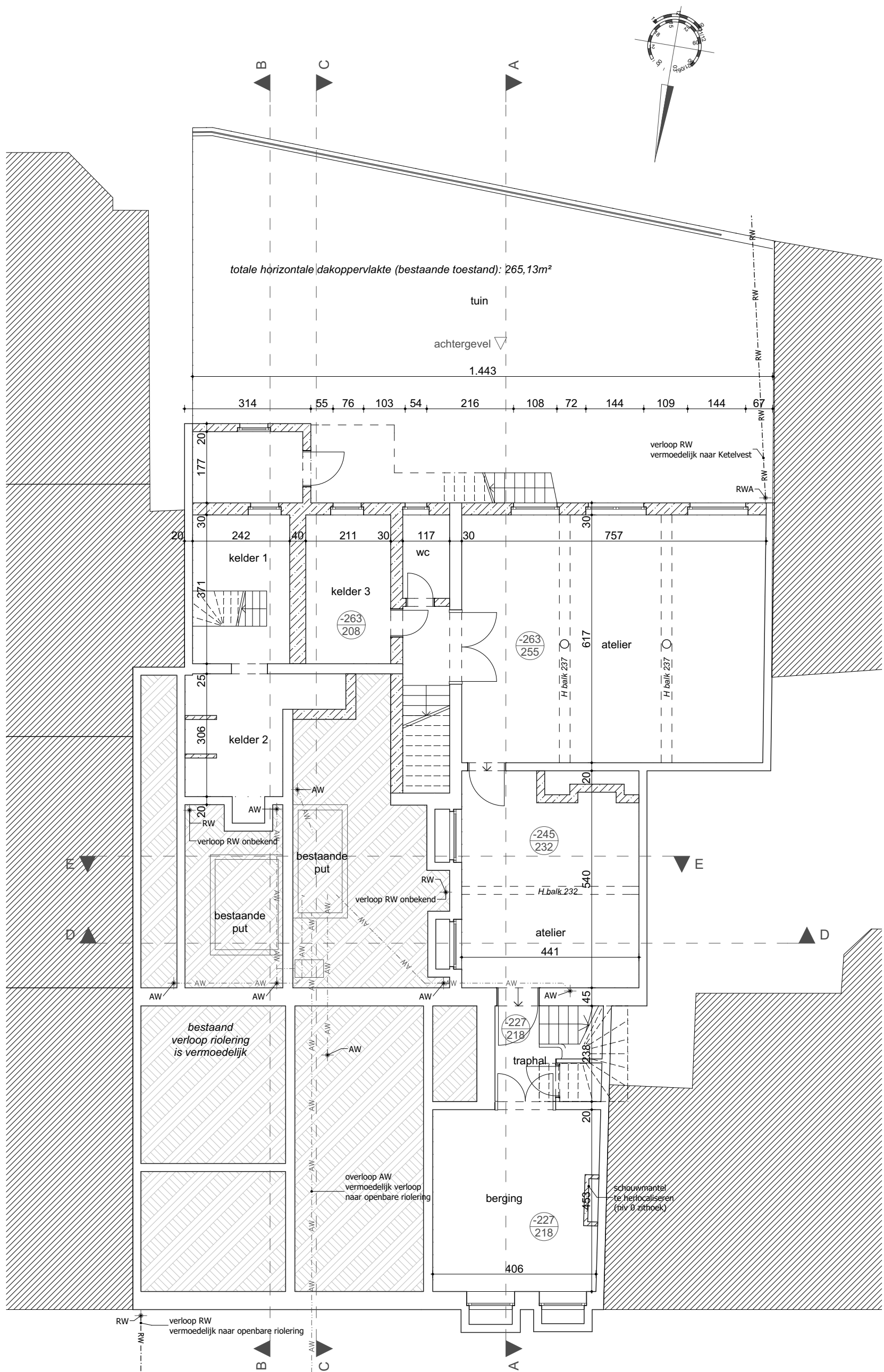
Figuur 22 Aanduiding van het plangebied op de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI)..... 31

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be)..... 31

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be). 32

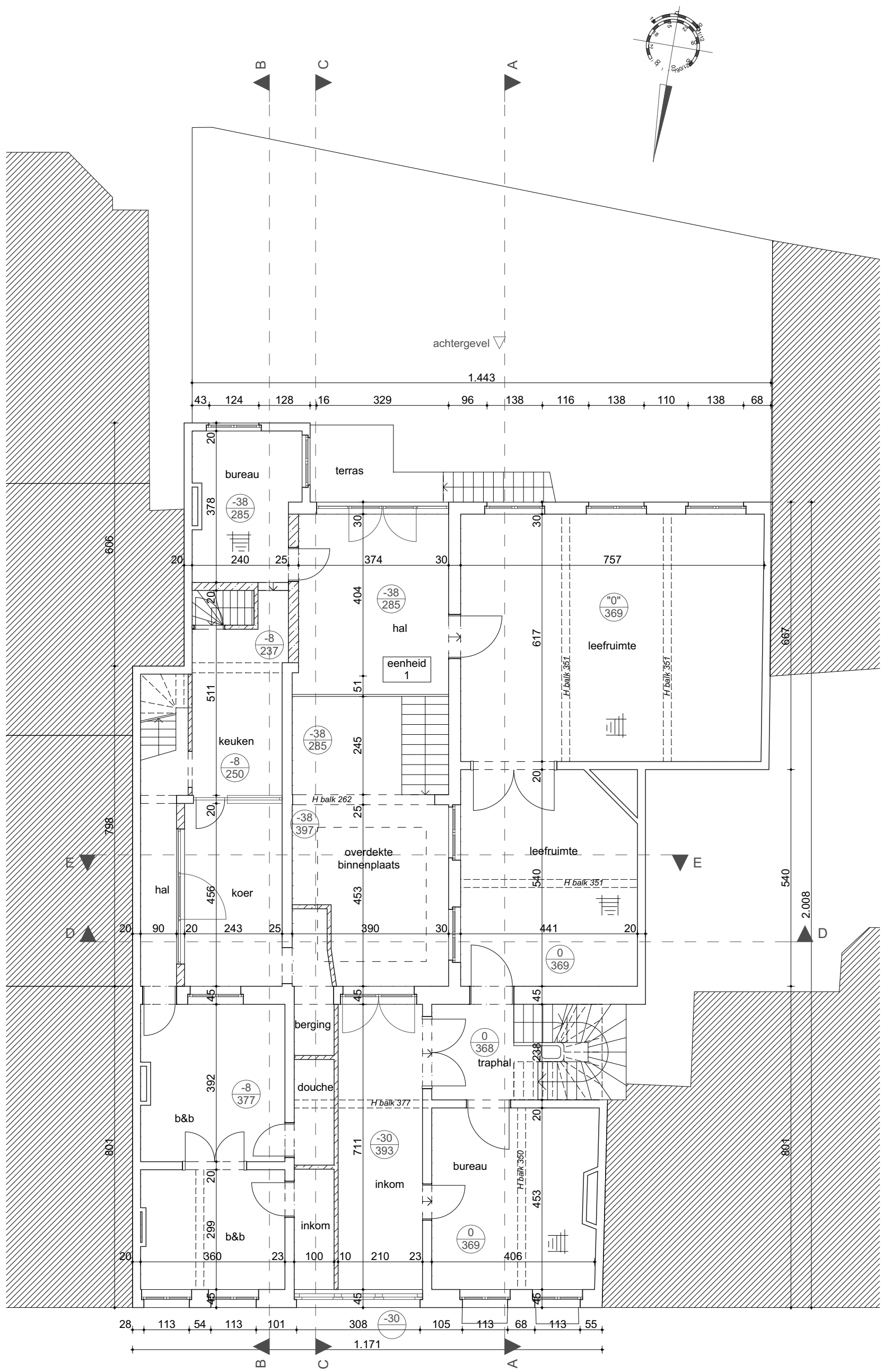
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be). 32

Bijlage: Plannen bestaande toestand, ontwerpplannen (bron: initiatiefnemer).

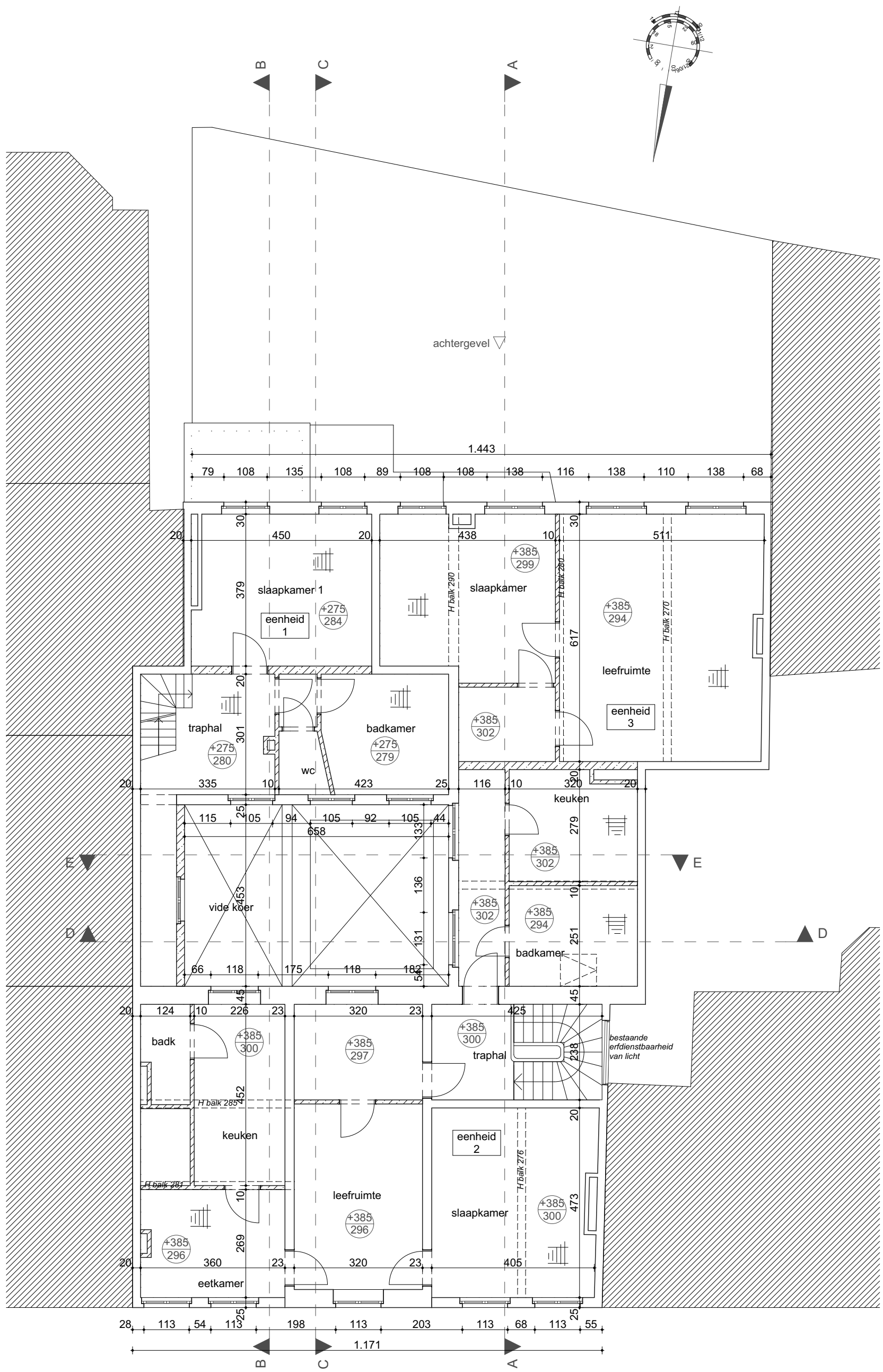
niveau -1

1:100

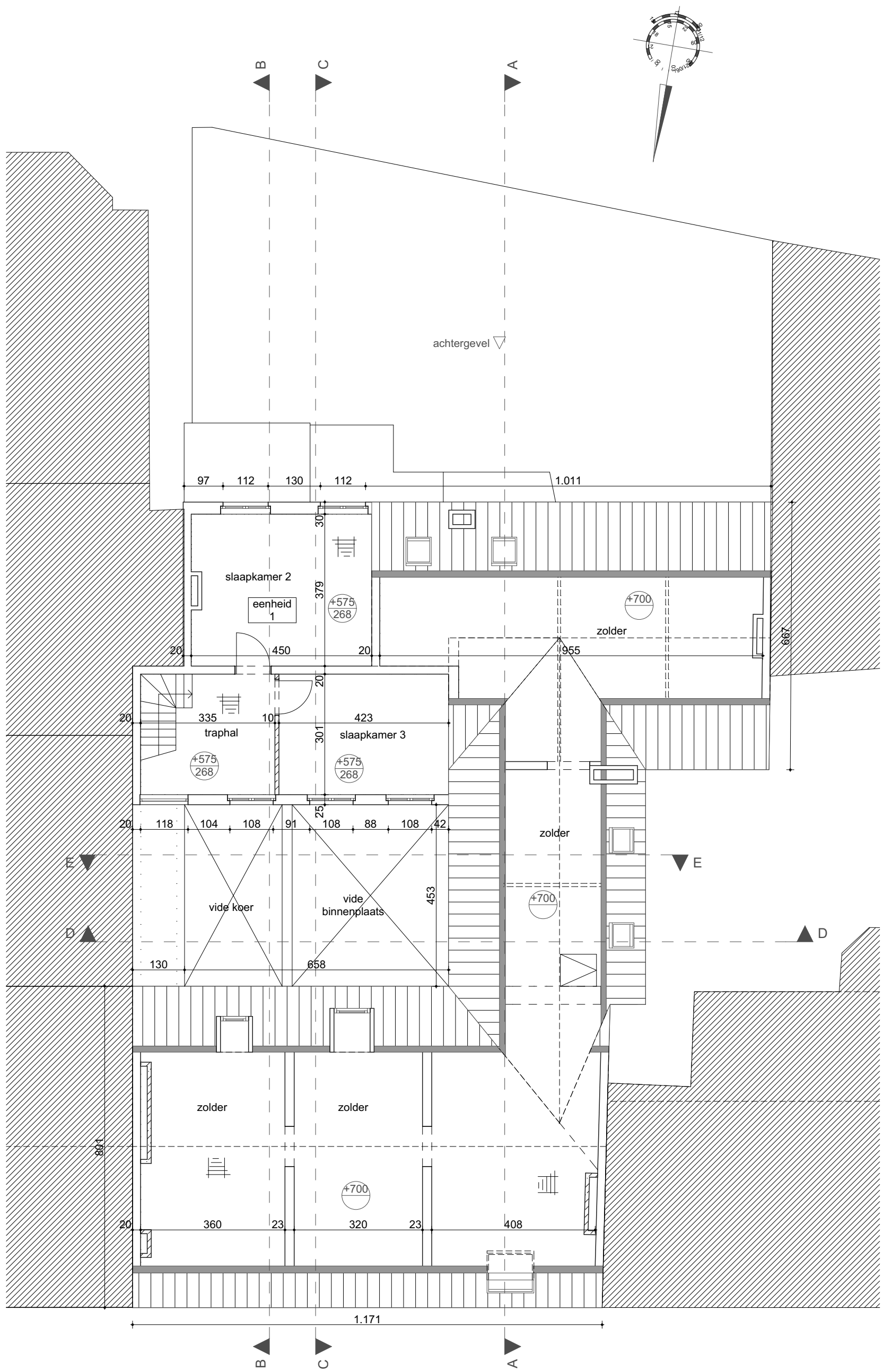
niveau 0

1:100

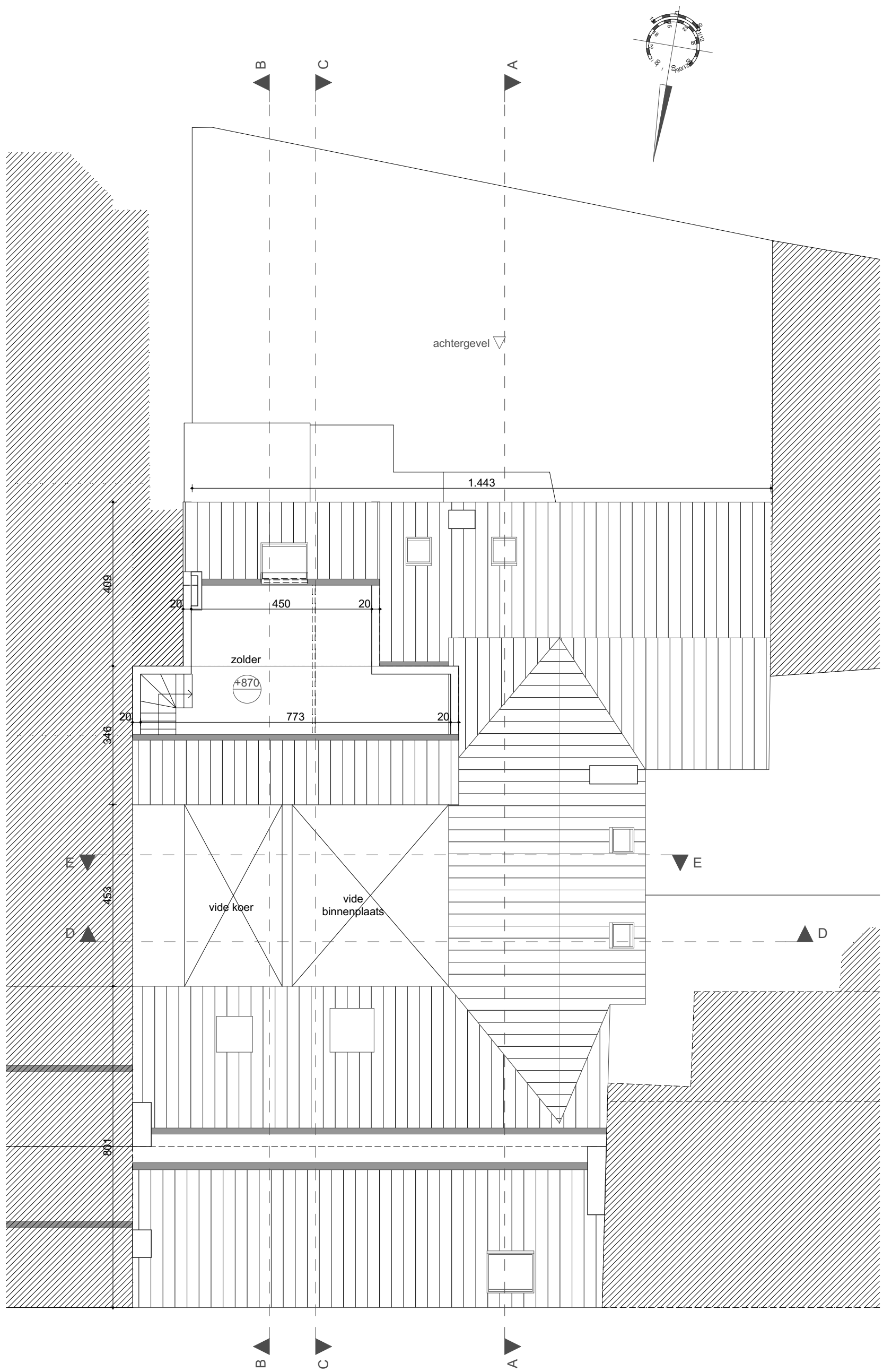
niveau 1

1:100

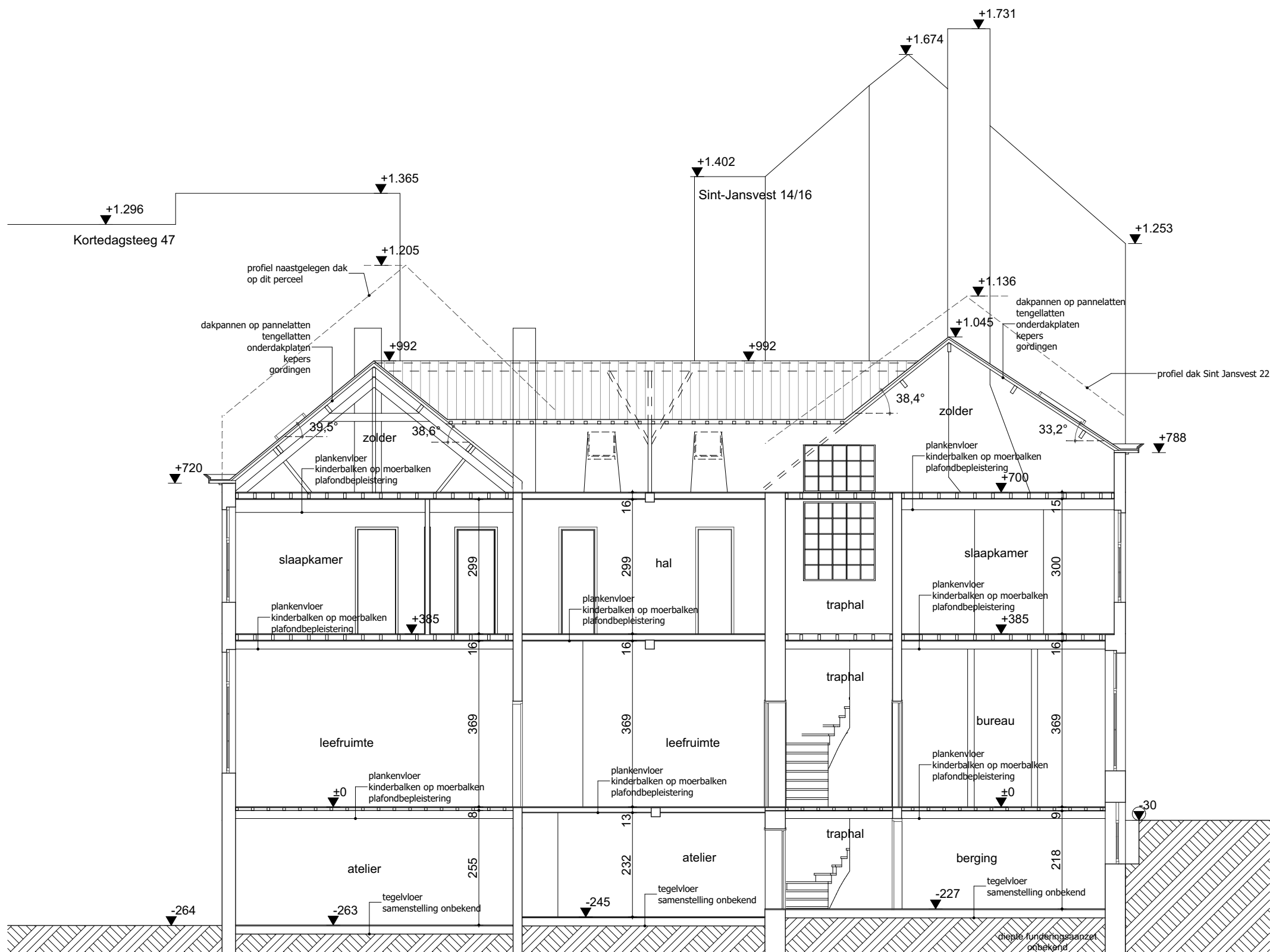
niveau 2

1:100

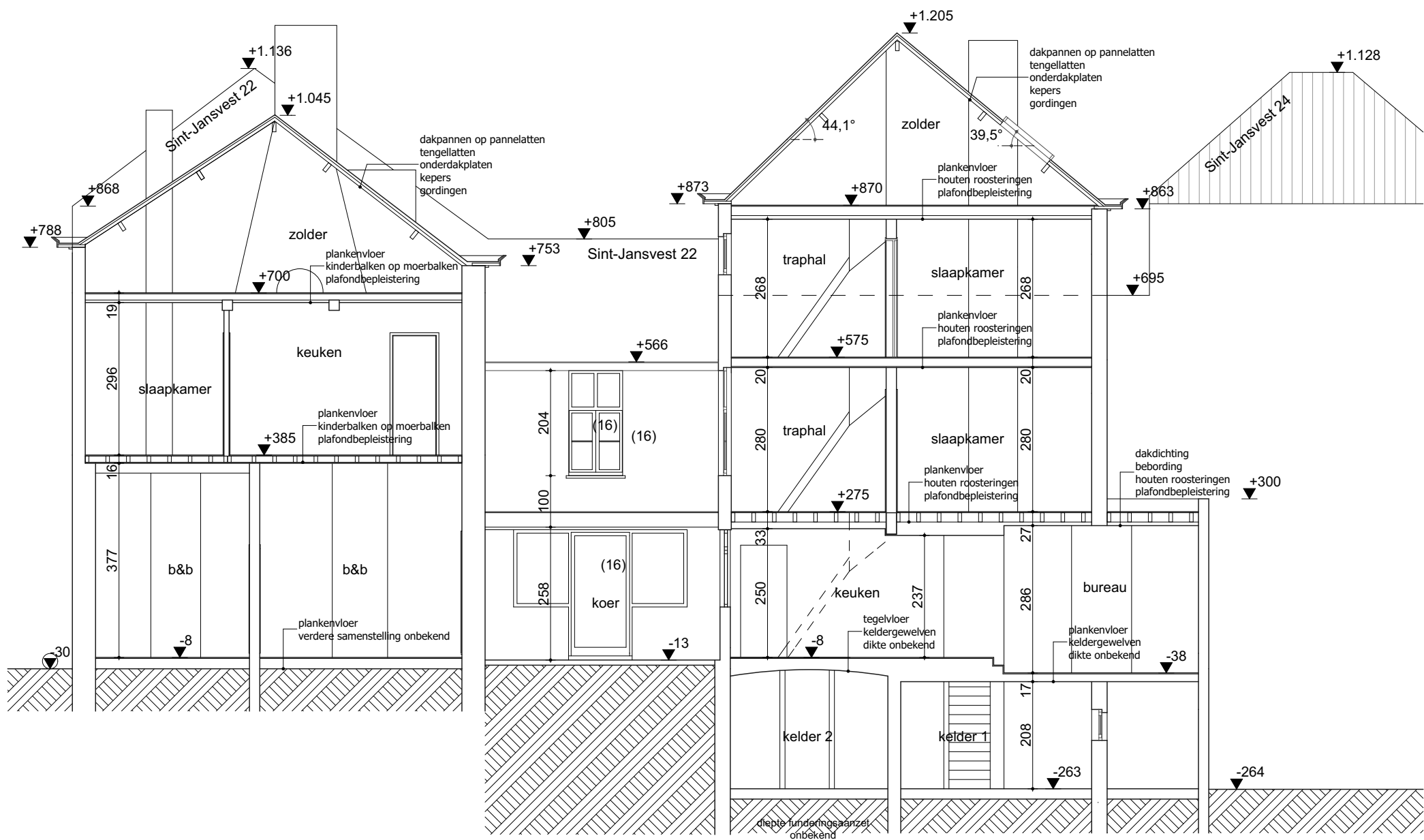
niveau 3

1:100

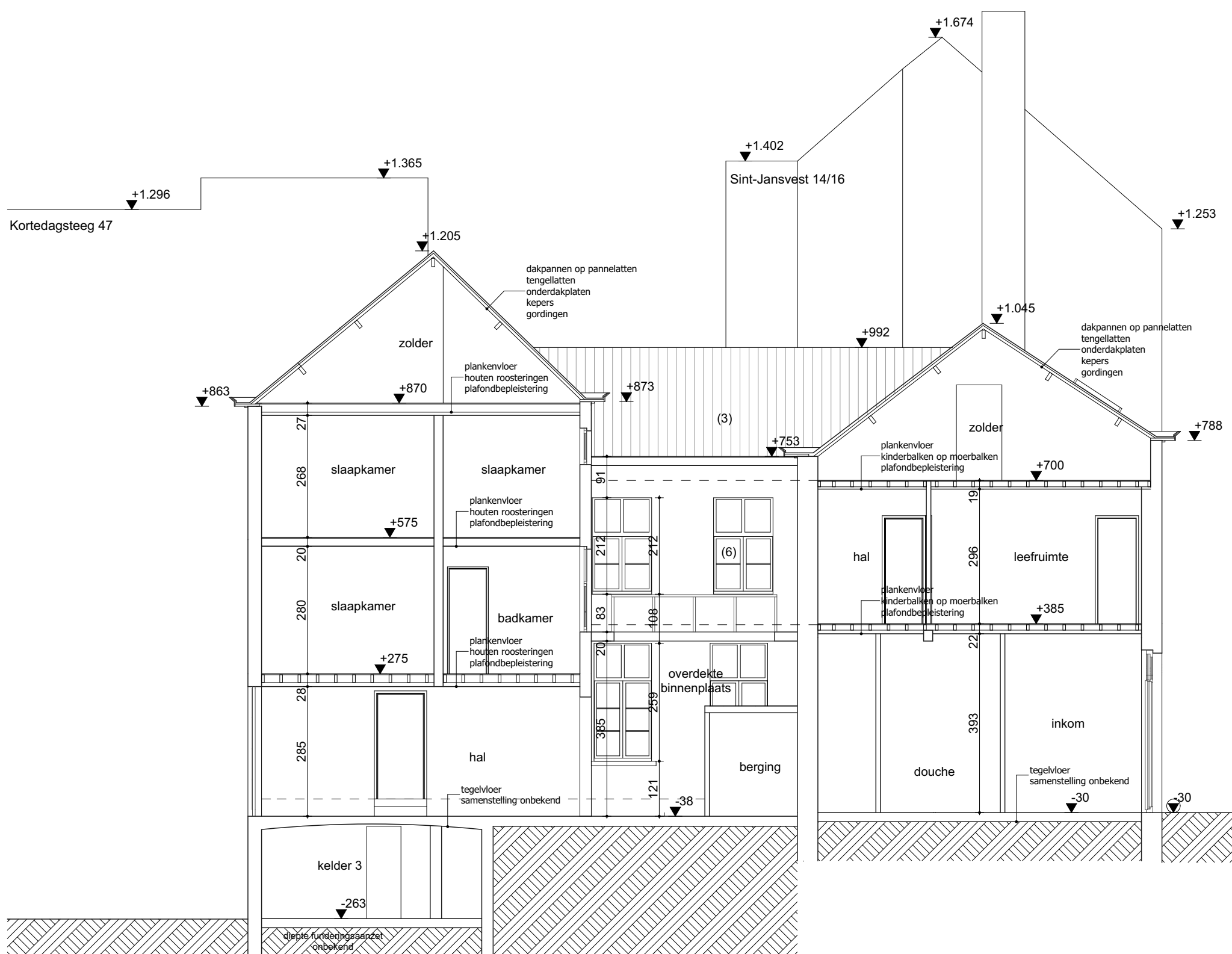
Doorsnede A

1:100

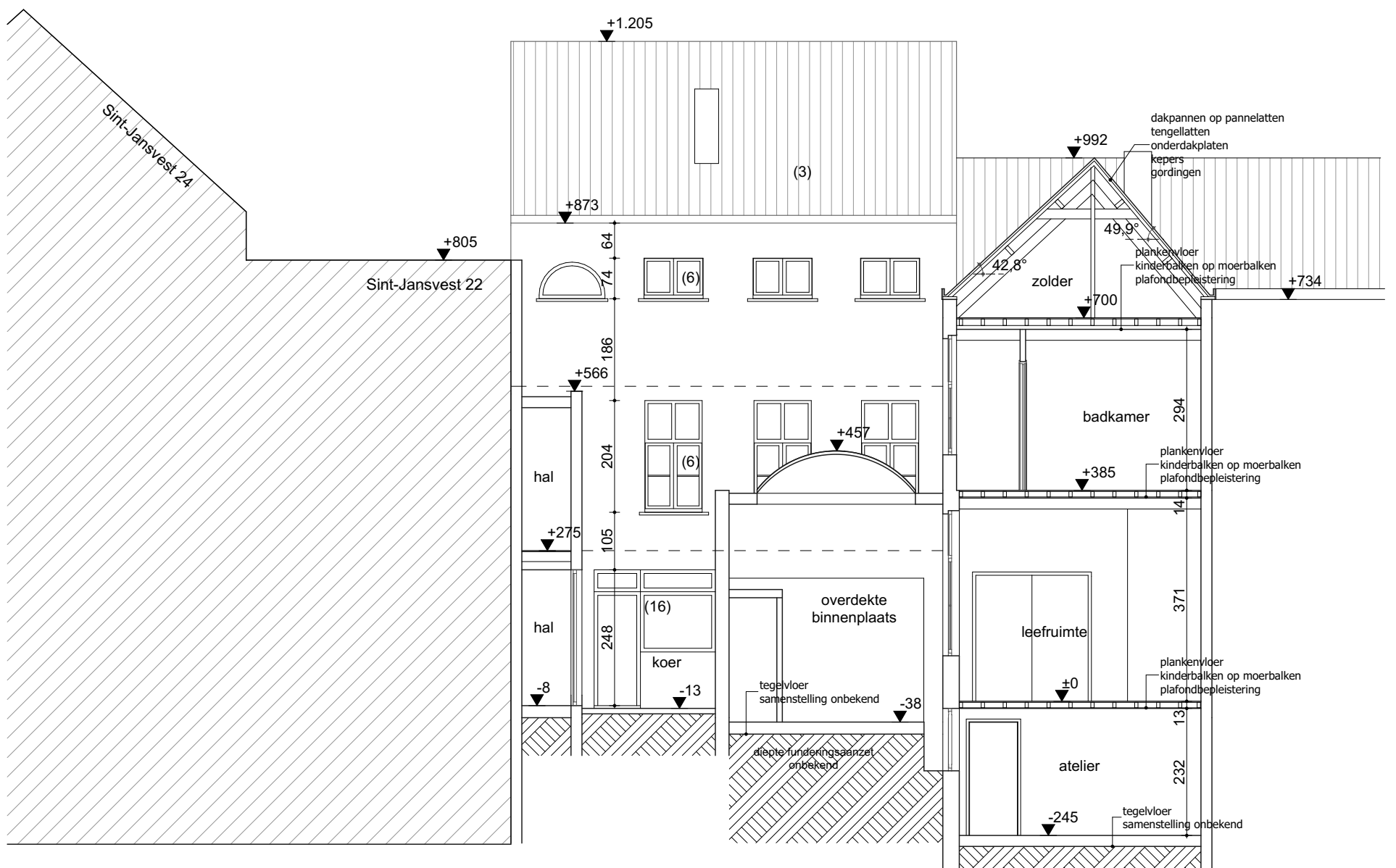
Doorsnede B

1:100

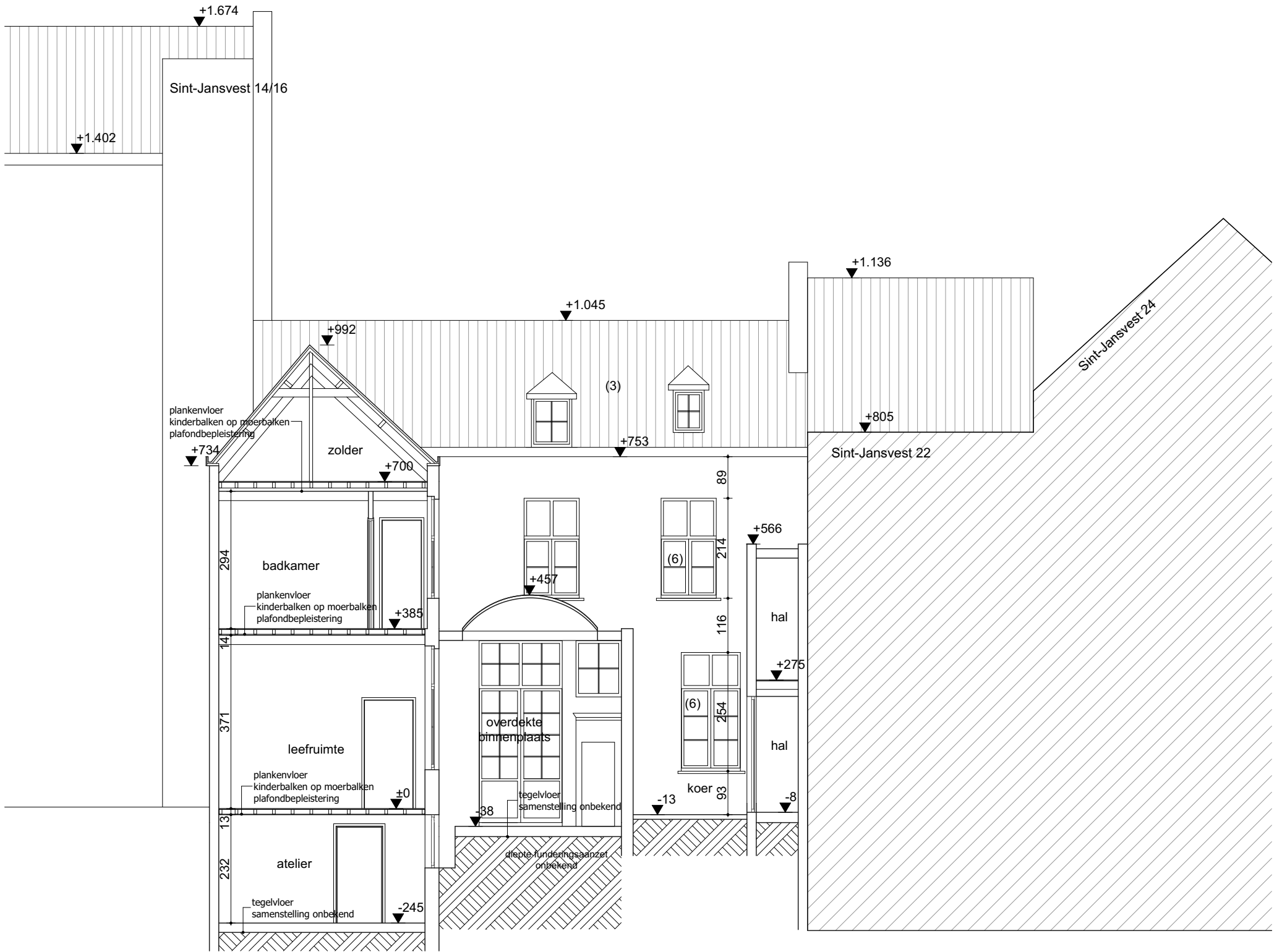
Doorsnede C

1:100

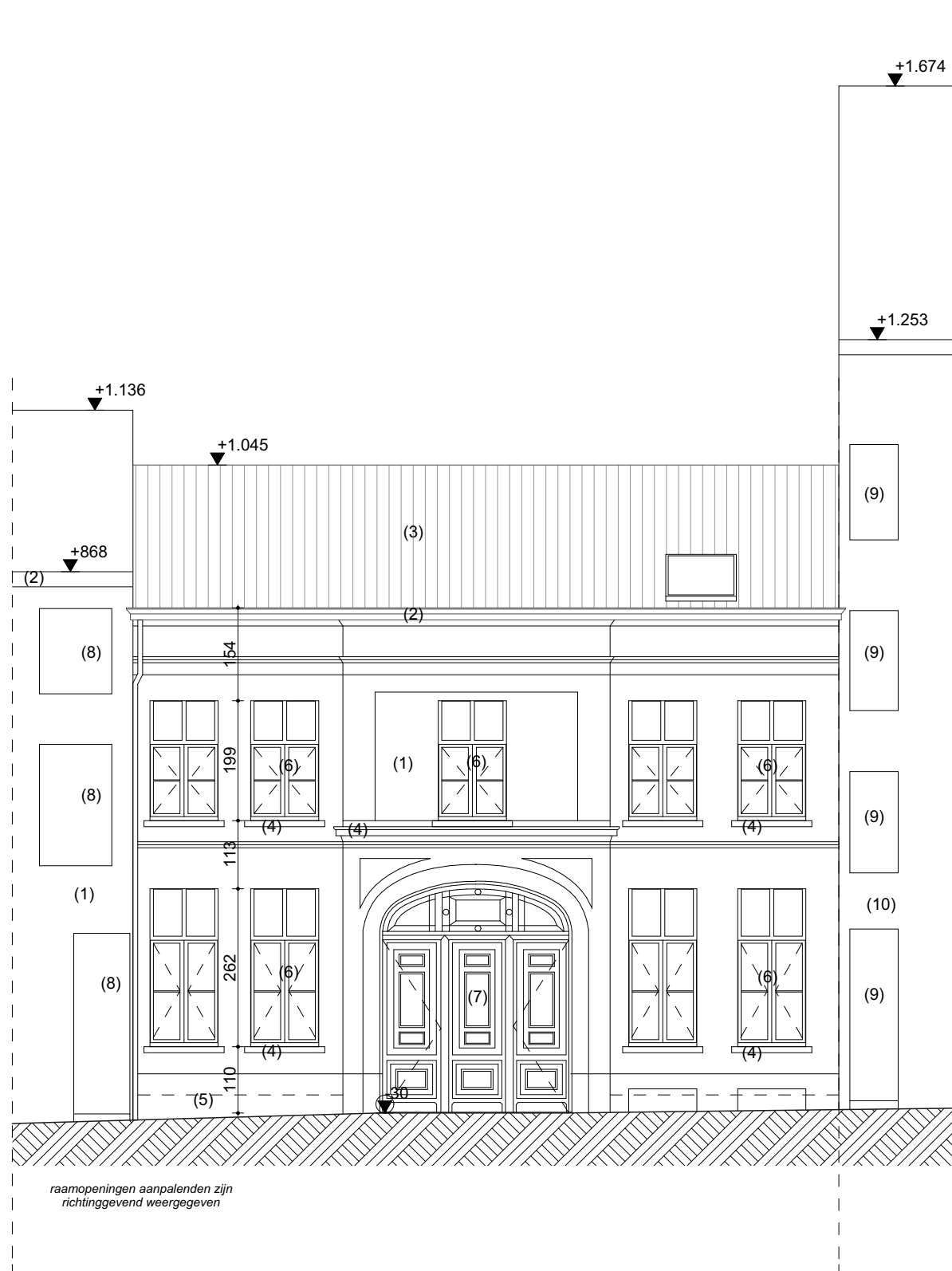
Doorsnede D

1:100

Doorsnede E

1:100

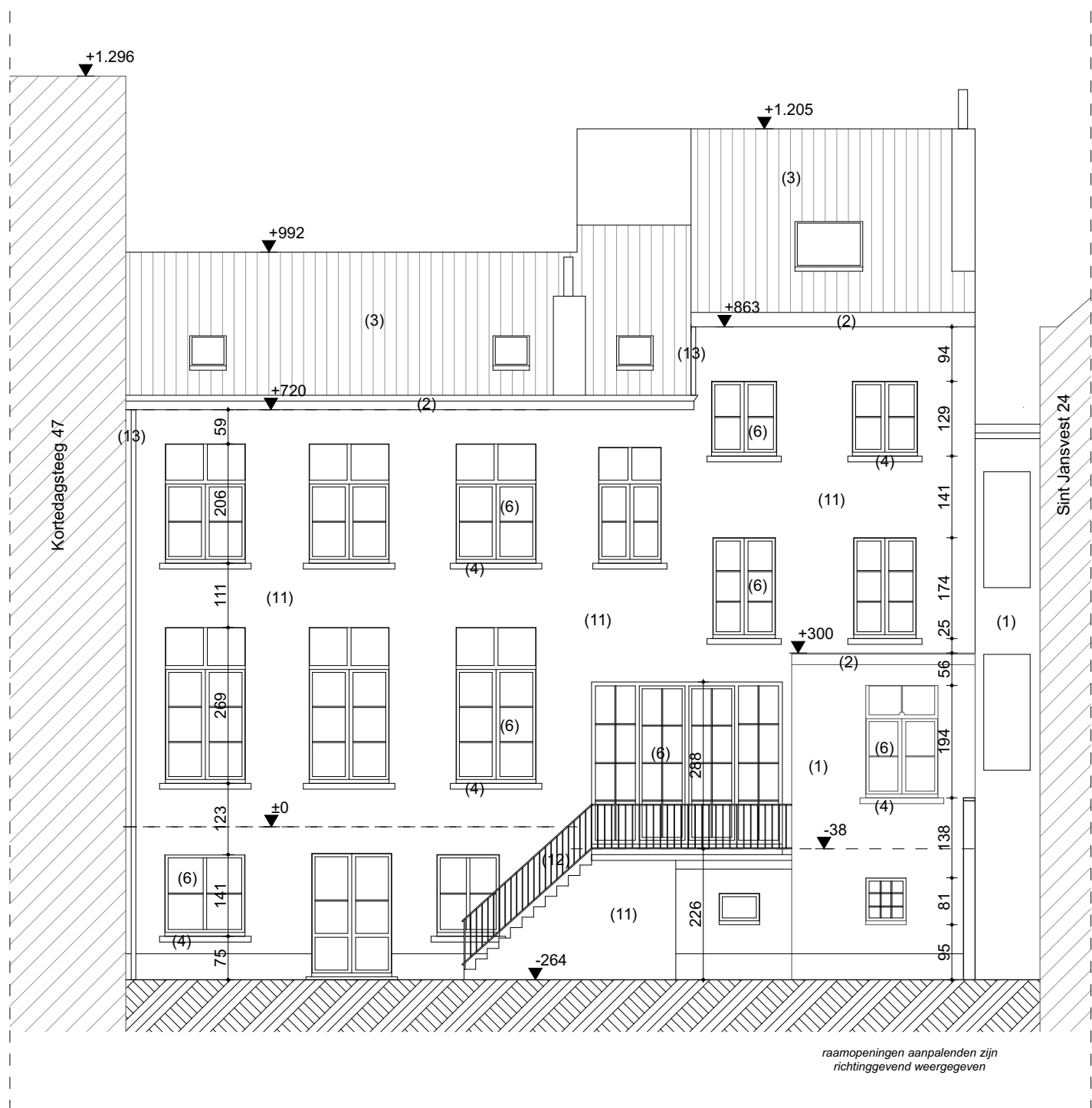

LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbeploistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbeploistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steel-look)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

voorgevel

1:100

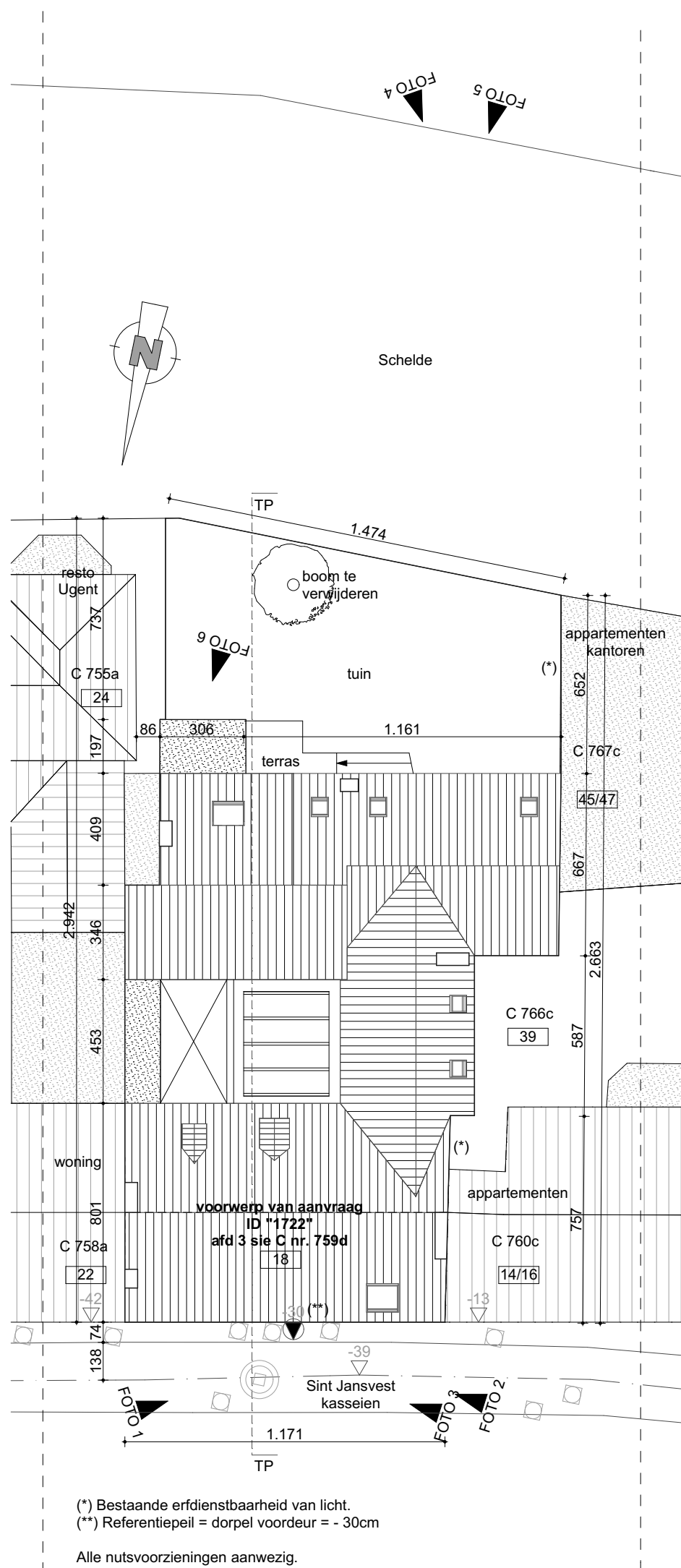

LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbepleistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbepleistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steel-look)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

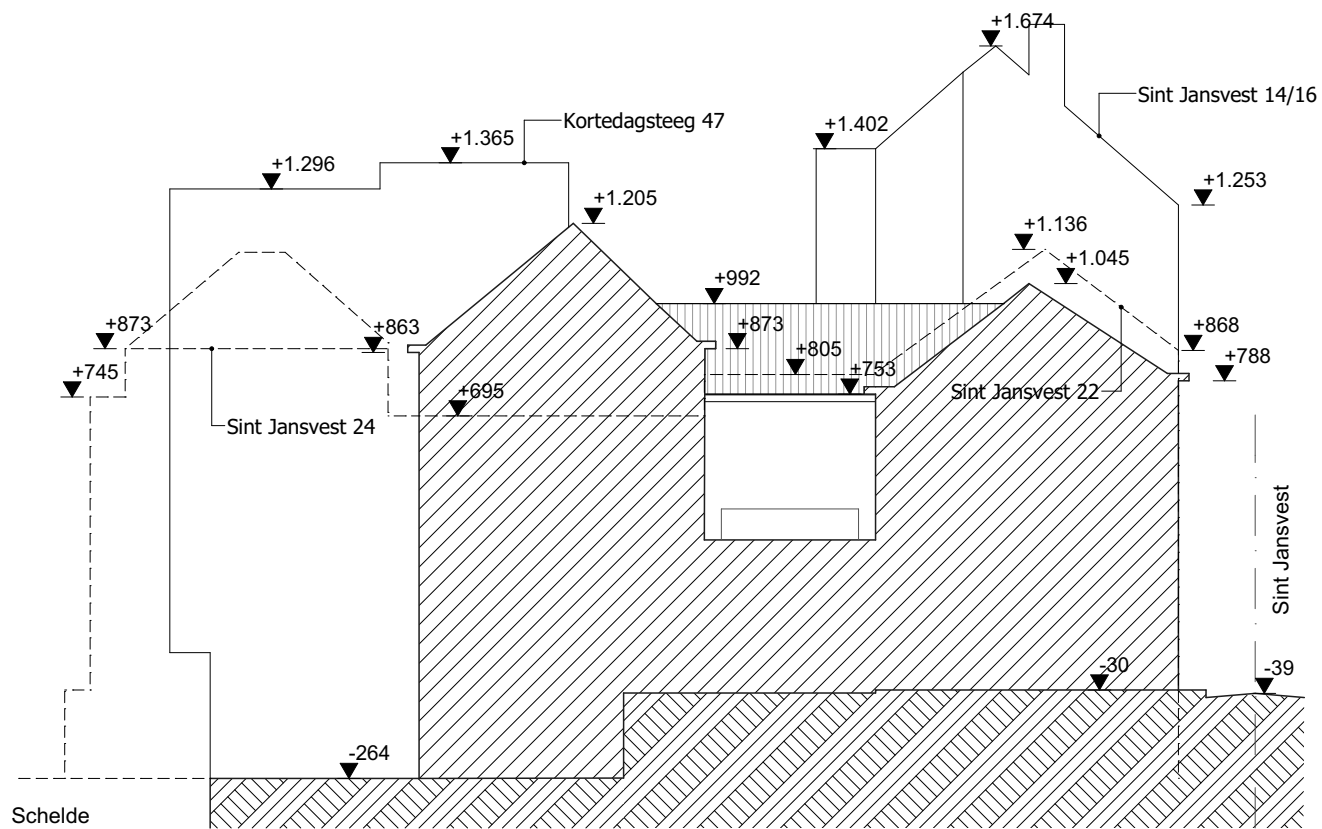
achtergevel

1:100

inplantingsplan

1:200

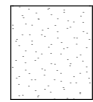

IP

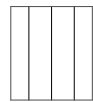
Terreinprofiel

1:200

Legende inplantingsplan

plat dak

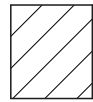

hellend dak

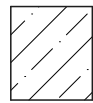
Legende grondplannen

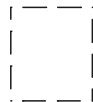
bestaand metselwerk

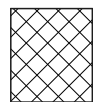
nieuw metselwerk

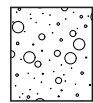
afbraak metselwerk

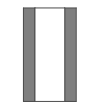
bovenliggend

isolatie

beton

lichte wand

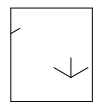
riolering afvalwater

riolering regenwater

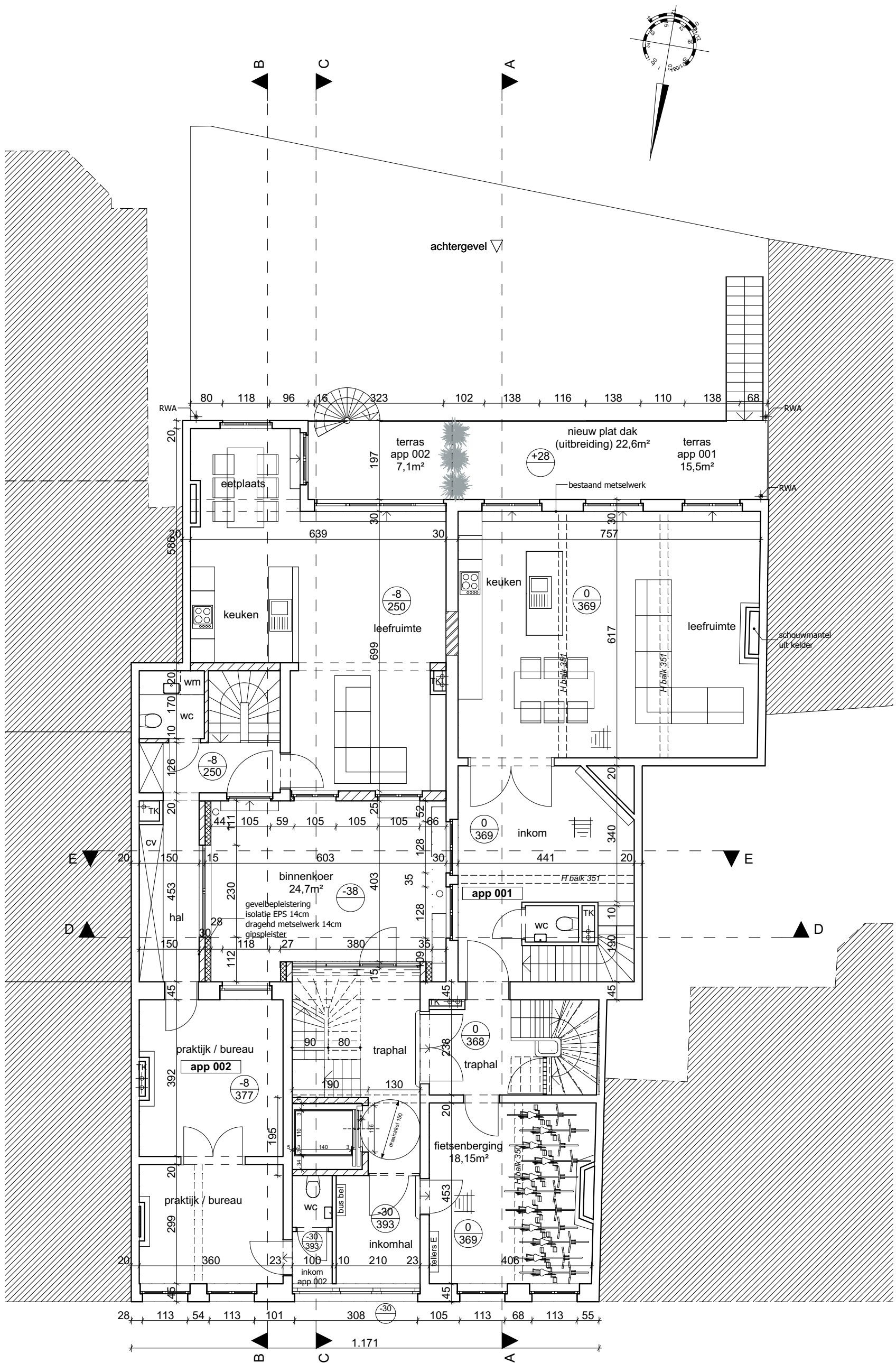
riolering fecaalwater

tuin / gras

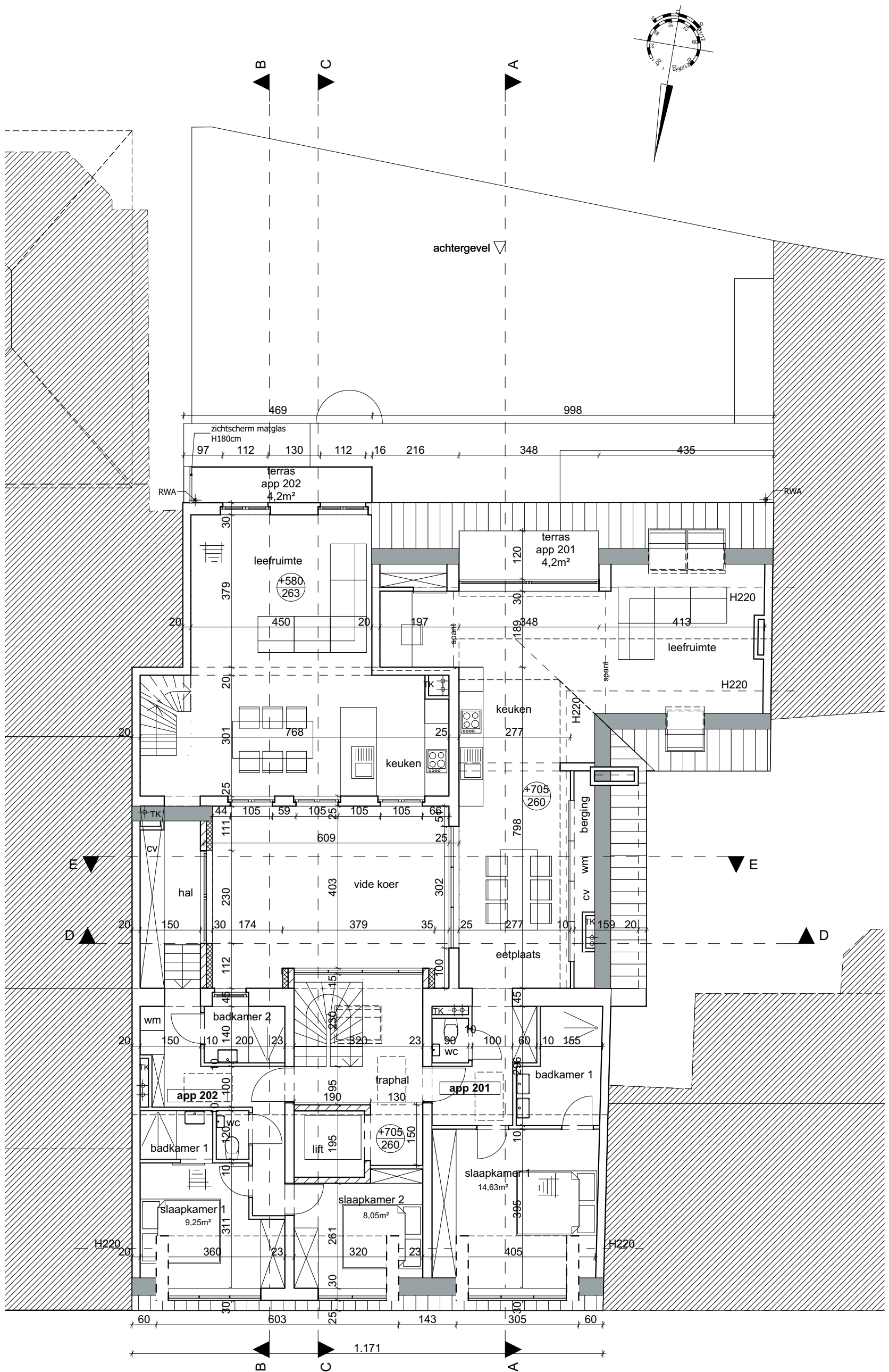
LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbeploistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbeploistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steek)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

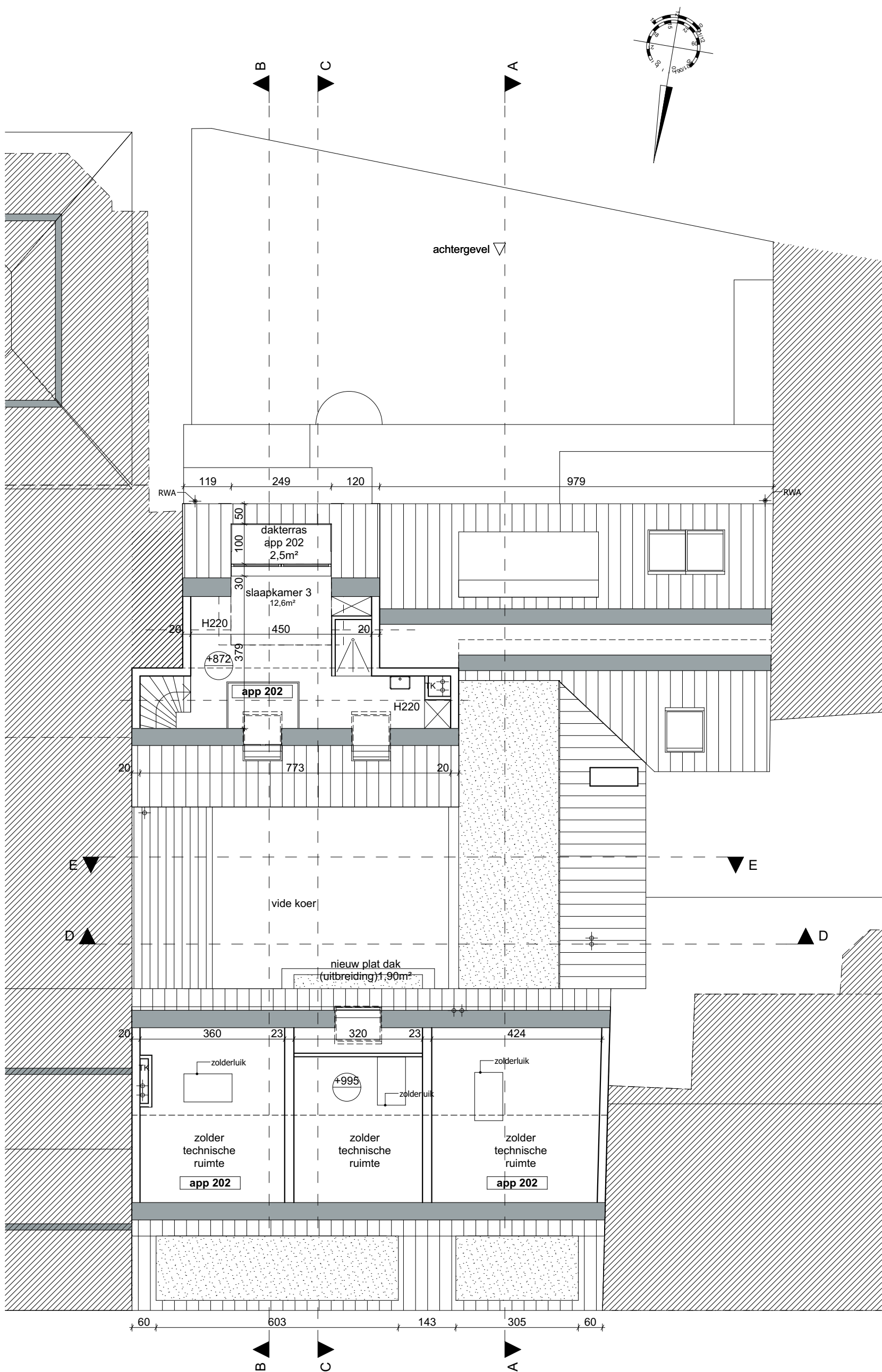
niveau 0

1:100

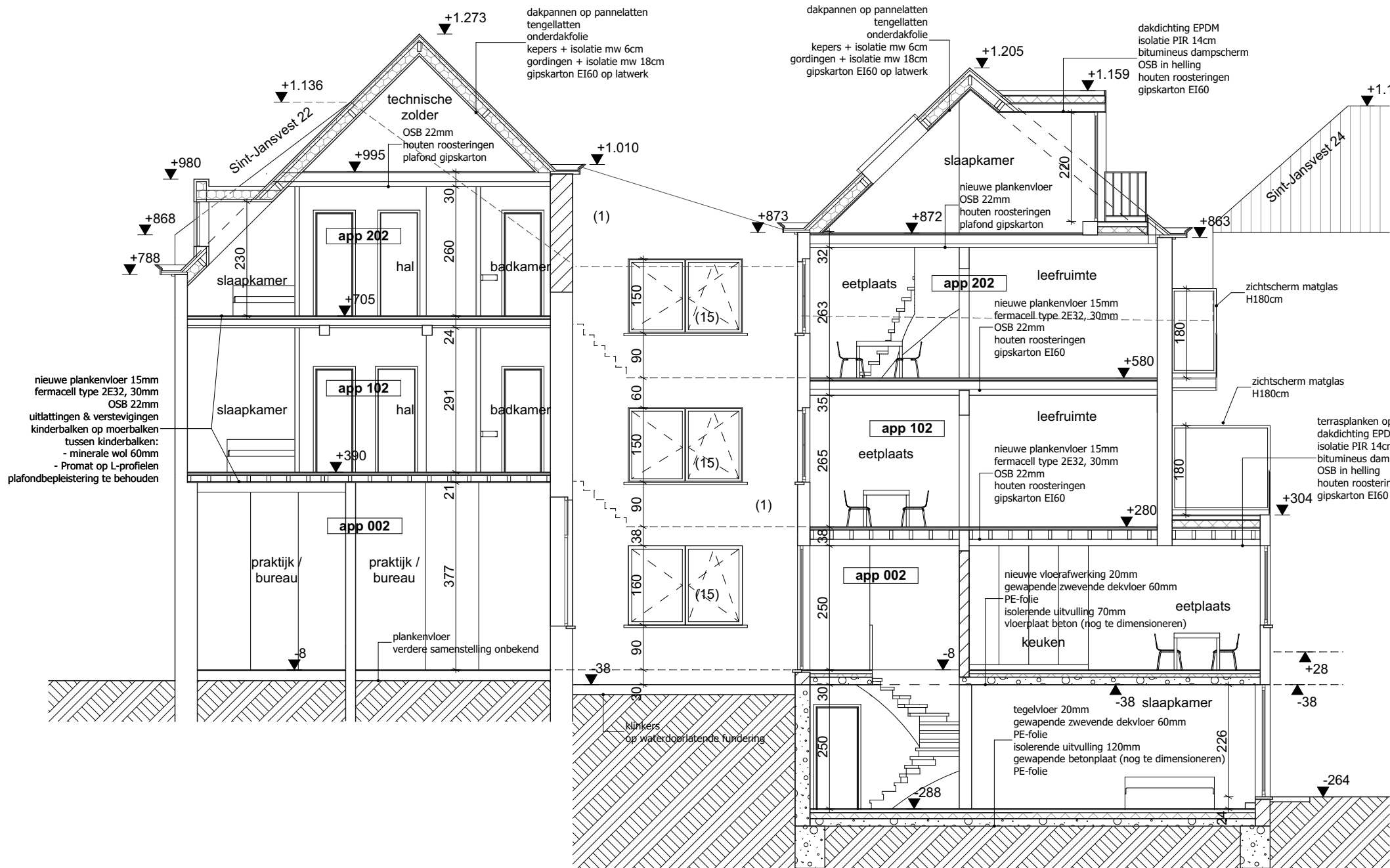
niveau 2

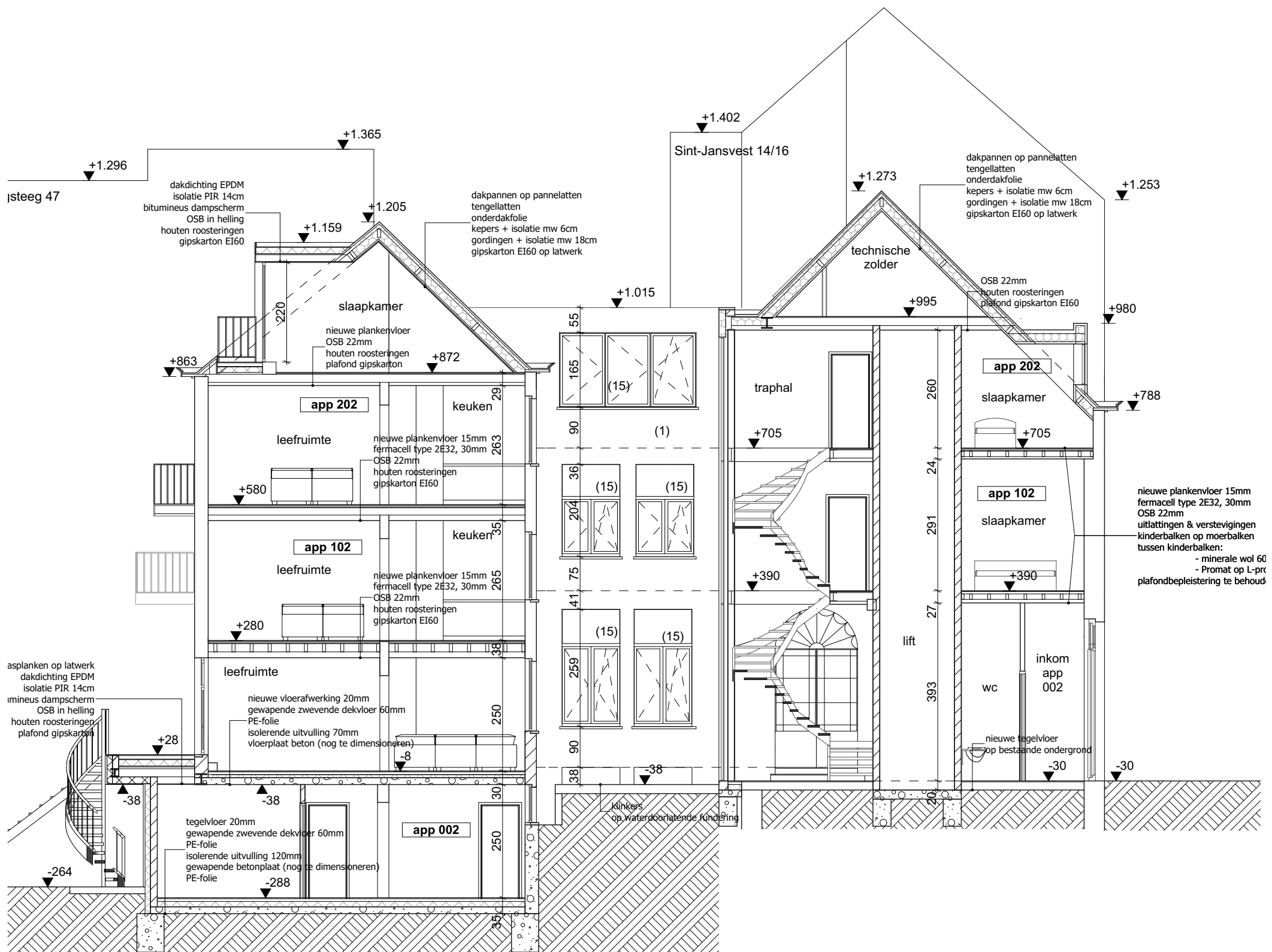
1:100

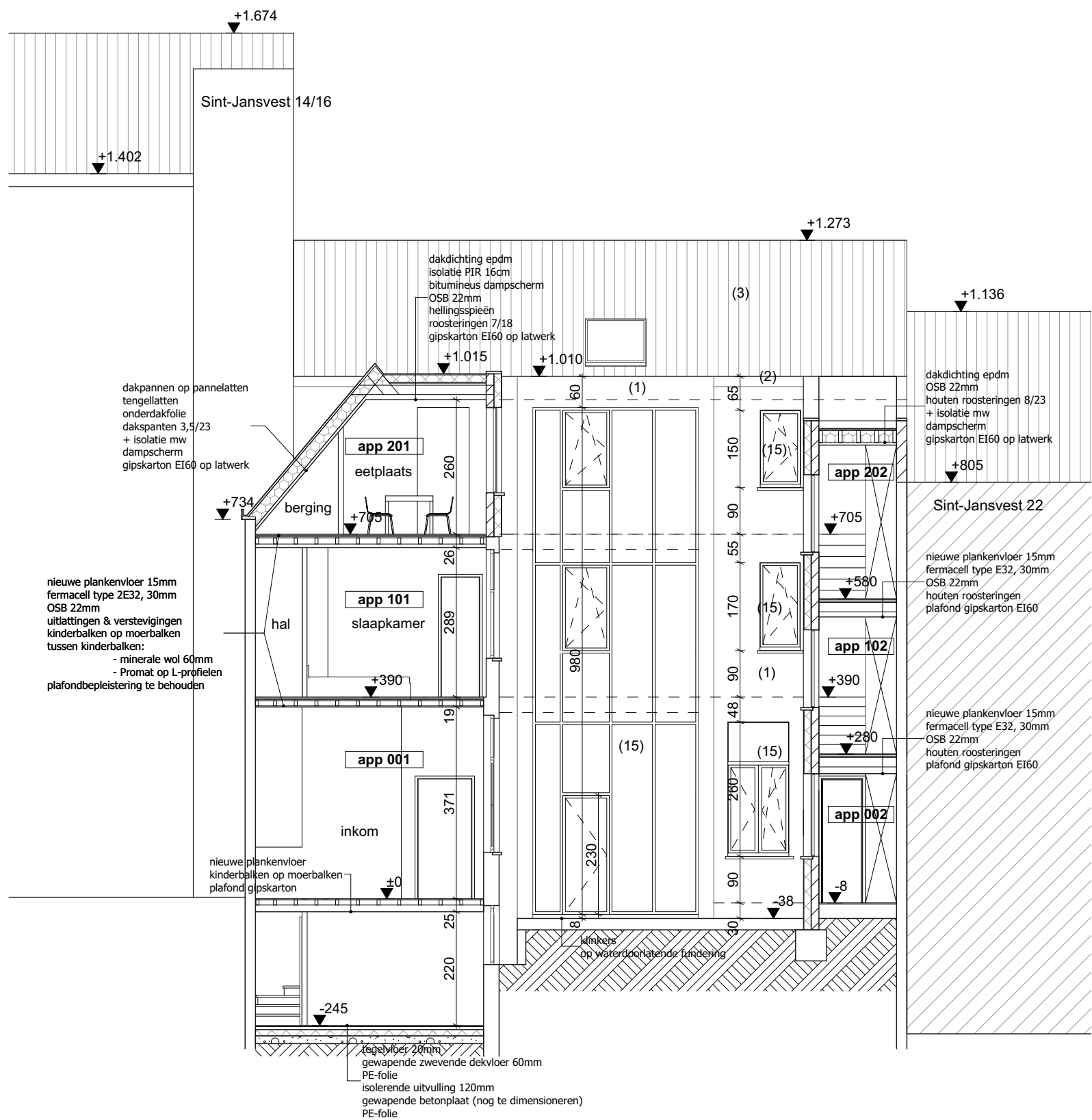

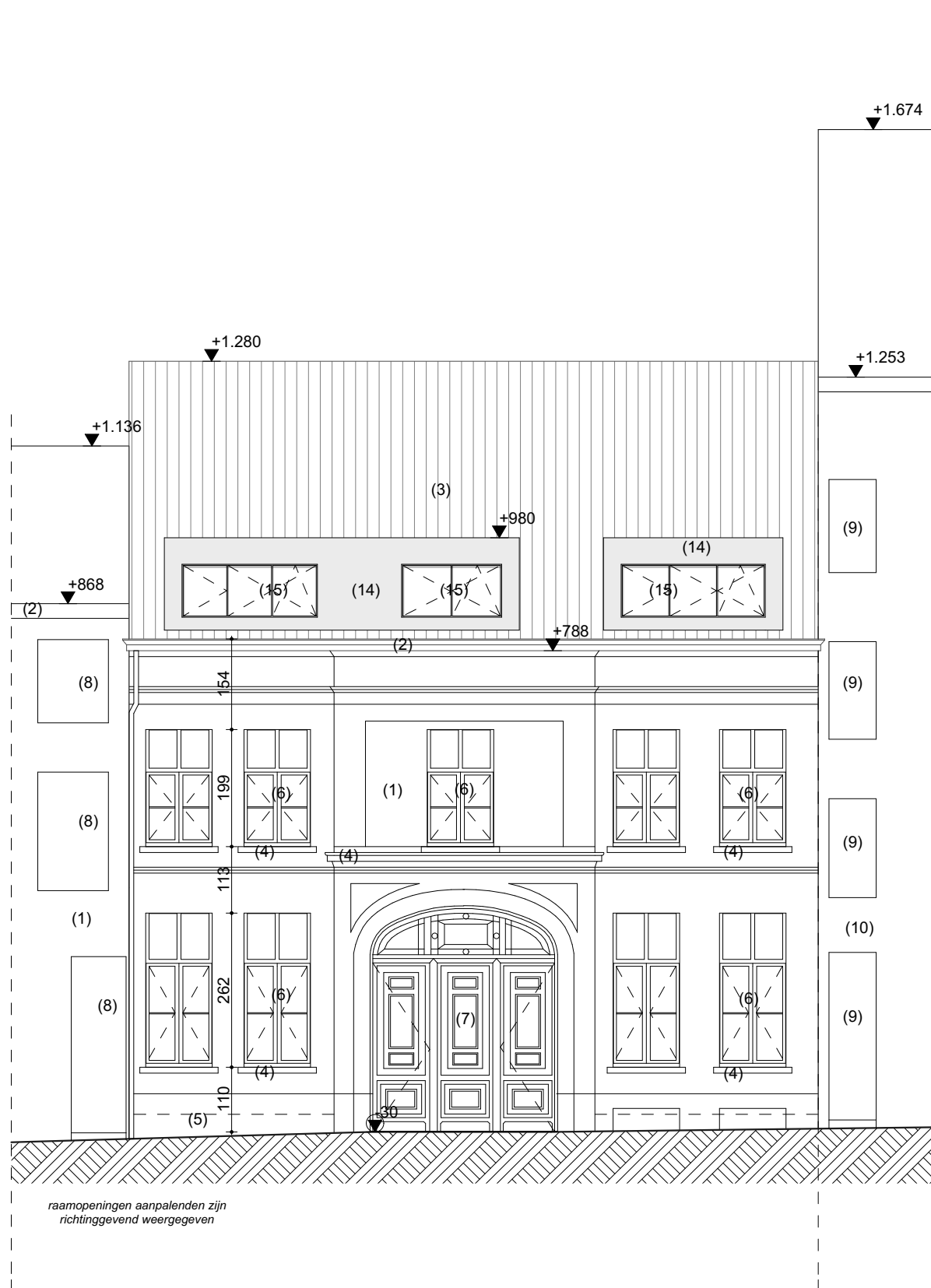
niveau 3

1:100

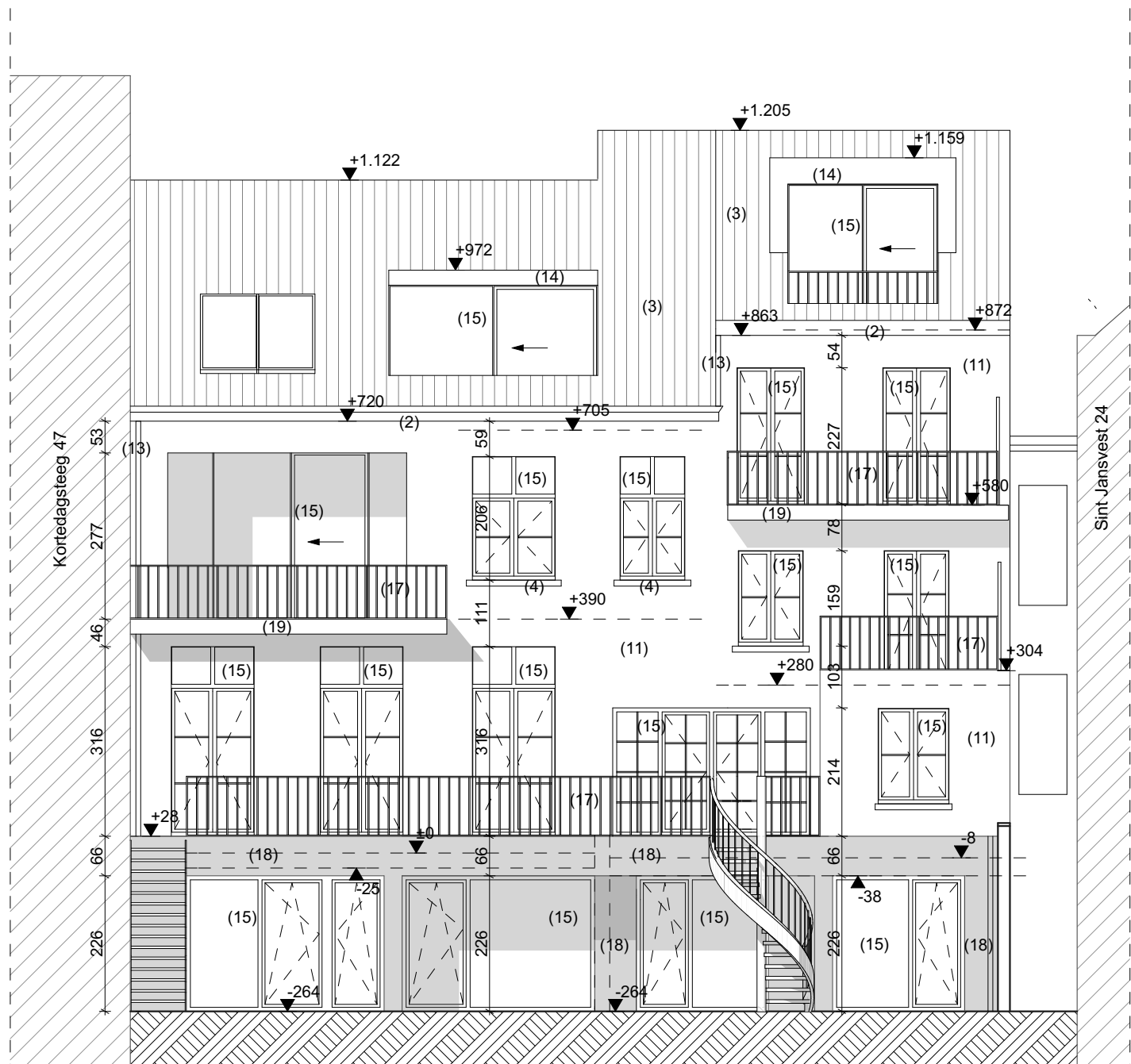

LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbepleistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbepleistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steel-look)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

voorgevel

1:100

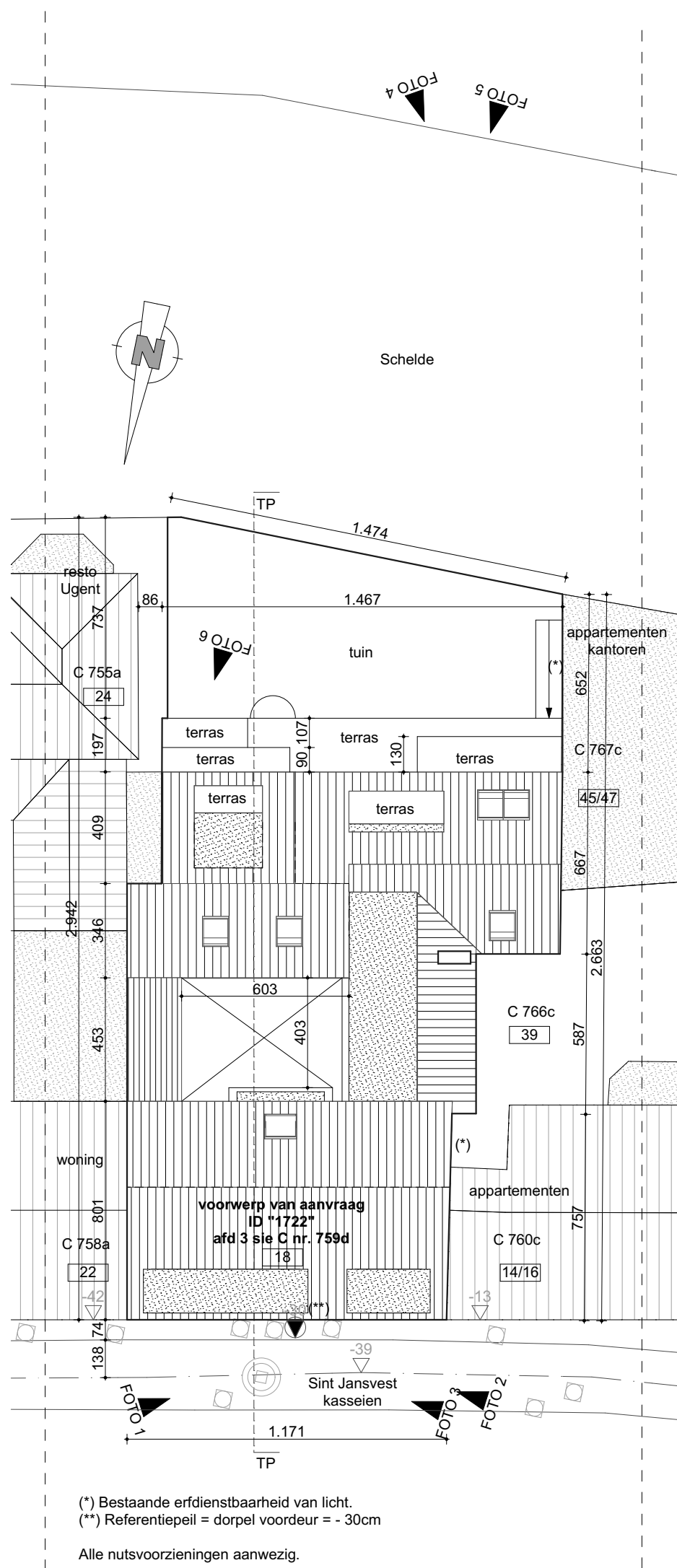

LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbeploistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbeploistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steel-look)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

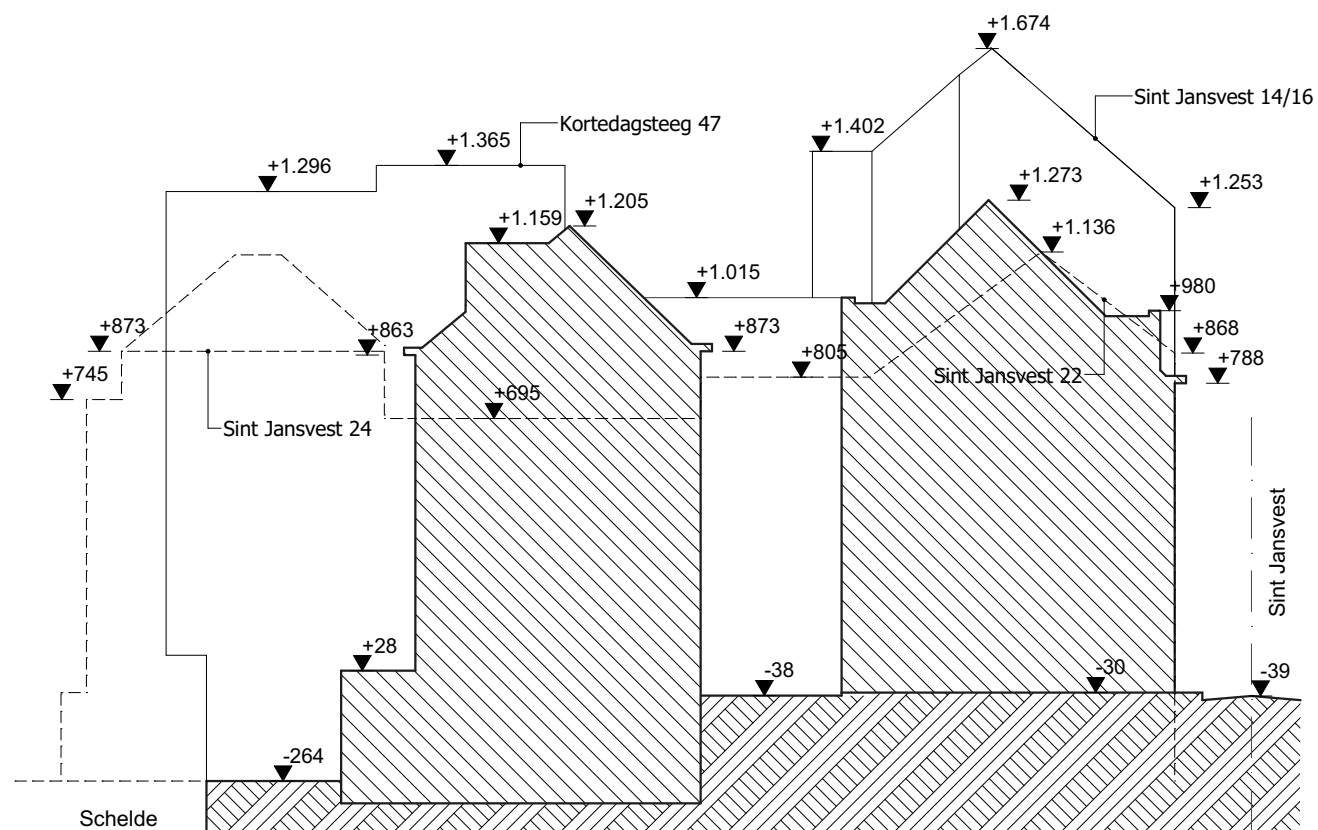
achtergevel

1:100

inplantingsplan

1:200

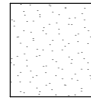

IP

terreinprofiel

1:200

Legende inplantingsplan

plat dak

hellend dak

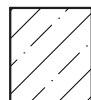
Legende grondplannen

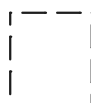
bestaand metselwerk

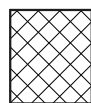
nieuw metselwerk

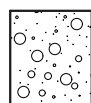
afbraak metselwerk

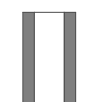
bovenliggend

isolatie

beton

lichte wand

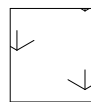
riolering afvalwater

riolering regenwater

riolering fecaalwater

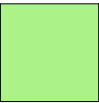
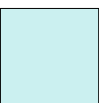
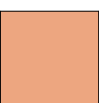

tuin / gras

LEGENDE GEVELS

- (1) gladde gevelbepleistering - wit
- (2) houten kroonlijst - wit
- (3) dakpannen - roodbruin
- (4) dorpels arduin
- (5) plint natuursteen
- (6) houten buitenschrijnwerk - wit
- (7) houten buitenschrijnwerk - donkerblauw
- (8) PVC buitenschrijnwerk - donkergroen
- (9) PVC buitenschrijnwerk - wit
- (10) gevelbepleistering - beige
- (11) metselwerk - rood genuanceerd
- (12) balustrade smeedijzer - zwart
- (13) regenpijp zink
- (14) gevelbekleding zink - antraciet
- (15) aluminium buitenschrijnwerk - zwart (steel-look)
- (16) houten buitenschrijnwerk - groen
- (17) balustrade zwart gelakt staal
- (18) gevelbekleding blauwe hardsteen
- (19) zwart gelakt staal

Legende brandweer

- gemeenschappelijke delen
- appartement 001
- appartement 002
- appartement 101
- appartement 102
- appartement 201
- appartement 202

EI30 aanduiding brandweerstand

ZS zelfsluitende deur

PB poederblusser

BC brandcentrale

D drukknop brand

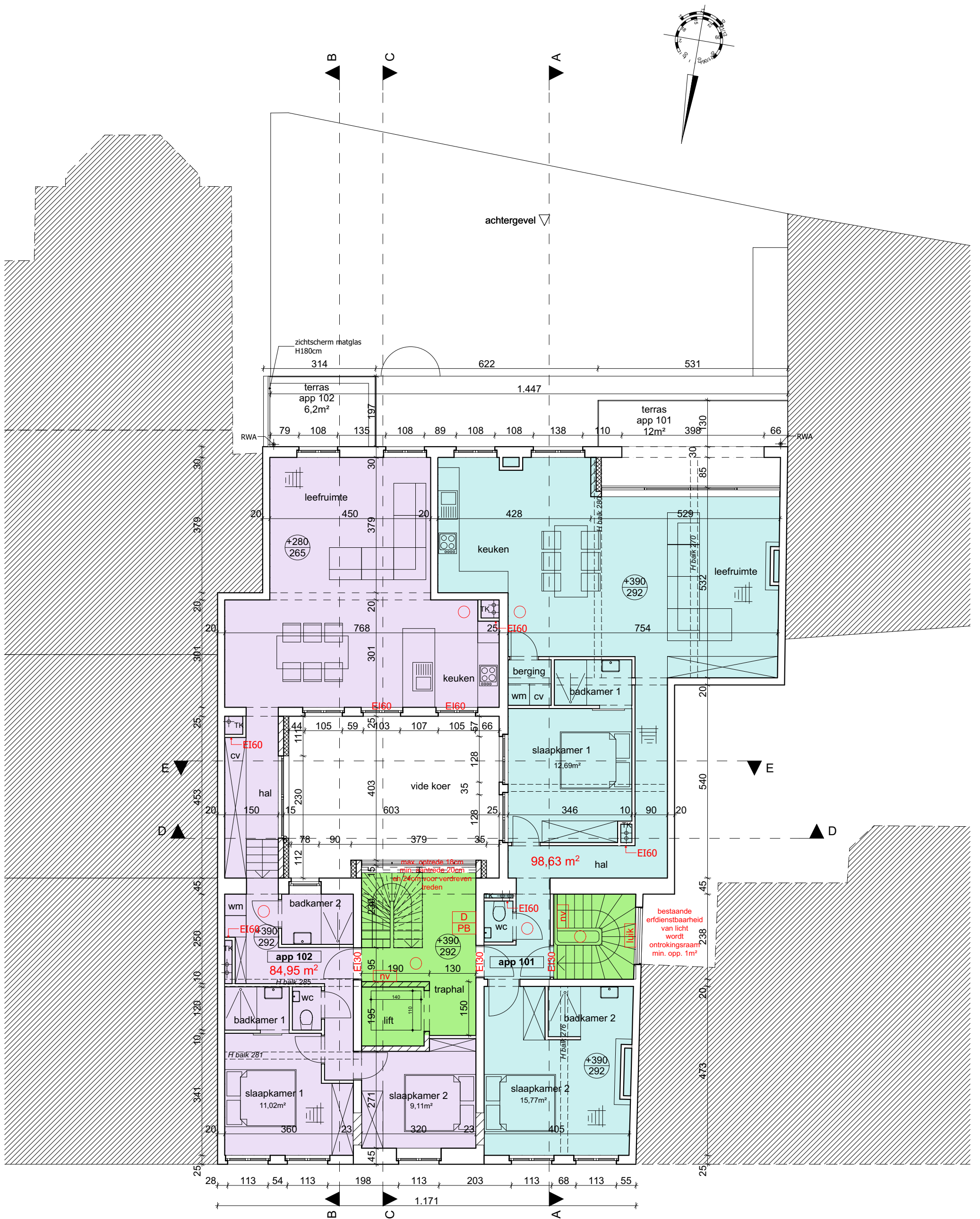
S sirene

nv noodverlichting met pictogram

luik ontrotingsluik (min. opp. 1m²)

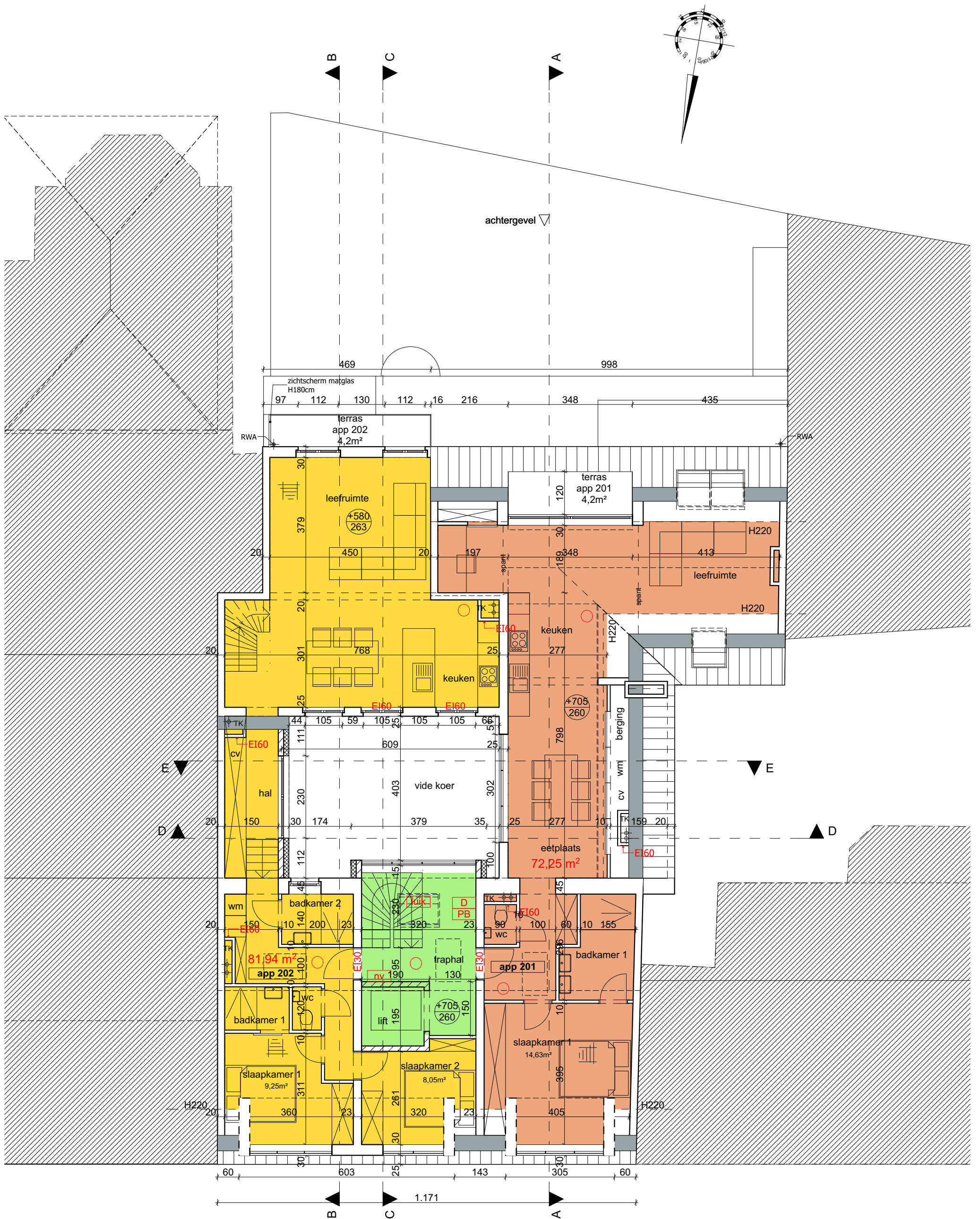
RWA bedieningspaneel rook- en warmteafvoer

 rookmelder

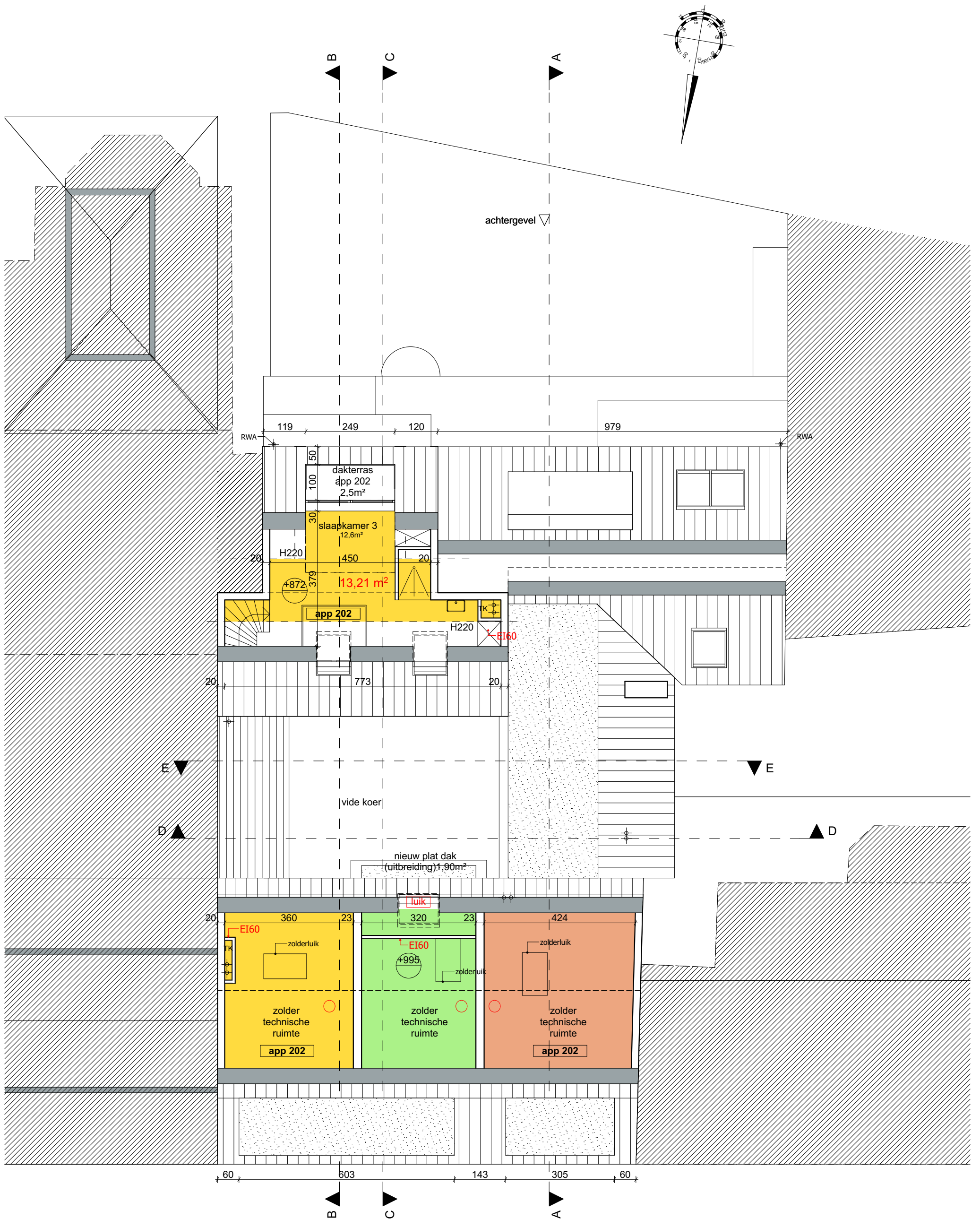
niveau 1

1:100

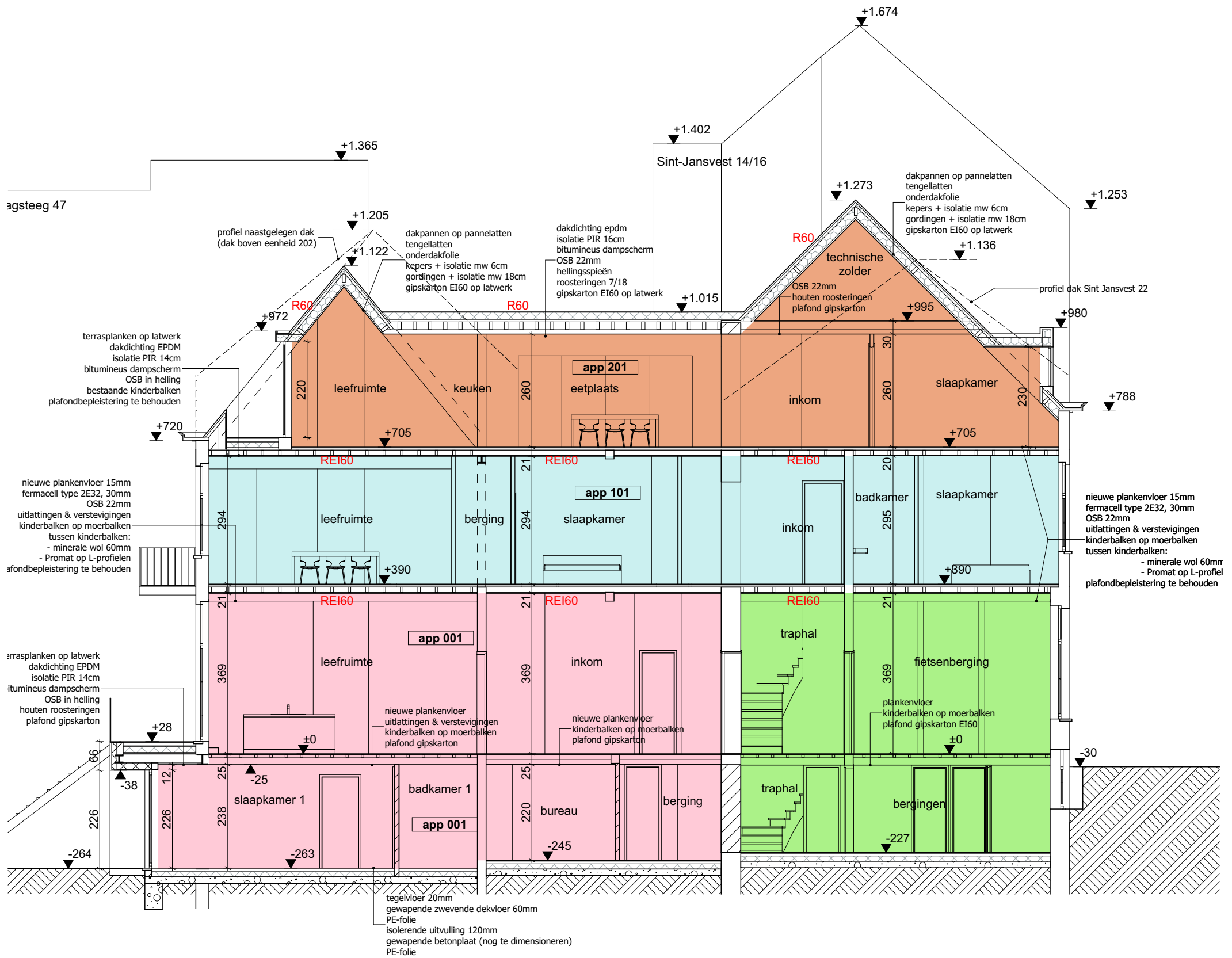
niveau 2

1:100

niveau 3

1:100

Doorsnede A

1:100

